

Kelkalla kotiin kanin luo

Lasten kokemus kylästä paikkana

Lapin yliopisto
Taiteiden tiedekunta
Kuvataidekasvatus
Kevät 2012
Katri Toivanen

Lapin yliopisto, taiteiden tiedekunta

Työn nimi: Kelkalla kotiin kanin luo – Lasten kokemus kylästä paikkana

Tekijä: Katri Toivanen

Koulutusohjelma/oppiaine: Kuvataidekasvatus

Työn laji: Pro gradu -tutkielma_x_ Laudaturtyö__

Sivumäärä: 93, 12 liitesivua

Vuosi: 2012

Tiivistelmä:

Pro gradu tutkielmani käsittelee lasten paikkakokemusta. Tutkielmassa pohditaan, millaisen kuvan kylästä lapset rakentavat ja miten kokemus kylästä paikkana näyttäytyy lasten arjessa. Lapsuutta ja maaseutua yhdistää ajatus marginaalisuudesta. Tutkimuksessa arvokkaaksi koetaan lapsen ymmärtäminen aktiivisena toimijana ja lasten näkökulman esilletuominen tärkeinä maaseudun kyläläisinä. Tutkimuksen taustateorianä toimivat paikan käsite, lapsuuden paikkakokemus sekä kylätutkimus. Aineistona ovat alakoulun kuvataidetuoneilla kerätyt lasten paikkaa monipuolisesti ilmentävät piirustukset, sanalliset selonteot sekä osallistuva havainnointi. Tutkimuksen lähestymistapa on fenomenologinen. Fenomenologiassa kokemusta pyritään lähestymään ennakkoluulottomasti ja ikään kuin ihmetellen. Aineistoa analysoidaan tutkielmassa sisällönanalyysin keinoin.

Lasten kylän kokemusta kuvaaviksi teemoiksi nousevat kodin paikat, hylätyt tai lasten muuten itse merkityksellistämät paikat, fyysinen kylä, instituutiot lasten paikkakokemuksen määrittäjinä, luonto paikkakokemuksessa, esineistö paikan ilmentäjänä, sosiaalinen ympäristö kylässä, toiminnassa syntyvä paikka sekä omistus, odotus ja vapaus paikkakokemukseen liittyvinä tuntemuksina. Lasten kylä näyttäytyy lähinnä kodin ympäristöön painottuvana kuvauksena. Lapset kuitenkin löytävät erilaisia paikkoja kodin rajoilta. Paikan kokemuksissa lapset tuovat esille myös vaaran ja jännityksen etsintää ja omia mahdollisuuksia paikassa toimijoina.

Avainsanat: Fenomenologia, lapsen paikkakokemus, kylätutkimus

Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi_x_

University of Lapland, Faculty of Art and Design

The title of the pro gradu thesis: Home to my rabbit by snowmobile – Children's experience of village as place

Author: Katri Toivanen

Degree programme / subject: Art education

The type of the work: pro gradu thesis laudatur thesis

Number of pages: 93

Year: 2012

Summary:

The subject of this thesis is children's experience of place. The question is, how do children see their home village and how the experience of the village as place is seen in children's lives. Childhood and rural area as concepts both raise a question of marginality. In the thesis the understanding of a child as an active participant is seen valuable. Children are seen as important inhabitants of the village. Concept of place, children's place experience and rural studies form the background theory of the thesis. The source materials are children's drawings which express many sides of places, texts related to them and participatory observation. Drawings are made in the art classes in the local school. The thesis is phenomenological by its nature. In the phenomenology experience is seen without prejudices and researcher is like wonderer. The source material is analyzed in the thesis with content analysis.

In the thesis following themes form the experience of children's village: places of home, abandoned places or places which carry special meanings for children, physical village, institutions considering the place experience, nature, the objects of places, social surroundings, action in forming place and the feelings of ownership, freedom and time. Children's village is seen as home environment although children can find different places also from the borders of home. Children also search for the danger and excitement and tell about their own possibilities to act in place.

Keywords: Phenomenology, children's place experience, rural studies

I give a permission the pro gradu thesis to be read in the Library

SISÄLLYS

1 Johdanto	6
2 Lapsi kylässä - tutkimuksen taustateoria.....	10
2.1 Paikka.....	10
2.2 Lapsen paikkakokemus	14
2.3 Kylätutkimus	20
3 Kohti kylän kuvaa	25
3.1 Aineiston hankinta	26
3.2 Metodiset lähtökohdat.....	29
3.2.1 Fenomenologia lähestymistapana paikkaan	31
3.2.2 Aineiston analyysi	34
4 Siis mikä tää paikka on? Aineiston kuvaus	35
4.1 Sarjakuvat.....	36
4.2 Leikkipaikan kuvaukset.....	37
4.3 Kiva tai inhottava päivä.....	38
4.4 Kartat	40
5 Kylän kuva	41
5.1 Kodin, perheen ja suvun paikat.....	41
5.2 Uuden merkityksen saaneet ja itsetehdyt paikat.....	46
5.3 Instituutiot, rajat ja riippuvuus paikan kokemuksissa	47
5.4 Luonnon ja ihmisen muovaaman ympäristön kohtaaminen	50
5.4.1 Eläimet paikan merkityksellistäjinä.....	50
5.4.2 Luonto paikan kokemuksissa	52

5.5	Fyysinen kylä.....	56
5.6	Sosiaalinen ympäristö kylässä.....	57
5.7	Toiminnassa rakentuva kyläkokemus.....	61
5.8	Esineistö kylän kuvan välittäjänä.....	66
5.9	Lapsen paikka täynnä odotusta ja vapauttavaa vaaraa.....	70
5.9.1	Aika ja odottaminen.....	70
5.9.2	Paikan omistaminen.....	71
5.9.3	Vapauden ja vaaran kokemukset.....	72
6	Pohdinta.....	74
	LÄHTEET.....	80
	LIITTEET.....	95

1 Johdanto

Olen viettänyt lapsuuteni ja nuoruuteni pienessä maaseutukylässä Pohjois-Karjalassa ja minulla on kylään yhä vahva kiintymyssuhde sukutilani kautta. Koen itse ristiriitaisia tunteita maaseutua ja kyläläisyyttä kohtaan, osittain käsitteiden herättämien stereotyyppien takia. Maaseutu voidaan mieltää toisaalta idylliseksi kasvupaikaksi, toisaalta se voi merkitä eristäytymistä ja marginaalisuutta. Lapsuuteni kylä rakentui leikeistä, luonnosta vaaraimisemiseen ja maaseudun askareista. Tärkeä osa lapsuuttani olivat kyläkoulut. Olen ollut oppilaina kahdessa kyläkoulussa, joista ensimmäinen lakkautettiin 1990-luvun alussa ja toinen on jatkuvasti lakkautusuhan alla.

Kylä syntyy ihmisten mielissä ja kokemuksissa; se ei elä ainoastaan maantieteellisenä paikkana (Knuuttila 2008a, 440–441; 2008c, 13). Tutkimukseni käsittelee lasten kyläläisyyden kokemusta. Tavoitteeni on selvittää, millaisten tunteiden, mielikuvien ja paikkojen kartan nuoret kyläyhteisön jäsenet rakentavat kotikylästään. Kyläkoulu toimii pro gradussani aineiston keräämisen paikkana, jonka kautta on helppo tavoittaa kylän lapset. Kyläkoulu esiintyy kylän keskuksena (Kilpeläinen 2010, 93,163). Kylällä on toiminut omana elinikänäni aikana posti ja pankki ja viime vuosiin asti kyläkauppa. Nyt kyläkoulu on lähes ainoa varsinainen fyysinen, yhteinen sosiaalinen tila kylässä jäljellä. Kyläyhdistys kunnostaa yhteisiä tiloja kylän entiseen kauppaan.

Paikan kokeminen on osa ihmisenä olemista. Käsitteet maaseudun kylistä paikkoina muuttuvat alati väen vähentyessä, elinkeinojen vaihtuessa ja uusien sidosryhmien, esimerkiksi kesämökkiläisten, määrittäessä kylää. (Knuuttila 2008c, 14–16). Paikalla on oma identiteettinsä, jonka muodostumiseen paikan käyttäjien identiteetit vaikuttavat (esim. Hämynen 2008, 61). Tutkimuksessani paikan käyttäjät, jotka muodostavat kylän identiteettiä ovat siis kyläläiset. Kun palvelut kylältä katoavat, kylän merkitys muuttuu ja liikkuvuus lisääntyy kylän ulkopuolelle (Rannikko 1996, 41–42). Kyläkoulun katoaminen muuttaa yhteisön identiteettiä ja sen myötä kylän identiteettiä. Risto Kilpeläinen (2010) on tutkinut

kyläkoulun merkitystä 2000-luvun Suomessa opettajien kokemusten kautta.

Tutkimukseni tärkeimmiksi käsitteiksi nousevat kylä paikkana sekä lapsuuden paikkakokemukset. Käyn pro gradussani läpi paikan kokemista yleisesti, sekä erityisesti lasten näkökulmasta. Esittelen teoriataustaksi tutkielmassani myös kylätutkimusta. Pohjoiskarjalaisista Sivakan ja Rasimäen kylistä tehty kylätutkimus on kestänyt jo yli 30 vuotta (Knuuttila 2008c, 10). *Kyläläiset, kansalaiset* (1996) sekä *Kylän paikka* (2008) teokset valottavat tutkimustuloksia ja prosessia sekä kylätutkimuksen historiaa. Kylällä on käsitteenä monenlaisia merkityksiä, ihmiset tuottavat erilaisia esityksiä kylästään, subjektiiviset kokemukset muovaavat kylän hahmoa (Knuuttila 2008b, 18;1998, 205). Kylätutkimuksessa kylän loistosta ja kuolemisen rakennemuutoksen kourissa on siirrytty 1980-luvulta lähtien kohti yksilön ja yhteisön paikan merkityksien tutkimusta (Rannikko 2008, 27, 28).

Paikan käsitettä on pohtinut esimerkiksi Edward Relph teoksessaan *Place and placelessness* (1986). Tutkimuksessani määrittelen paikkaa yksilön kokemuksen kautta, kuten esimerkiksi humanistisessa maantieteessä on tehty (esim. Tani 1995, 15.;Haarni ym. 1997, 16). Paikkaa käsittelen myös fenomenologisen lähestymistavan avulla. Tutkimusotteeni on fenomenologinen, aihetta avoimesti lähestyvä ja kokemusta tutkiva. Lasten paikkakokemusta käsittelee esimerkiksi Helen Tovey (2007) ulkotilojen kautta. Koen oman kyläläisyyteni pohjalta, että kyläläisenä toimimisen tarinaan voivat liittyä sukupuoli, koti, maaseutu ympäristönä, leikkiminen ja kenties kyläkoulukin tärkeänä paikkana. Esimerkiksi Itäsuomalaisen Sivakan kyläläisten haastattelututkimuksessa luonnon kokeminen lapsuudessa on lähtenyt ruumiillisista ja arkisista toiminnoista maaseudun ympäristössä (Itkonen & Simula 2008, 193).

Tutkimuskysymykseni on: Millaisen kuvan kyläkoulun oppilaat tuottavat kylästä? Miten lapset kokevat kylän paikkana? Mitä lasten paikkakokemukseen kylässä kuuluu? Pohdin, miten alakoululaisten elämä nivoutuu kylään paikkana, millaisia tunteita, toimintoja ja tiloja maaseutukylästä löytyy. Tutkin, miten lasten omat kuvat ja tarinat kyläläisyydestä kommunikoivat toistensa kanssa. Käsitteelen siis

alakoululaisten henkilökohtaista kokemusta kylästä Pohjois-Karjalassa, heidän elämänsä maailmaansa suhteessa kyläläisyyteen. Lähestyn aineistoani avoimesti, silti tiedostaen oman suhteeni kylään. Tutkielmassani yksilöiden mielikuvat ja kokemukset kasvavat yhteisön kokemukseksi; kuvaksi kylästä tässä hetkessä.

Tavoitteeni on kuvata kylän tarinaa yhdestä näkökulmasta yhdessä kontekstissa. Ideaalit romanttisesta kyläyhteisöstä kenties unohdetaan, kun kuullaan lasten ääntä. Latvala kutsuu ideaalikatseeksi maaseudun näkemistä romantisoituneena, idyllisenä. (Latvala 2006, 179). Esiin piirtyvässä kuvassa kylästä näkyvyyttä saavat lapset tärkeänä osana kylää ja maaseutua; tulevaisuutena. Lapsia ei ehkä mielletä usein kansalaisiksi, vaikuttajiksi, vaikka he ovatkin syrjäkylien eräänlainen toivo. Lapsuuden hyvistä maaseudun kyläkokemuksista voi kasvaa positiivinen aikuisiän suhde kylään ja ehkä uudenlaisena aktiivisena kyläläisenä toimiminen. Oma suhteeni lapsuuteni kylään on ristiriitainen. Esimerkiksi pitkät etäisyydet ja vähäiset harrastusmahdollisuudet sekä jokaisen lapsen suvun mukana kantamat leimat koen negatiiviseksi itse maaseutulapsuudessani Itä-Suomessa.

Keräsin tutkimusaineistoni kohdekyläni alakoulun 3-6.luokkien oppilailta, joita opetetaan yhdysluokassa. Oppilaita luokilla on 10, joista 9 on mukana tutkimuksessani. Koulun oppilaat tulevat kylän lisäksi ympäröivistäkin kylistä, joiden koulut on lakkautettu. Tutkimusaineistona toimivat oppilaiden kuvataideopetuksessa toteutettavat visuaaliset tuotokset, jotka kertovat kylästä paikkana, eri näkökulmista. Piirustuksiin liittyy myös tarkentavia tekstejä. Piirustusten lisäksi keskustelen oppilaiden kanssa tuotetuista kuvista ja havainnoin piirustustilannetta opettajana tunneilla. Analysoin aineistoa sisällönanalyysin keinoin.

Paikallisuus ja läheinen luonto ovat olennainen osa kyläkoulujen opetusta (Kilpeläinen 2010, 114, 117, 164). Kuvataide antaa oppilaille kyläläisinä mahdollisuuksia ilmaista myös vaikeasti kerrottavia ja kuvailtavia tuntemuksia kylästä, eihän tarkoituksena ole nostalgisoida kylän kuvaa (vrt. Knuuttila 1996, 65). Koen, että kuvataidekasvatuksen yksi rooli on vahvistaa yksilön identiteettiä, jota osa ovat juuret, oman kotiseudun ja paikallisen kulttuurin tunteminen. Ympä-

ristökasvatus ja paikallisuuden vahvistaminen, sitä kautta oman ja muiden kulttuurien ja perinteiden arvostaminen kehittyvät. Kuvataidekasvatuksessa paikan kokemista käsitellään usein ympäristötaiteen ja paikkasidonnaisen taiteen avulla. Minun tutkimuksessani oppilaiden omiin subjektiivisiin ja osittain yhteisiin paikkoihin tutustutaan koulukontekstissa kuvataidetunnilla.

Koen, että taiteellisen työskentelyn avulla oppilaat voivat tuoda näkyväksi erilaisia tulkintoja kylästä, niin positiivisia kuin negatiivisiakin, ja kylän ulottuvuudet lapsien näkökulmista nousevat esille moninaisina, mielikuvituksellisina. Tunteiden ja mielikuvien ilmaisu avaa kylästä omakohtaisen, elettyyn elämään pohjautuvan kuvan, joka kertoo arjesta, ja näkymättömistä pisteistä kyläläisyydessä: esille piirtyvät elämän viivat ilmakuvaan, teiden nimien ohelle. Lapsuudessa leikit muodostavat olennaisen osan ympäristön kokemista, ja koska kylän tulevaisuus näyttää olevan uhattuna työpaikkojen siirtymisen myötä, voi monille kyläkoulun oppilaille lapsuus olla ainoa side entiseen kotikyläänsä. Työ ja koulutus vetävät nuoria tulevaisuudessa pois maaseudulta, ja kyläyhteisö muuttuu koko ajan, kun ihmiset muuttavat maaseudulta, toisaalta maaseudun lapset ovat entistä enemmän kiinni kylän ulkopuolisessa maailmassa Internetin välityksellä.

Kylätutkija Seppo Knuutila toteaa, että tutkijan muodostama käsitys kohteestaan ei koskaan ole pysähtymätön ja loppuun saatettu kokonaiskuva. Kyläläiset valitsevat elementtejä kylänsä esitykseen. (Knuutila 1998, 203; 2008b, 108-109) Maalaiselämästä tehdyssä tutkimuksessa on tapana keskittyä katoavaan maalaisuuteen, elämäntapoihin (Holmila 2001, 11). Poimin aineistosta katoavan tai kuolevan kyläkuvan sijasta lasten tuottamia kyläläisyyden ja paikan merkityksiä. Selvitän, mitä asioita lapset nostavat itse kotikylästään esille ja mikä on tärkeää lapsille kylässä paikkana.

2 Lapsi kylässä - tutkimuksen taustateoria

2.1 Paikka

Tila muuttuu merkityksellistämisen ja tunteiden kautta paikaksi ihmisen mielessä. Arki muovaa vieraasta tilasta tuttua käytännön kautta. Ihmisellä on sekä yksityisiä että yhteisöllisiä paikkoja ympäristössään. (Aura, Horelli ja Korpela 1997, 12,135.) Saarikangas puhuu tilan ruumiillisuudesta, kun tilaa eletään arjessa. Tilalla on monia ulottuvuuksia, sitä voi pohtia rakennettuna, sosiaalisena, elettyinä. (Saarikangas 2002, 55.) Mielikuvakartta tarkoittaa yksilön mielessään luomaa kuvaa ympäristöstään, jossa karttamaiseen tietoon yhdistyy aistihavaintoja. Mielikuvakartan avulla suunnistetaan ja kartta muodostuu omien tärkeiden paikkojen verkostoksi. (Aura ym. 105-107.) Ihmiset, jotka asuvat paikassa ovat paikan sisällä, jolloin paikasta on tullut arkielämää eikä sitä tarvitse objektivoida, siihen on totuttu (Karjalainen 1995b, 14).

Ympäristösuhde käsittää ihmisyksilön ja ympäristön vuorovaikutuksen, esimerkiksi mitä ympäristölle tehdään, mitä elämyksiä se tarjoaa. Ympäristösuhde elää muutoksessa, niin yksilön kuin ympäristönkin muuttuessa. Lapsuudessa perhe määrittelee ympäristösuhdetta. (Rossi 1995, 183,185.) Hannele Rikkinen jäsentää tutkimuksessaan lasten elinympäristöä käsittämään sosiaalisen ympäristön, luonnon ympäristön sekä rakennetun ympäristön, jotka muodostavat yhdessä elämismaailman. (Rikkinen 1992, 7.) Ihminen ja ympäristö muodostavat tiiviin parivaljakon, ympäristö on osa ihmisen olemassaoloa (Karjalainen 1995, 86).

Paikka merkitsee käsitteenä muutakin kuin kartan avulla hahmotettavaa, kaikille yhteistä ja ymmärrettävää kohdetta, sijaintia. Humanistisessa maantieteessä paikka ymmärretään elettyinä, ihminen antaa oman merkityksensä paikalle. Kartografian objektiivisuus saa väistyä, paikalle muodostuu jokaiselle ihmiselle oma tulkintansa riippuen tilanteesta ja elämäkulusta. Mittaamisesta siirrytään elä-

miseen. (Karjalainen 1997, 230.) Kartografiaan liittyy myös tieteen avulla luotu vallankäyttö, hallinta. Hallinnon luoma kartan kuva ei ole välttämättä lähelläkään kartalla asuvan ihmisen kokemaa todellisuutta paikassa. (Häkli, 1997, 38.) Kartatkin edustavat laatijansa tulkintaa paikasta, merkityksen antamista valituille kohteille. (Massey 2008, 80-82).

Humanistinen maantiede tuo esiin yksilön elämismaailman suhteessa paikan kuvaamiseen. Humanistisessa maantieteessä pyritään ymmärtämään paikkojen merkitystä aistien, kokemusten, muistojen ja arvomaailman avulla. Myös mielikuvitus ja toiveet ovat osana paikan merkityksiä. Paikkaan kuulumisen tunne sijoittaa paikan osaksi yksilöä itseään. Paikat eivät tietenkään kaikki ole positiivisesti virittyneitä; pelottavat paikat, negatiiviset tunteet luovat omanlaisiaan elettyjä paikkoja. Paikkojen merkitykset muuttuvat ihmisen elämän, ajan myötä. (Haarni ym. 1997, 16, 17.) Paikkaan liittyvät myös osallisuuden ja ulkopuolisuuden käsitteet, katsooko yksilö paikkaa sen sisältä käsin, vai sivullisena matkailijana (Relph 1986, 49; Haarni ym. 1997, 17-18). Humanistista maantiedettä on kritisoitu sen liikaa yksilön kokemusta painottavasta näkökulmasta, jolloin yleistettävyys ja luotettavuus kyseenalaistuvat (Kaivola, Rikkinen 2003, 26). Paikka näyttäytyy omanlaisenaan yksilölle eri konteksteissa, eri aikoina, ja humanistinen maantiede painottaakin yksilön kokemusta ja kohteen ymmärtämistä. Myös taidetta on tutkittu humanistisesta maantieteestä lähtien. (Haarni ym. 1997, 16,18). Esimerkiksi Sirpa Tani on väitöskirjassaan Kaupunki taikapeilissä pohtinut elokuvien tuottamia merkityksellisiä paikkoja (Tani 1995, 1).

Fyysisen tilan lisäksi tilaa voidaan rakentaa sosiaalisesti. Tila syntyy myös yhteiskunnan vaikutuksessa, se ei ole irrallinen. Tila on subjektiivinen eli relationaalinen: elämän kulku muuntaa tilan kokemusta. Tila on prosessi, johon ympäröivä kulttuuri vaikuttaa. Humanistisessa maantieteessä tunteet tilaa kohtaan voidaan mieltää varteenotettavammaksi lähtökohdaksi tilan tulkintaan kuin tilan fyysiset ominaisuudet. Arjen elämän paikat, työhön ja asumiseen liittyvät, ovat inhimillisen elämän tärkeimpiä paikkoja, joissa paikan henki syntyy. (Häkli1999, 82-83.) Paikan eli eletyn tilan olemusta Satu koho pohtii havaintojen ja toiminnan, yhteisön arvomaailman, paikan fyysisyyden ja yksilön omien merkitysten

yhtälönä (Koho 2008, 26).

Fenomenologinen lähestymistapa ympäristöön tarkoittaa yksilöiden oman kokemusmaailman ja merkitysten verkoston huomioimista ympäristöstä puhuttaessa (Aura ym. 1997, 21). Yksilöstä ja ympäristöstä kasvaa jatkumo, ruumiillisuus yhdistyy paikkaan ja tuottaa kokemuksen ympäristöstä (Berleant 1995, 68,77).

Luonnon kokeminen muodostaa oman osansa paikan merkityksestä. Luontoon liittyy toiminnallisuutta, tunteita, esteettisiä kokemuksia, ajallisuutta vuodenaikoina. (Vilkuna, 1997, 174.) Tutkimukseni kohteeseen Pohjois-Karjalassa luonto liittyy vahvasti maaseudun myötä. Luonnossa ja nimissä näkyvät vaarat, järvi halkoo maisemaa.

Alueellista identiteettiä luovat yhteiset kokemukset paikasta, jaetut näkökulmat, yhteinen menneisyys. Mielenmaisemassa yksilölliset merkityksenannot kohtaavat jaetut käsitykset paikasta. (Haarni ym. 1997, 18.) Maantieteen professori Anssi Paasi erottaa alueen identiteetin ja asukkaiden aluetietoisuuden toisistaan. Alueen identiteettiä ovat ne ominaisuudet, joilla alue erottuu muista, asukkaiden aluetietoisuus taas asukkaiden kokemia alueen ominaisuuksia (Paasi 1998, 175). Riikonen puhuu alueen elämäkerrallisista yhteisöistä, joita sukupolvet muodostavat. Jokaisella sukupolvella on oma sosiaalinen menneisyytensä, jonka he jakavat. Alueellinen yhteisö muodostuu erilaisista sukupolvien yhteisöistä, joiden kuvat alueesta ovat erilaisia. (Riikonen 1997, 182.) Näen, että nykyinen 2010 -luvun sukupolvi kylän koululaisia tuottaa erilaista kuvaa kyläläisyydestään ja paikasta Pohjois- karjalassa kuin minun aikalaiseni: Internet on muuttanut varmasti tilaa, paikallisuutta, sosiaalisuutta, mikä liittyy paikan kokemiseen. Myös varmasti koulun oppilasmäärän vähäisyys vaikuttaa lapsien ja lapsiperheiden kylän kokemiseen.

Media on muuttanut käsitystä paikasta ja tilasta: se sekä muokkaa mielikuviamme niistä, että luo uudenlaisia tiloja, virtuaalitodellisuuksia. (Haarni ym. 1997, 18,27). Yksilön kokemukset sekoittuvat muiden luomiin kokemusmaailmoihin:

esimerkiksi elokuvien ja ylipäätään median luomiin todellisuuksiin (Tani 1997, 225-226). Kotiseutuni kylien alueella Pohjois-karjalassa kuvattiin elokuva 2000-luvun taitteessa. Huomaan elokuvan vaikuttaneen omaan kokemukseeni kylistä, se tietyllä tavalla vahvasti käsitystäni vaikeasta tulevaisuudesta maaseudulla, toisaalta loi toiveita lukiolaistytön mieleen ja loi kylistä kuvaa maalaiskylänä heinätoineen. Niin kuin Karjalainen toteaa: " todellisuus on todellisuuden kuvassa, eikä kukaan voi sanoa kumpi näistä on ensin" (Karjalainen 1997, 228). Muistoissa paikat voivat näyttäytyä toiveiden mukaisina. Menneisyyden paikkaa ei voi enää tavoittaa samanlaisena (Tani 1997, 212.) Paikat ovat kulttuurisia kokemuksia yksilöllisten rinnalla. Maisemassa osa kokemuksesta on mielenmaisemaa, johon kulttuuri ja sen luomat skeemat vaikuttavat. Tällöin voidaan pohtia mielikuvituksen roolia mielenmaiseman rakentajana, representaatiota suhteessa koettuun. (Karjalainen, 1995b, 9, 16.)

Masseyn mukaan paikka on mielletty rajatuksi alueeksi, paikallaan pysyväksi, vaikka identiteetin on jo todettu olevan moniulotteinen. Paikkaa on määritelty ulkopuolisen vastakkaisena, toisen vastakkaisena tilana. Massey näkee paikan taas syntyvän vuorovaikutuksessa toisten paikkojen kanssa. Paikkojen identiteetit eivät ole lukkoon lyötyjä. (Massey 2008, 143-146.) Yhteisö syntyy vuorovaikutuksessa ja paikka, sijainti, voi olla yhteisön tuntomerkki (Lehtonen 1990, 218-219). Lehtonen pohtii kylätoimikuntien toiminnan yhteisöllisyyttä, todeten sen vaikeaksi tulkita, koska kylätoimikuntiin liittyvässä tutkimuksessa ei juuri pohdita yhteisöllisyyden arviointia (Lehtonen 1990, 222). Pertti Rannikko puhuu paikallisyhteisön käsitteestä tarkoittaen esimerkiksi kyliä ja kuntia. Silloin paikallisyhteisön muodostumiseen liittyvät vuorovaikutus, identiteetti samaistumiseen viitaten sekä instituutiot . Rannikko puhuu tutkimuskohteestaan, omasta kotikylästään Pohjois-Karjalassa sijaitsevasta Kiihtelysvaarasta. Toiminnalliset kylät seudulta ovat kadonneet koulujen lakkautusten ja muiden instituutioiden häviämisen myötä. Tilalle ovat tulleet symbolisen yhteisyyden korostaminen, eikä paikallinen identiteetti ole siis hävinnyt. Kylät ovat vain avautuneet eri suuntiin. (Rannikko 2009,5, 9-16.)

Paikan vakiintunutta käsitettä on muuttanut globalisoitunut yhteiskunta, talou-

delliset rakenteet ovat muuttuneet kohti ylikansallisten yhtiöiden ylläpitämiä työpaikkoja. Paikallisuus on muuttunut, sulautunut. Massey käyttää toimintatilan käsitettä kuvaamaan yksilön tai jonkin yhteiskunnan muun osan arjen toimintaympäristöä, jossa paikalliset reitit ja paikat kohtaavat. Toimintatilassa on myös kosketuspintaa muualle maailmaan. Massey kuvaa Cambridgen maalaiskylien toimintatiloja kirjaviksi, erilaisiksi toisistaan kattaen yksilöitä, jotka työskentelevät koko ajan globaalissa ympäristössä. Toisaalta kylissä on paikallista työtä tekeviä, toisensa aina tunteneita, kylällään pysytteleviä ihmisiä. Nykyaikana paikallisuuteen kuitenkin vaikuttavat niin monet asiat, maalla esimerkiksi EU:n normit tai vaikkapa sukulaissuhteet yli kylän rajojen. Paikkaa, kylää voidaan ajatella sosiaalisten suhteiden kohtaamistilana, siten paikka on aina ainutlaatuinen. (Massey 2003, 52,60-61, 63-65.)

Saarikankaan mukaan rajat liittyvät tilan määrittelyyn: ihmiset luovat rajoja eri tavoin kulttuurisesti perustellen. Tila vaatii eläjän ennen kuin se tulee eletyksi merkityksellisenä. Tilaan liittyy visuaalisuuden lisäksi ruumiillisuus, kun ruumis muovaa tilaa liikkumalla, ja vastavuoroisesti tila muokkaa ruumista. Tilan merkityksiä muodostavat arjen tekemiset, rutiinit. Tilan merkitykset eivät kotonakaan ole yksilön kokonaan omia, vaan kulttuuri vaikuttaa merkityksenantoon. (Saarikangas 2002b,26,48-49,55.)

2.2 Lapsen paikkakokemus

Lapsen paikan kokemisella leikillä on olennainen osa. Leikin avulla lapsi hahmottaa ja tutkii ympäristöään. Helen Toveyn mukaan ulkotila mahdollistaa lapsille tilan muovaamisen jatkuvan muutoksensa vuoksi: sää vaihtuu, luonto elää kiertokulkuaan. Lapsesta tulee aktiivinen toimija. Luonnon jatkuvuudessa lapsi kohtaa kuolemaa, luonnon säälimättömyyttä syntymän ja kauneuden rinnalla. (Tovey 2007, 15-16, 27.) Lapsille ympäristö tarjoaa monia merkityksen antamisen paikkoja. Ympäristö on ikään kuin leikin toinen osapuoli, ympäristöä muovaan ja samalla se muokkaa lasta mahdollisuuksillaan. Lapsia voi pitää ympäristön lukijoina sekä tekijöinä. Lasten paikoille antamat merkitykset voivat erota aikuisten maailmasta. Aikuinen ei monesti edes huomaa ympäristön tarjoamia

lapsille avoimia mahdollisuuksia. Asiat saavat uusia käyttötarkoituksia. Omituisuudet ja vähäiset asiat aikuisten näkökulmasta muuttuvat jännittäviksi leikin aineksiksi. (Tovey 2007, 54-55,57.)

Tovey määrittää hyvän leikkipaikan ominaisuuksiksi toisiinsa yhteydessä olevat tilat, eri korkeuksiset tilat, sekä luonnontilat eli villit tilat, jotka avaa ovia mielikuvitukselle ja seikkailulle. Hyvään leikkipaikkaan kuuluvat myös tutkimisen ja mysterian tilat, liikkumisen ja hiljaisuuden tilat, sosiaaliset, intiimit ja muutettavat tilat. Tilojen yhteyksiä voivat muodostaa aitojen reiät tai vaikkapa kivipolut joiden kautta leikki jatkuu. Kaatuneet puut, pitkä ruoho ja ylipäättään paikkojen villiys ja kontrolloimattomuus tuovat jännitystä leikkiin ja maisema yhdistyy leikin kanssa kokonaisuudeksi lapsen vallassa olevaksi, muunneltavaksi ja tuhottavaksi. Lapset etsivät pelottavia osioita leikkeihinsä, ottavat riskejä jännittävyyden ja vaaran tuntemusta havitellessaan (Tovey, 2007, 59-60,63 97,98).

Lapsen elinpiiri rakentuu leikkien paikoista ja niiden välisistä reiteistä. Lapsen ympäristö on verkosto, jonka virallisia solmukohtia voivat olla aikuistenkin käsitämät paikat kuten kauppa, päiväkot. Epävirallisia solmukohtia ovat lasten omat jännittävät ja mieluisat paikat. (Horelli ja Vepsä 1995, 38-39.) Kouluikä tuo lapsen reviiiriin laajennuksen muassaan. Lasten liikkumista rajoittavat sekä lasten omat että vanhempien pelot. Varhaislapsuuden pysyvästä ympäristöstä siirrytään tavoittelemaan joustavuutta, joka mahdollistaa lapselle erilaisia tapoja toimintaan. (Horelli 1993, 912.) Toiminnallisuuden ja tekemisen kuten rakentamisen, piiloutumisen, kiipeilyn lisäksi lapsista ympäristössä tärkeää on levon mahdollisuus, luonto ja esteettisyys (Horelli ja Vepsä 1995, 71). Lapsen ympäristön tukiverkosta muodostavat luontoon liittyvät tekijät, läheiset ihmiset, toiminnallisuus kuten harrastukset, fyysiset puitteet, elämyksellisyys ja myös lasta koskettavat organisaatiot. Sosiaalisen verkoston merkittävyys lisääntyy kouluiässä. (Horelli ja Vepsä 33,40.) Sukupuolella on myös merkitystä lapsuuden ympäristökokemuksissa, samoin kuin asuinpaikalla ja perhetaustalla (Kaivola ja Rikkinen 2003, 28).

Leikittävyuden ympäristössä muodostavat pihat, naapurustot, julkiset tilat, reitit.

Leikittävyys ei koskaan lopu hyvässä ympäristössä, vaan paikasta avautuu aina uusia tasoja. Jännitys peittoaa liian turvallisuuden kokemuksen. (Aura ym. 1997, 74). Marketta Kyttä kuvaa väitöskirjassaan Astrid Lindgrenin mukaan Melukyläksi nimeämäänsä ideaalista lapsiystävällistä ympäristöä, jossa lapset ovat osa jokapäiväistä elämää, mukana ympäristön tutkimisessa. Melukylässä lapset voivat liikkua itsenäisesti ja ympäristö motivoi jatkuvaa tutkimista ja aktiivisuutta. Kyttä pohtii Melukylän leikkikentättömyyttä ja lelujen vähyyttä: kylän lapsiystävällisyys lähtee enemmän lapsille annetusta äänestä ja rooleista sosiaalisessa yhteisössä. (Kyttä 2003, 92-93,104.) Tarjouma tarkoittaa ympäristössä olevaa käyttömahdollisuutta. Esineen tarjoumia voi olla monenlaisia, eivätkä ne aina liity esineen suunniteltuun käyttötarkoitukseen. (Kyttä 2006, 42.) Kyttä esittelee väitöskirjassaan 2002 laatimansa taulukon erilaisten kohteiden tarjoumista. Esimerkiksi veden tarjoumia ovat uiminen, kalastus, vesileikit, kiipeiltävän kohteen kiipeäminen ja kohteesta katsominen (Kyttä 2003, 63).

Kallialan leikkikulttuurin muutosta tutkivassa väitöskirjassa hyvään lapsuuteen liitetään luontosuhde: haastateltujen vanhempien mielestä kaupunkilaislasten leikkipaikka laajenee maalla, lapset löytävät tutut tilansa. Lapset ovat toimijoita, haltuunottajia heille merkityksellisissä paikoissa, joissa edes leikkiverit tai lelut eivät ole tarpeen. Hyvinvointi ja lapsen oma laiskottelu-aika nostetaan esille. Vanhempien mielestä lapsi, luonto ja leikki ovat onnellisuuden ja vapauden osasia. (Kalliala 1999, 253-256.) Pirjo Korhokankaan Muistoista rakentuva lapsuus tutkimuksessa maaseudun lapset haltuunottavat menneisyydessä paikkoja jousipyssyn kanssa kävellen metsässä; nykypäivässä vastaavasti paikkaa hallitaan esimerkiksi mopolla. Koululaisten päivään sisältyi tutkimuksen kirjoitelmien mukaan 1980-luvulla koulunkäynnin lisäksi töitä, leikkimistä, eläimien hoitoa, rottien ampumista, mopolla ajamista, majojen rakentamista, urheilua, lukemista, television katselua, kirjastossa käymistä, tietokoneella olemista ja harrastuskerhoja. (Korhokangas 1996, 226, 292.) Rikkisen kuvaamissa kuudesluokkalaisten vapaa-ajan viettotavoissa televisio, tietokone, läksyt, kyläily ja urheilu, kotona oleminen olivat päivän toimintoja. (Kaivola ja Rikkinen 2003, 170.) Siltavuori kuvaa lapsuutensa löytöretkiä, jotka veivät aarteiden äärelle; aikuisten maailman roskakorit voivat olla lapsille seikkailun lähde, karkaaminen ja kiellettyjen paik-

kojen lumo on valtava. (Siltavuori 2004, 113.)

Lapset luovat paikoille uusia merkityksiä leikkimällä (Karimäki 2005, 109). Suunniteltujen tilojen reunoille jäävät epäpaikat; portaikot, piilopaikat, kolot, joihin lapset hakeutuvat (Grönholm 2001, 35). Aikuiset voivat olla kiinnostuneita leikkipaikoista fyysisinä tiloina, mutta unohtavat lasten paikoille antamat merkitykset, jotka voivat olla täysin erilaisia aikuisiin verrattuna. Esimerkiksi sotaleikki muuntaa luontoympäristön luonnetta. (Karimäki 2005, 118.) Lapsen leikillä voi olla monenlaisia tiloja: koulun piha, leikkipuisto, kodin piha, virtuaalimaailma, mielikuvituksen voimalla rakennetut tilat kuten vaikka avaruus. Leikit kätkevät myös paikkoja sisäänsä, olohuoneessa voi kasvaa lasten leikissä metsä. (Karimäki 2003, 50-51,54-55.) Lasten piirtämät kartat ympäristöstään kertovat myös lasten tunteista ympäristöä ja paikkaa kohtaan (Matthews 1992, 4).

Horelli näkee, että lapsen aktiivinen toiminta omassa ympäristössään johtaa myöhemmin osallisuuteen myös yhteiskunnan toiminnoissa (Horelli 2003,5). Samoin Passoja muodostaa yhteyden osallistuvan aktiivisen kansalaisen ja ympäristökasvatuksen välille. Oman kotiseutu-ympäristön kokeminen vaikuttaa kuvaan maailmasta ja lapsen identiteettiin. (Passoja 2003, 45.)

Horelli ja Jovero kertovat tutkimuksessaan nuorten ympäristösuhteesta nuorten suhtautuvan ympäristöönsä enemmän tarkkaillen ja vähemmän muovaten ja personalisoiden tilaansa kuin lapsuudessa. Alueen sosiaalisia merkityksiä puntaroidaan, siten omaa minuutta pohtien. (Horelli ja Jovero 2002, 43.) Ihminen käyttää ympäristöä itsesäätelyynsä: kokemuksia tulkitaan itselle mielekkäiksi. Jokaisen ihmisen suhde ympäristöön on siis ainutkertainen ja jokainen havaitsee asioita ympäristössään omin painotuksin. Tilan personalisointi on yksi tapa tukea minuutta. Myös luontoon voi liittyä elvyttäviä kokemuksia. (Aura ym. 1997, 48.)

Kalevi Korpela on tutkinut itsesäätelyä suhteessa nuorten mielipaikkoihin. Korpelan tutkimuksessa 9- ja 12-vuotiaiden lasten vastaukset olivat samansuuntaisia kuin 17-vuotiaiden. Mielipaikoissa tärkeää oli yksityisyys, kuitenkin samalla

yhteisyyden kokeminen, yhdessäolo, mielen tyhjehtäminen, rentoutuminen, nautinto ja mahdollisuudet toimintaan sekä asioiden tarkkailu. (Korpela 1995 45, 51-56.) Rikkinen ja Kaivola käsittelevät teoksessaan lasten ja nuorten kokemusmaailmoista Korpelan tutkimusta. Mielipaikoiksi muodostuvat kotiin liittyvät paikat ja oma huone, luonnossa olevat paikat erityisesti vesi, harrastuksien mukanaan tuomat paikat, julkisissa tiloissa oleilu, muistot mielipaikkoina sekä unelmapaikat. (Kaivola ja Rikkinen 2003, 179-190.)

Arkkitehti Kevin Lynch on muodostanut kaupunkimielikuvia käsittelevien tutkimustensa pohjalta viisi eri tyyppiä, joilla ihminen hahmottaa paikan rakennetta. Kaivola ja Rikkinen esittelevät tutkimuksessaan nuorten ympäristöistä Lynchin teoriaa. Polut, solmut, reunat, alueet ja maamerkit ovat paikkojen rakenteen osia. Poluilla kuljetaan, reunat rajaavat ja yhdistävät. Alueet ovat kokonaisuuksia, solmut kohtauspaiikkoja ja maamerkit ovat ympäristöstä erotettavia kohteita. (Kaivola ja Rikkinen, 2003, 294-5.) Lasten kokemuksissa maamerkkien ja solmujen erottaminen voi olla haastavaa. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitoksen tutkimusprojektissa vuosina 1990–1992 neljäsluokkalaisten ympäristömielikuvissa oli suurin osa maamerkkejä, sitten polkuja ja solmumerkkejä, jotka kuvasivat harrastuksia ja tekemisiä. Lapset suunnistavat rakennusten, kulkuväylien ja leikkipaikkojen avulla ympäristössään. (Kaivola ja Rikkinen 2003, 55,60,62,72.)

Lapsuuden maantieteeksi kutsutaan monitieteellistä tutkimusta, joka käsittelee lapsuutta ja nuoruutta suhteessa tilaan (Kallio, 2009, 41). Lapsuuden ja tilan käsitteet liittyvät toisiinsa. Lapsuus ei ole tilasta irrallinen ilmiö, vaan tila muodostaa lapsuuden rakentumiselle kontekstin. Lapsuuden maantieteen tutkimus lähtee lapsista itsestään, ymmärtää kontekstuaalisuuden ja tutkii arjen merkityksellisiä tiloja. (Kallio 2006a 21,23.) Raija Raittila on tutkinut lasten ja kaupunkiympäristön kohtaamista retken avulla lapsuuden maantieteen kehityksessä (Raittila 2008, 11).

Lasten ja ympäristön suhdetta on tutkittu esimerkiksi lapsen ja häntä ympäröivä ympäristön näkökulmasta, miten lapset hahmottavat ympäristöään. Lapsen

suhdetta ympäristöön voi tarkastella myös lapsen tulkitsemana henkilökohtaisena ympäristönä sekä prosessuaalisena suhteena, jossa ympäristö ja lapsi ovat vuorovaikutuksessa, eikä irrallisina toisistaan. (Raittila2008, 37.) Lapsen ja ympäristön välistä suhdetta voidaan katsoa relationaalisesta näkökulmasta, jolloin sekä ympäristö määrittää lasta että lapsi ympäristöä. Raija Raittila pohtii päiväkotiympäristöä kolmesta näkökulmasta: ensiksi piha voi olla fyysinen, ympäröivä tila tai toiseksi se voi olla henkilökohtainen tulkinta. Kolmanneksi pihaan voi myös liittyä tietoisuutta, että paikka on juuri päiväkodin piha, kulttuurisia ja yhteisöön liittyviä merkityksiä täynnä. Pihaan liittyy tietoa siitä, miten sitä saa ja voi käyttää. Tilaa tuotetaan sosiaalisesti yhä uudelleen. Relationaalisen näkökulman mukaan Raittila on tarkastellut kaupunkia lasten arkisen toiminnan paikkana eli sosiaalisesti tuotettuna ympäristönä. Raittila toteutti tutkimuksensa retkeilemällä lasten kanssa ja kohtasi neljä erilaista tapaa lasten ja ympäristön kohtaamisessa. Tavat olivat tutkiva kulkeminen, toimintaan kiinnittyminen, sosiaalinen kävely ja vapaudesta nauttiminen. Näitä tapoja Raittila kutsuu tutkimuksessaan eletyiksi paikoiksi, kuviksi kohtaamisista lapsen ja ympäristön välillä. (Raittila 2009, 227,229-233,241-2.)

Lapsuuden paikkoja luovat koulu ja perhe, joista rakentuu lapsuuden identiteetti. Tilan käsitettä hämmentää nykyään informaatioteknologia, joka myös häivyttää lapsuuden erillisyyttä luomillaan yhteyksillä uusiin tiloihin. (Strandell 2007, 49.) Lasten arkeen syntyy jaettuja alueita, esimerkiksi koulun ja vapaa-ajan kesken. Aikuiset vetävät rajoja liittyen tiloihin ja aikaan (Warming-Nielsen & Kampmann 2007, 200). Ihmisen keho on paikka lapsuuden muodostumiselle kuten kodin huoneetkin tai koulutilat. (Kallio 2010, 223). Tutkijan ja lapsen elämäntilanteet eli situaatiot ovat erilaiset, joten tutkijan voi olla vaikea tavoittaa lasten paikkoja kuten esimerkiksi mielikuvitusleikkien paikkoja. Lasten leikissä paikat muuttuvat ja vaihtuvat. Lapset siirtyvät sujuvasti tiloista toisiin. Leikissä aika, paikka, keho ja elämäntilanne kohtaavat, toimivat yhdessä. Paikan omistaminen ja haltuunotto rakentuvat esimerkiksi kodissa asukkaiden arjen rutineista, säännöllisistä tekemisistä ja sosiaalisesta kanssakäymisestä. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010,201, 205,199.)

Aikuiset luovat paikkoja lapsille, mutta lapset kehittävät myös omia paikkojaan, jotka voivat jäädä aikuisilta huomaamatta. Koulu, koti ja vastaavat instituutiot kuten iltapäiväkerhot ovat lasten arjen tapahtumapaikkoja, jotka aikuiset ovat luoneet. Aika ja paikka ovat olennaisia käsitteitä pohdittaessa ihmisen jokapäiväistä elämää. Matkat kodin ja koulun välillä muodostavat lapsen institutionaalisen ympäristön kehää. (Rasmussen 2004,155,157.)

Lapsuus rakentuu aikuisten valtaamassa yhteiskunnassa erilailla eri aikoina ja eri paikoissa. Lasten antamat merkitykset voivat olla yhtä aikaa paikallisia sekä globaaleja, esimerkiksi tietokoneen ja internetin käytössä koulussa käyttäytymiseen vaikuttavat paikalliset kulttuurit, toisaalta ne syntyvät laajemmissa yhteyksissä, kuten pop-kulttuuriin liittyvien kuvien etsiminen esimerkiksi toimintana koulun atk-laitteilla. Arkipäivän tiloissa rakennetaan lapsuuden identiteettiä, lapsuuden elämää. Kotikaan ei ole paikka, jossa vain siellä asuvat määrittävät sitä, vaan esimerkiksi Internet ja muu media tekee kodistakin lapsille paikkana moniyhteyksisen. (Holloway & Valentine 2000, 764,769–770,775.) Kotien tiloihin liittyy erilaisia rajoja samalla tavalla kuin kotien ulkopuolella olevaan ympäristöönkin; kotikin on seiniensä sisäpuolella eräänlaista maantiedettä. Intiimi maantiede voi tarkoittaa esimerkiksi lapsuuden maantiedettä, paikkoja sekä ympäristöjä jotka ovat lähellä ihmistä ja joihin muistot liittyvät. Fyysiset kohteet ympäristössä linkittyvät ympäristön sosiaalisten suhteiden ja yksilön mielikuvituksen kanssa. Childhood- lehden teemanumero lasten tiloista jakaa tilat kodiksi, kaduksi ja instituutioiksi, jotka jokainen ovat erilaisia toisiinsa nähden.(Philo 2000, 243–244, 246,248).

2.3 Kylätutkimus

Kirveennummi ja Räsänen esittelevät kirjassaan *Suomalainen kylä kuvattuna ja muisteltuna* (2000) menneisyyden kyliä. Kylä on merkinnyt asutuksen ryhmiä, joissa asukkaat saavat elantonsa luonnosta. Kylä on ollut asukkaiden toiminnan ja omistuksen aluetta, ja nykyäänkin kylää voi määritellä rajojen avulla. Seurasaarisäätiö on tehnyt kylätutkimusta 50- ja 60-luvuilla, jolloin tutkijat dokumentoivat kyliä kentällä ollessaan. Silloin tutkittiin vanhoja rakennuksia. Taiteilijat

piirsivät asumuksista kuvia. (Kirveennummi & Räsänen 2000, 7-8).

1960-luvulla alkanut monitieteellinen *Muuttuva kylä* -tutkimus käsitteli maaseudun muutosta maatalouden vähentyessä, muuttoliikkeen kaupunkeihin kiihtyessä (Tommila ja Heervä 1980, 7-9). Kylätutkimus sai pontta kylien häviämisen uhasta 1970-luvulla (Knuutila 1998, 206). Tämän *Kylätutkimus 76* -hankkeen yhtenä tuloksena syntyi Lauri Hautamäen kirjoittama *Elävä kylä* (1979). Se on kylätoiminnan opas, joka aikanaan kannusti kyläläisiä oma-aloitteisuuteen tiedostettuaan maaseudun kyläyhteisöjen katoamisen (Hautamäki 1979, 7). Toimintatutkimukseen suuntautunut maaseudun tutkimus hallitsi kylätutkimusta. Tämä tutkimus lähti kylän sisäisestä aktiivisuudesta, kun taas myöhemmin korostui yhteiskunnan paino - erilainen ilmiön taso, ei vain maaseudun asukkaiden toimet - osana kylien toimintaa. (Knuutila 2008c, 11.) Lokaliteettitutkimuksessa 1980-luvulla paikallisuutta tulkittiin johtuvaksi yhteiskunnallisista prosesseista; nykyään näitä prosesseja ja paikallisuuden kokemusta tarkastellaan enemmänkin vuorovaikutuksellisessa, dialogisessa suhteessa toisiinsa (Knuutila 2006,7).

Pohjois-Karjalassa kylätoiminta levisi 1970-luvulla ja pohjoiskarjalaisessa kylätutkimuksessa perehdyttiin yhteiskunnan ja kylän välisiin suhteisiin (Hyyryläinen 1994, 99). Knuutilan mukaan kylän tuhoutumisen kuvauksista ollaan kuljettu kohti monitulkintaisempaa kylätutkimusta. Itä-Suomen Sivakan ja Rasimäen kylistä tehty 1970-luvulla alkanut tutkimus käsitteli kyliä ensin menneisyyden kautta, kuolevana seutuna, sittemmin 1990-luvulla ottaen yhteisön ja identiteetin käsitteet mukaan tutkimukseen, luoden moniäänisyyttä. Paikan kokemuksellisuus, ruumiillisuus, sukupuoli- ja ikänäkökulmat tulivat esille. Maaseudun käsite on nyt muutoksessa, elinkeinot eivät enää määritä maaseutua ja maaseudun asukkaat ovat yhä enemmän lomailijoita. (Knuutila 2008c, 9-10,15.) Pertti Rannikko pohtii osaltaan pohjoiskarjalaisessa kylätutkimuksessa kylän käsitteen muuttumista: 1990-luvulla kylä oli määrittynyt sosiaalisena järjestelmänä, jolla oli omia instituutioita kuten erilaiset palvelut, yhdistykset. Kylän käsitteeseen kuului myös asukkaiden keskinäinen vuorovaikutus, yhteisyys. Nyt 2000-luvulla ulkopuoliset määrittävät samaa kylää, eivät Rannikonkin tutkiman Sivakan 30 asukasta. (Rannikko 2008, 54.) Kylätutkimus on nykyään enemmänkin monitie-

teistä maaseutututkimusta (Hämynen 2008, 60).

Telinkangas puhuu maaseudusta sosiaalisena representaationa tarkoittaen ihmisten kuvittelemaa, tulkittua maaseudun tilaa, mielikuvia ja ideaalejakin. Tutkimuksessaan Telinkangas tuo esille maaseutua sen asukkaiden elämän, kokemusten kautta. Samasta seudusta voi tuottaa monta erilaista kuvaa, kaikki todellisia omassa kontekstissaan. (Telinkangas 2005, 22.) Myös Knuuttila painottaa samaa asiaa: eri yksilöiden kylä on erilainen, Knuuttila ottaa esimerkiksi rakastuneiden ja surevien erilaiset kylän kuvat (Knuuttila, 1998, 205). Sekä tutkittavat kylät että tutkijat ovat liikkeessä, muuttuvina koko ajan (Lehtinen 2006, 60). Maaseutua pidetään muuttumattomana, vaikka esimerkiksi ihmisten muuttaminen liikekeskuksiin avaa maaseudun maisemiin erilaisia yhteyksiä (Telinkangas 2005, 242). Palvelut kyliltä ovat siirtyneet ja sen myötä kyläläisten liikkuvuus on kasvanut (Rannikko 1996, 42). Kyläläisten väliset sosiaaliset suhteet eivät enää ole kyläläisten ainoa verkosto, kylä voi olla vain asuinpaikka (Holmila 2001, 33). Telinkangas kirjoittaa maaseudun ja maatalouden monesti kytkeytyvän yhteen, mutta omassa tutkimuksessaan syrjäisestä maaseudusta hän kuitenkin havaitsee että muu toiminta nousee kyläläisyydessä puheeksi maataloutta enemmän. Paikalliset, perinteiset yhteisöt katoavat elinkeinojen muuttumisen myötä, maatalous ei enää tuota yhteisöllisyyttä, eikä paikallisväestön luokilla ole enää valtaa toisiinsa nähden. (Telinkangas 2005, 39.)

Telinkankaan tutkimuksessa syrjäisestä maaseudusta kyläkirjan on nähty vahvistavan kotiseutuidentiteettiä (Telinkangas 2005, 174). Knuuttilakin puhuu paikalliskirjallisuudesta "meidän kylän"-mielikuvaa vahvistavana representaationa (Knuuttila 2008b, 109). Elina Makkonen on tutkinut Pohjoiskarjalaisen Kontiolahden kyläkirjahanketta. Kontiolahden kyläkirja-aineisto esittelee kylää myönteisesti, kirjoissa korostuvat kylien erityispiirteet kuten vaaramaisema. Kyläkirjoilla on vahvistettu kylän identiteettiä ja kerrottu menneisyydestä. (Makkonen 2009, 57, 76.) Makkonen on tutkinut myös pohjoiskarjalalaista Kaltimoa muistelupiirrosten kautta elettyinä lapsuuden paikkana (Makkonen 2009, 29, 30).

Koulu on muovannut kylän identiteettiä voimakkaasti. Koulu, kauppa ja posti ovat olleet kylien elämän mittari. (Telinkangas 2005, 28,152.) Koulupiiriin kuuluvat kylät ovat "meitä". Tutkielmani kyläkoulu kokoaa yhteen monen kylän lapsia. Tällöin koulupiiri määrittää kylän rajoja (vrt. Telinkangas 2005, 152). Kylätoiminta tuottaa myös "meidän kylää", mielikuvien kylää (Hyyryläinen 2000, 111). Tutkielmani kohdekylien kyläyhdistyksen nimi viittaa jo tulkintaan ja yhdistyksen tuottamaan onnelliseen ja erityiseen kylän kuvaan.

Kun useat kylät yhdistyvät yhdeksi toiminnalliseksi alueeksi, kasvaa myös paikallinen identiteetti. Myös globalisaatio, eurooppalaistuminen ja sen mukanaan tuoma toiminta kuten LEADER -hankkeet kylillä muovaavat paikallista identiteettiä laajemmaksi kuin omaa kylää koskevaksi. (Hyyryläinen ja Rannikko 2000, 194.) Kylien toiminnallisuus ei enää lähde pelkästään kylistä itsestään, vaan se muotoutuu ympäröivän seudun vaikutuksessa. Globaalius ja paikallisuus muodostavat kylien todellisuutta yhdessä. (Laitinen ja Pohjola 2001, 20, 45-46)

Laitinen ja Pohjola ovat tutkineet hyvinvointia Lapin syrjäkylillä. Tutkimuksessa pohditaan kylää kotina; miten elämän ympäristö rakentuu. Fyysiseen ympäristöön liittyvät turvallisuus, luonnon esteettisyys, etäisyydet, elinkeinojen etsintä. Sosiaalista ympäristöä kylillä muodostavat kyläläiset, lomailijat. Syntyvyys on heikko, nuoret muuttavat pois kyliltä ja yhteisiä harrastuksia kyläläisillä on vähän. Alueellista identiteettiä tutkijat pohtivat me-henkenä, alueen omaksi tuntemisena. Keskinäiset avunannot ja sanattomat sopimukset yhdistävät kyläläisiä. Vapaa-ajanvietossa ulkoilu, metsästys ja kalastus sekä kodin harrasteet sekä yhdistykset nousevat keskeisiksi toiminnoiksi. (Laitinen ja Pohjola 2001, 45, 64–69, 76, 103.)

Maalla luontosuhde on muodostunut ruumiillisen työn ja muun toiminnan kautta perinteisesti, arjen kokemuksissa luonto on vahvana osana ikään kuin luonnollisena (Itkonen 2008, 188) Luonnosta saatava fyysinen hyöty ja toisaalta henkinen voima kulkevat käsi kädessä. Maaseudun asukkaalle maisema tuottaa jatkuvuuden tunnetta, maisemalla on historiansa. (Holmila 2001, 33,131.) Samalla

tavalla kylä muistaa edellisten sukupolvien tapahtumia, joita kyläläinen kantaa muassaan (Holmila 2001, 50). Toisaalta kylän ulkopuoliset asiat ovat tulleet merkityksellisemmiksi muuttoliikkeen myötä väen harventuessa; lisääntyvä vapaa-aika ja media ovat lisänneet suhteita kylän ulkopuoliseen maailmaan (Holmila 2001,146).

Kyläläiset voivat jakaa yhteisen mielenkiinnon kohteen kylään liittyen esimerkiksi kylätoiminnan muodossa, ja korostaa kyläläisyyttä tällä tavoin. Kylässä asuminen ei sinänsä yhdistä, vaan kyläläisyyden tunne ja kylällä toiminta (Vuorinen 2009, 62.) Myös Holmila on huomannut tutkimuksessaan saman; kotiseututunne voi uinua, kunnes kylää uhataan, ja silloin syntyy yhteisöllistä vastarintaa. (Holmila 2001, 147) Valtakunnallisessa kylätoimintaohjelmassa 2003–2007 kerrotaan kyläläisille yhteisistä arvoista, joita luonto, perinteet ja tapahtumat esimerkiksi voivat olla. Kylätoimintaohjelma korostaa kyläläisten omaehtoisuutta ja yhteisen identiteetin vahvistamista, jota myös uhkien vastustaminen edesauttaa. Esimerkkinä tällaisesta uhasta mainitaan kyläkoulun lakkauttaminen. (<<http://www.maaseutuplus.fi/fi/kylatoiminta/oppaitajaohjeita/voimaakuinpienessaky/body3=501>>).

Kyläyhteisö ja kyläkoulun ympärillä oleva luonto ja paikallisuus ovat osa kyläkoulun opetusta. Koulun liikunnallinen ympäristö voi olla kyläläisten hyödynnettävissä. (Kilpeläinen 2010, 53,58,85.) Kyläkoulu vaikuttaa lapsen kotiseutuun kiinnittymiseen, oman kyläympäristön ja maaseudun arvostaminen vaatii oman kylän kokemista ja kiinnittymistä siihen. Kyläkoulun lakkauttaminen voi vieraanuttaa lasta kotiympäristöstä, toisista ympäristön lapsista. (Korpinen 2010, 121,125,267.)

Nairnin ym. tutkimus haastaa sekä käsityksen maaseudusta ideaalina kasvuympäristönä lapselle, että käsityksen yhteenkuuluvuudesta, automaattisesti luontoa lähellä olemisesta maaseudulla. Hengailu on nuorille tärkeä sosiospatiaalinen tapahtuma, kun ollaan poissa perheen ja koulun piiristä. Kaupungin ja maaseudun vastakkain asettelu on tarkoittanut edistystä jälkeen jäämisen vastakohtana, elävyyttä vastaan rauhallisuutta, yksinkertaisuutta monimutkaisuu-

den vastakohtana. Tutkimuksessa viitataan Matthews ja Valentin tutkimuksiin, joissa maaseudun näkeminen idyllisenä riippuu iästä ja yleensä siitä pääsevät nauttimaan vain varakkaat, autolliset ihmiset. Sosiaalisessa vuorovaikutuksessa syntyvät sisään - ja ulossulkemisen sekä urbaanin ja maaseudun kokemukset. Nuoret voivat luoda yhdessä sosiaalisesti merkityksiä ja kuulumista maaseutuun liittyen. Nuoret voivat nähdä maaseudun aikuisten ideaalin vastakohtana, paikkana jossa ei ole mitään, vain pari asukasta, maataloutta. Sekä kaupunkilais- että maalaisnuoret nostavat kotiseudustaan esille sekä luontoon liittyviä että rakennettuja elementtejä: maalaisuus ei aina tarkoita luontoa eikä urbaanisuus rakennettua ympäristöä. (Nairn ym. 2003, 10-13,16,18-21.)

Maalaisuus ja maaseutu on kulttuurisesti tuotettu käsite, joka ei ole universaali ja kaikille saman merkityksinen. Maaseutua käsitellään ristiriitaisesti aikuisten puheessa: toisaalta se on idyllinen turvallinen paikka, toisaalta aikuiset näkevät vaaroja kaikkialla. Vanhempien kokemuksissa maaseutu tarjoaa puhtaan ympäristön lapsille kasvaa, mahdollisuuksia liikkua tilassa. Kaupungin ja maaseudun kahtiajako on ollut vallalla vuosisatojen ajan. Julkisen liikenteen puute ja kustannukset muodostavat rajoja lasten liikkuvuudelle ja harrastuksille, jotka ovat monesti vanhemmista riippuvaisia. (Valentine 1997, 137–140,143.)

3 Kohti kylän kuvaa

Tutkielmani kohdekylä sijaitsee Pohjois-Karjalassa noin 20 kilometrin päässä kunnan kirkonkylästä. Lähimpään kaupunkiin on noin 60 kilometriä. Alakoulun oppilaat tulevat kouluun naapurikylästäkin, yhdessä kylät muodostavat kyläkeskuksen. Kaikkien muiden kylien koulut ovat lakkautetut vuosia sitten ja koulupiiri yhdistää kyliä. Alakoulun kohtalosta on väännetty kättä lähiaikoina, näillä näkymin koulu saa jatkaa vielä muutamia lukuvuosia. Kylän maisema on mäkiä,

vaarat ovat osa kylän maisemaa. Kylillä on monia vesistöjä järvistä lampiin. Kylältä ovat hävinneet monet nuoruuteni karjatilat ja nuori väki on muuttanut muualle. Omana elinaikanani noin 30 vuoden aikana kyliltä on lakkautettu yksi koulu, sekä posti ja pankki, kaksi kauppaa on poistunut. Fyysinen ympäristö muuttuu samalla kuin sosiaalinenkin (Horelli & Vepsä 1995,7). Kylien Internet-sivujen mukaan asukkaita kylillä yhteensä oli vuonna 2009 noin 400. Pohjois-karjalassa kylätutkimusta on tehty Sivakan ja Rasimäen alueella jo 30 vuoden ajan (Knuutila 2008c, 10). Tutkimukseni jatkaa omalta osaltaan kylätutkimuksen perinnettä, huomioiden nyt lapset kylän paikan tuottajina.

3.1 Aineiston hankinta

Makkosen mukaan lapsuuden ajan muistelussa on mukana usein joko nostalgisoiva, kultaista nuoruutta tuottava sävy tai lapsuuden kurjuuteen palaava (Makkonen 2005, 86). Tutkimuksessani lasten kuva kyläläisyydestä muodostuu siinä hetkessä jona lapsuutta eletään. Telinkangas huomauttaa väitöskirjassaan maaseutututkimuksen laiminlyöneen kysymystä kylän äänestä. Täytyy pohtia, kenen äänellä maaseutua tai kylää kuvataan (Telinkangas 2005, 32.) Toisaalta esimerkiksi lasten maantieteen kentältä löytyy kuvausta lapsuudesta maalla, ei vain muisteltuna. (esim. Matthews ym. 2000; Valentine 1997.) Koen, että minulla on tutkimuksessani tällainen äänetön ryhmä kuvaamassa kyläläisyyttä; lapset.

Tutkimukseni aineisto koostuu pohjoiskarjalaisen kylän alakoulun 3-6.luokkalaisten kuvataidetunnilla tekemistä piirustuksista, niihin liittyvistä tekstipätkistä ja keskusteluista kuvien äärellä. Piirustuksia kertyi yhteensä 36 kappaletta. Kirjoitetut tekstit olivat noin yhden lauseen mittaisia, tekstejä on 27 kuvassa ja loppuissa 9 sarjakuvassa on puhekuplien tekstejä. Pidin koululaisille kolme kuvataidetuntia toimien samalla kuvataiteen opettajan roolissa tilanteissa. Perusopetuksen opetussuunnitelman 2004 mukaan sekä 1-4 luokilla että 5-9.luokilla ympäristöön tutustuminen, ympäristön esteettiset arvot, luontoon ja rakennusympäristöön tutustuminen ovat osa kuvataiteen opetusta (Pops 2004, 236, 239). Visuaalisen aineiston tuottamisessa lapsella on valta. Visuaalinen

tuottaminen herkistää ja antaa lapsen kertoa omasta näkökulmasta, toisaalta visuaalisen aineiston tulkinta asettaa omat haasteensa tulkittaessa. (Kaivola ja Rikkinen 2003, 253). Käytin tutkimuksessani aineiston keruutilanteessa kyläyhdistyksen antamaa nimeä kylien yhteisestä toimialueesta tarkoittaen sillä yhtä yhtenäistä kylää koulupiirin perusteella. Tiedostan nimeen ladatun positiivisen yhteisöllisyyden voimaa tavoittelevan arvomaailman, mutta koin helpoimmaksi ilmaista kyliä tällä nimellä.

Ensimmäisessä tehtävässä lapset piirsivät sarjakuvan siitä, mitä omalla kylällä tapahtuu. Tein lapsille julisteen, jossa sarjakuvahahmoni kysyi kylän tienviittojen vierellä ”siis mikä paikka tämä on?”. Pidin tunnin melkein niin kuin kuvataideopettajana olisin pitänyt; pidin lyhyen alustuksen sarjakuvan keinoista ja näytin muutamia esimerkkisarjakuvia. Jokaisen tuli keksiä oma kylän sankari ja kertoa oma tarina kyliltä. Keskustelin jokaisen lapsen kanssa uuden tehtävän lomassa jokaisen sarjakuvasta.

Toimin aineistonkeruun viikolla melko intuitiivisesti, jokaisen kerran jälkeen pohditiin seuraavan kerran tehtävää. Muodostin siis piirustuskokonaisuuksien välillä jo jonkinlaista kuvaa piirustusten sisältämistä asioista. Sarjakuvatehtävässä oppilaiden mielikuvitus lensi, joten otin seuraavan päivän tunnin aiheeksi konkreettisemmin ympäristöön sijoittuvan *leikkipaikkani kylillä*-aiheen. Tehtävänä oli kuvata leikkipaikka kodin ulkopuolelta. Lapset suunnistivat mielissään jonnekin heille miellyttävään paikkaan kotiovelta ohjeistukseni mukaan. Ohjeistin tehtävän kotiovelta lähteväksi, koska ajattelin kyläläisyyteen kuuluvan leikkimisen kodin ympäristössä. Halusin lasten kodin ulkopuolisen ympäristön paikkojen ja reviiirin kuvauksia. Piirroksen taakse kehotin kertomaan leikkipaikasta; missä se on, mitä siellä tehdään. Osa lapsista oli jo aiemmin todennut, ettei leiki, joten sanoin paikan voivan olla myös hauskan tekemisen paikka kylillä.

Kolmas tehtävä oli kuvittaa hauska tai inhottava päivä kylillä. Tämä tehtävä oli lisätehtävä nopeimmille. Neljäs tehtävä aineiston keruussa oli karttamaisen kuvan piirtäminen oman liikkumisen alueesta kyläkeskuksessa ja kehotin kirjoittamaan kartan taakse, mitä tekemistä oppilaalle kylillä on. Massey'n mukaan kar-

tan laatimiseen liittyy aina valintaa: kartan ei ole mahdollista olla sama kuin maailma, joten asioita on pakko jättää pois. Kartta kuvaa tekijänsä ajattelutapaa. (Massey 2008, 87.) Tässä tehtävässä annoin liikaa ohjeistusta omasta kyläkokemuksestani käsin; kerroin omalla esimerkilläni omasta liikkumisestani ja tämä piirustus vaikutti selvästi myös joidenkin lasten piirustuksiin. Piirustusten analyysissä tuon esille kaikki mallin ottamiseen ja matkimiseen liittyvät seikat tarkemmin. Piirustustilanne koulussa on sosiaalinen, ja kuvat kylästä ovat tuotetut tässä kontekstissa. En koe sitä ongelmaksi, koska kyläläisyyttä tuotetaan muutenkin sosiaalisesti lasten kotona sekä kavereiden kesken arjessa. Kylän kuva ja maaseutu on neuvoteltua paikkaa. Lopuksi olin vielä piirtänyt karkean kartan kyläkeskuksesta, johon oppilaat saivat merkitä tärkeitä paikkoja.

Tehtävänannoissa kuljettiin siis mielikuvituksesta, tarinoista oppilaiden leikkiin ja arkeen. Korostin jokaisessa tehtävässä oppilaan vapautta piirtää mitä haluaa. Tehtävänannoilla yritin saada oppilaita tuottamaan monipuolisen kuvan kyläkeskuksesta ja heille merkityksellisistä asioista suhteessa paikkaan, unohtamatta unelmia, toiveita ja mielikuvia kylästä. Tani kirjoittaa ihmisen ja ympäristön suhteen tutkimisesta, todellisuuden sijaan silloin tutkitaan mielikuvien rakentamista eli mielenmaisemia. Aistittu ympäristö yhdistyy kokijan omaan mielikuvitukseen. (Tani 1995, 162.) Piirtämisen kautta lapset voivat kertoa tunteistaan ja piirtämällä valikoituvat kokemusten tärkeät elementit (Freeman & Mathison 2009 114). Merkityksen antaminen tekee johonkin kuulumisen mahdolliseksi, merkityksellisyys on osa asumista (Norberg-Schulz 1984,166). Aineiston keruun tehtävänannossa merkityksen antaminen on olennaista, esimerkiksi *kiva päivä* on jollakin tavalla merkityksellinen lapselle.

Tutkimukseni luotettavuutta perustelen käsitykselläni paikasta kokemuksellisenä, ajassa rakentuvana alati muuttuvana kohteena, jopa mielenmaisemana. Oppilaat kertovat minulle tämänhetkisen kokemuksensa kylästä, kokemus muuttuu oppilaiden kasvaessa. En ole tutkijana kiinnostunut niinkään kylän fyysisestä, niin sanotusta objektiivisesta kuvauksesta. Kyläläisethän elävät kylää omista näkökulmistaan, tuntemuksistaan ja arkisesta toiminnastaan käsin. Minulle ei fenomenologisesta näkökulmasta katsovana tutkijana ole selvää, mitä kyläläi-

syys tarkoittaa lapsille, mistä se muodostuu. Onko sitä edes olemassa muuten kuin keksittynä, aikuisten luomana sanana, jolla varjellaan ja luodaan olematon yhteisö. Oppilaita tutkimuksessani on vain yhdeksän, mutta oppilaiden määrään en voi vaikuttaa koska kylät ovat asukasmäärältään niin pienet. Aineiston keruuni tapahtui muutaman päivän aikana koululla. Pidempiaikaisempi aineiston keruu kokoaisi lasten kylän kuvasta tarkemman ja monipuolisemman. Pro graduni luo suuntaviivoja lasten kylän kokemukselle, ikään kuin hahmottelee tai luonnostelee kylät toisten täydennettäviksi. Pro gradussani käytän lapsista peitenimiä, koska paikan kokemukset ovat kuitenkin melko henkilökohtaisia. Kuitenkin tutkimuskohteeni ollessa pieni kylä tunnistamattomuus ei ole mahdollista tämän kaltaisessa tutkimuksessa, ettei tekstistä tule liian yleissävyyistä. Pidän tärkeänä tuoda esiin myös kylän sijainnin Pohjois-Karjalassa kotiseudullani, koska kylätutkimuksella on pitkä perinne alueella. Lasten aineistoa kuvaavasta liitteestä olen poistanut lasten nimet, koulukavereihin ja lemmikkeihin viittaavat nimet sekä paikkojen nimet tunnistamisen minimoimiseksi. Kuvat ovat liitteenä.

3.2 Metodiset lähtökohdat

Fenomenologisessa tutkimuksessa keskeistä on ihmisen kokemuksen tulkinta. Ihmisen ja hänen todellisuutensa suhde nähdään kokemuksellisena. Yksilön suhde todellisuuteen ja omaan elämäänsä on merkityksiä täynnä. Todellisuus ei ole neutraali, vaan havaitsijansa yhteisön ja kulttuurin mukainen. Fenomenologia tutkii näitä merkityksiä, joista kokemus rakentuu. Fenomenologisen tutkimuksen tavoitteena ei ole yleistysten hakeminen, vaan jonkin paikallisen tietyn-aikaisen merkityskentän ymmärtäminen. (Laine 2001, 26-28.) Perttula määrittelee kokemuksen subjektin ja objektin väliseksi merkityssuhteeksi. Kokemus on elämäntilanteen merkitys yksilölle (Perttula 2005, 116,149).

Tutkimuksessani pyrin ymmärtämään lasten tuottamaa kuvaa kylästä eli heidän kokemustaan paikasta kyläläisinä. Elämäntilanne tutkimuksessani tarkoittaa juuri tätä kokemusta kotiseudusta ja asuinpaikasta kylässä. Kuva-aineisto tuo kokemuksen näkyville. Perttula kirjoittaa, että kokemuksen kuvaustapa on valittava siten, että kokemukset tulevat parhaiten ilmaistuiksi tutkijan välittämättä

sen suuremmin ilmaisutavasta (Perttula 2005, 154). Kuvataidekasvattajana olen kuitenkin valinnut tutkimukseeni kuvallisen ilmaisutavan kertoa kokemuksesta, koska lasten kuvaama visuaalinen mielikuvien kylä on osa tutkimuskysymystäni.

Perttula puhuu tutkijasta "sosiaalisesti häivytettynä" fenomenologisen tutkimuksen aineistonhankintatilanteessa, tarkoittaen tutkijan neutraaliutta. Tutkijan tulisi olla läsnä kiinnostuneena kokemuksesta, ei tietyn instituution tai vastaavan edustajana. (Perttula 2005, 141.) Pro gradussani olin itse tutkijana läsnä kuvataideopettajana, kouluinstituution edustajana ja auktoriteettina, koska aineistonhankintatilanne oli samalla opetustilanne. Neuvoisin oppilaita opettajan roolissa, niin kuin kuvataidetunnilla normaalisti teen. Pyrin keskustelemalla lasten kanssa ymmärtämään heidän tuotoksiaan. Perttulan mukaan hermeneuttisessa tutkimuksessa tutkijan oma ymmärrys on subjektiivista, lähtien tutkijan omasta elämäntilanteesta (Perttula 2005, 157). Toteutin aineistonhankinnassa myös osallistuvaa havainnointia.

Tutkimuksessani on fenomenologisten piirteiden lisäksi hermeneuttisen tutkimuksen piirteitä. Laineen mukaan hermeneutiikka merkitsee ilmaisujen ja merkityksien tulkitsemista (Laine 2001, 29) Hermeneutiikassa ihmisen omien kokemusten uudelleentulkinta hyväksytään ja tutkimustilanne toimii osana tulkintaa. Hermeneuttisessa tutkimuksessa tutkija voi olla subjektiivisempi ja vuorovaikutuksessa tutkittaviin. (Perttula 2005, 142, 155.)

Taina Kyrönlampi-Kylmäsen mukaan fenomenologisessa tutkimuksessa tutkijan esiymmärryksen kuvaus on osa tutkimuksen luotettavuutta. Fenomenologiassa yritetään irrottautua ennakkokäsityksistä tutkimuskohdetta kohtaan, ikään kuin ihmetellään tutkimuskohdetta. Monesti asioita, joihin olemme tottuneet, ajatellaan todellisuutena. Kyrönlampi-Kylmänen käyttää Rauhalan (1990) ajatusta elämäntilanteesta tutkimuksessaan. Sen mukaan jokainen kokee tavallaan elämäntilanteensa, toisaalta on olemassa yhteisiä taustatekijöitä kuten kulttuuri ja yhteiskunnasta syntyvät tekijät. Kyrönlampi-Kylmänen kuvaa tutkimuksessaan aineistonhankinnan toimineen ristiriidassa fenomenologisen tutkimuksen peri-

aatteiden kanssa. Lapselle tulisi antaa mahdollisuus kertoa hänelle arvokkaista aiheista, eikä strukturoitu haastattelu vastannut aivan fenomenologista lähestymistapaa. (Kyrönlampi–Kylmänen 2007, 14 44, 50,57,81) Minä koin itse samalla tavalla, kun annoin lapsille tarkkoja ohjeita kuvallisen aineiston tuottamiseen, vaikka kokemusta tulisi ilmaista vapaasti. Danaherin mukaan intentionaalisuus eli tarkoituksellisuus ihmisen toiminnassa on yksi fenomenologisen lasten tutkimuksen käsite. Intentionaalisuutta tulkitaan ja kuvaillaan tutkimuksessa; miten lapsi toimii maailmassa, millaista on olla lapsi. Intentionaalisuus tarkoittaa pyrkimystä johonkin päämäärään, jolloin katsotaan esimerkiksi mielikuvituksenkin ja muistamisen olevan tarkoituksellista. Tällöin siis myös tutkijan kysymykset ovat intentionaalisia. (Danaher 2005,218,222,223.)

Lähtökohtani tehtävienannossa aineiston keräämisessä oli paikan kokemus, jota pyrin selvittämään eri puolilta: mielikuvitukselliselta, lapsen omalta sekä kylän ympäristönkin kannalta. Tehtävien antoon vaikutti teoriatausta, jonka muodostivat paikan käsite, lapsen paikkakokemus sekä kylätutkimus. Koetin antaa lapsille vapaat kädet tuoda esille omia elämissämaailmojaan, ja ennen jokaista aineiston keräämispäivää tein itsekin samat tehtävät, jotta pystyisin kartoittamaan omaa ennakkokäsitystäni kylästä paikkana.

3.2.1 Fenomenologia lähestymistapana paikkaan

Fenomenologia liittyy tutkimuksessani myös paikan käsitteeseen. Esimerkiksi Sirkka Niskanen puhuu paikasta merkityssuhteena, kokemuksena. (Niskanen 2004, 92.) Paikkaa fenomenologisesti käsittäessä paikkakokemusta muodostaa aina mielikuva. Todellisuus ja fiktio sekoittuvat paikkakokemuksissamme. (Forss 2007, 100-101, 109.) Samalla tavalla tutkielmani aineistossa lasten elämissämaailmasta arki yhdistyy esimerkiksi toiveisiin tulevasta.

Fenomenologiassa paikan ymmärtäminen edellyttää merkityksenantoa. Tobofiliset tunteet paikkaa kohtaan osoittavat kiintymystä, topofobiset vastenmielisyyttä. Perseptuaalinen tila on yksilön liikkumista, käytännön toimia elintilassa, jossa tunteet, muistot ja merkitykset syntyvät. Eksistentiaalinen tila tarkoittaa elet-

tyä sosiaalista tilaa, joka on aina prosessissa. Siinä myyttiset ja sosiaaliset merkitykset rakentuvat ja rajoja määritellään. Arkkitehtuurinen tila on tilan sitomista ja luomista, liikkeen ohjaamista. Tilat ovat aina relationaalisia; sosiaaliset suhteet, luonto ja kulttuuri luovat tiloja. (Tilley 2004, 15–17.) Aineiston hankinnassa tobofiiliset tunteet tulevat esille leikkipaikan kuvaamisessa lapsilla. Leikkipaikkaan ollaan jollain tavoin kiintyneitä. Leikkipaikat ovat myös perseptuaalisia tiloja lapsille.

Fenomenologiassa subjektiivisuus yhdistyy objektiivisuuteen, merkityksistä osa on intersubjektiivisia eli ryhmän jakamia. Esimerkiksi kaupungilla on erilaisia olomuotoja kuten representoidut mielikuvat, sijainti ja asukkaiden merkitykselliset paikat. Paikoissa on aistittu maailma ja mielikuvituksellisuutta. Fyysinen tila kohtaa abstraktin tilan. Tulkinta synnyttää paikan merkitykset. (Virtanen 2000, 14, 20.) Aineistossani lapsilla on omia, henkilökohtaisia merkityksellistettyjä paikkoja, mutta myös yhdessä tuotettua merkityksellisyyttä kuten esimerkiksi ladon merkitys leikkipaikkana.

Tilan haltuunottaminen tapahtuu paikkaa luomalla esimerkiksi rakentamalla, arkkitehtuurin keinoin. Tilasta muodostetaan merkityksiä, tilaa omistetaan. Arkkitehtuuri voidaan nähdä fyysisenä ilmaisuna paikan hengestä, *genius locista*. Paikan fenomenologinen kokemus on paikan hengen kokonaisvaltaista ymmärtämistä. Siinä yhdistyvät merkitysten tunnistaminen, totuus ja tunteet. Syvät merkitykset ovat olemisen viestejä, asumista. (Stenros 1995, 17, 19-22.)

Fenomenologisessa ympäristöestetiikassa asuminen on keskeinen käsite paikan ohella. Esimerkiksi Forss käsittelee rakennettua paikkaa fenomenologisesti, tilanteessa syntyvänä kokemuksena. Paikka näyttäytyy monimuotoisena ja muuttuvana. Forss pohtii paikkaa aistittavien ominaisuuksien, historian, ajan, kollektiivisen muistin, sosiaalisuuden, mielikuvien, tunnelman ja paikan hengen kautta. (Forss 2007, 7, 12.) Minka Kallio pohtii siirtolaisuutta paikkakokemuksena, jossa menneisyys on osa nykyisyyden paikkakokemusta. (Kallio 1993, 64).

Ihminen ja paikka kohtaavat fenomenologian mukaan asumisen käsitteessä.

Syntyy merkityksellinen suhde, jossa tunnemme olevamme sisäpuolella, viivymme. Asuminen liittyy ihmistä osaksi paikkaa ja sen sosiaalista ympäristöä, joka on paikan tärkeä osa. Sosiaalinen ulottuvuus tarkoittaa paikan sosiaalisia suhteita, kommunikaatiota ihmisten välillä. Myös ruumiillisuus on olennainen osa fenomenologista ajattelua. Liike muovaa kokonaisvaltaisen kokemuksen paikasta, ruumiin kokemuksellinen liikkuminen. Kun ihminen on läsnä ympäristössään, hän ei kohtaa sitä vain visuaalisesti vaan koko kehon tasolla. Paikan aistein havaittavia ominaisuuksia ovat esimerkiksi materiaalit, muodot, mitat, topografia, arkkitehtuuri, esineistö, asemakaava ja kasvillisuus. Paikkaan liittyy myös sen ajallisuus, rytmi joka synnyttää muassaan muutoksia. Nämä muuttuvat asiat tekevät näkyväksi ajankulun. Myös valo, äänet ja tuoksut ja tunnelma, eli olioiden ominaisuudet, havaitaan. Paikan kokemus on mielikuva paikasta, henkilökohtainen. Intersubjektiivisessä mielikuvassa yhdistyvät henkilökohtaiset merkitykset kollektiiviseksi paikan merkitykseksi. Paikan olioiden, ominaisuuksien yhteisyys synnyttää paikan tunnelman, joka taas esittää oliot tavallaan. (Forss 2007, 15, 78–79, 83,95,102,112.)

Fenomenologia yrittää kuvata kohteitaan niin kuin ne tietoisuudessa esiintyvät. Kokemusta yritetään kuvata suoraan subjektien, ei käsitysten kautta. Fenomenologia on ennemminkin olemisen tapa kuin tarkasti määrättyjä sääntöjä. Fenomenologia kunnioittaa subjektiivisuutta, ihmiselämän olennaista kokemusta. Kokemukset syntyvät ruumiin kautta, koska ruumista ei voi paeta, se ei ole irrallaan meistä. Ruumiimme kuuluu paikkoihin, paikat kuuluvat ruumiiseemme. Maailman kokemisessa kaikki aistit sekoittuvat, kun ruumiilla osallistutaan paikkaan. Vuorovaikutus maailman kanssa tekee meidät sekä maailman olevaisiksi. Merkitys löydetään toiminnan kautta, ihmisen osallistuessa ympäristöönsä. Maiseman käsitteessä yhdistyvät ihminen, paikka ja liikkuminen. Tunteet, asuminen, arjen toiminta ja paikkasuhteet ovat osa maisemaa. Muisti ja muistaminen liittyyvät paikan kokemiseen. Elämän kokemukset yhdistyvät paikan tässä hetkessä tapahtuvaan havainnointiin. Kuvitellessaan identiteettiään ihmiset sijoittavat itsensä johonkin paikkaan. Paikkojen sisällä voi olla toisia paikkoja, paikkojen ja maisemien rajat eivät ole tarkkoja. Kylä voi olla paikka, jossa on monia paikkoja sisällään, vaikka lasten näkökulmasta puita. Esineen kosketta-

misessa tai havainnoimisessa ihminen koskettaa esinettä, mutta esinekin koskettaa ihmistä. Vuorovaikutus on molemminpuolinen; esine tai maisemakin vaikuttaa ihmiseen. Animistisuus on osa ihmisen kokemusta maailmasta. (Tilley 2004, 1-2,9,15,17,24–25, 30.) Aineistossani Lauran kuvaus kivistä mieluisana leikkipaikkana kertoo juuri maiseman ja ympäristön sekä lapsen kohtaamisesta, vuorovaikutuksesta. Tähän tapahtumaan liittyy tuntemuksia, aistimuksia luonnosta, lapsen oma rauha.

3.2.2 Aineiston analyysi

Analysoin kuvallista aineistoa käyttäen sisällönanalyysiä. Sisällönanalyysissä etsitään aineistosta merkityksiä (Tuomi 2009, 104.) Rosen mukaan sisällönanalyysissä lasketaan visuaalisten elementtien näkyvyyttä ja analysoidaan tuloksia. Representoivuus on tärkeää; miten kuvat vastaavat tutkimuskysymykseen. Koodausta varten muodostetaan kategorioita, joita liitetään kuviin. Kategorioiden tulee olla poissulkevia ja tyhjentäviä. Kategorioiden tulisi olla niin selkeitä, että toinenkin tutkija pystyy toistamaan koodauksen. (Rose 2007, 61–62, 64-66, 68.)

Luokittelu ja teemoittelu ovat sisällönanalyysin osia. Luokittelu tarkoittaa aineiston järjestämistä tiettyjen luokkien mukaisesti ja näiden luokkien laskemista. Teemoittelu kertoo, mitä jokaisesta teemasta aineistossa esitetään. Laadullinen aineisto pilkotaan ja järjestellään tutkimuksen aiheiden mukaisesti. Tyypittely on teemoista nousevien näkemysten yleistämistä tyypeiksi. Sisällön erittely viittaa kvantitatiiviseen aineiston analyysin tapaan, sisällön analyysi sanalliseen kuvaukseen aineiston sisällöstä. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä haastatteleaineistoa käsitellessä perehdytään ensin aineistoon, sitten etsitään pelkistettyjä ilmauksia, listataan ne, etsitään samankaltaisuudet ja erilaisuudet, muodostetaan yläluokkia, sitten kokoavampia käsitteitä (Tuomi & Sarajärvi 2009,92,93,106, 109.)

Fenomenologis-hermeneuttisessa tutkimuksessa aineistolähtöinen analyysi on sopiva tapa käsitellä aineistoa. Tutkija pyrkii sulkemaan pois aiemman tiedon

nähdäkseen kaikki merkitykset aineistosta. Tutkija kertoo ennakkokäsityksensä tutkittavasta ilmiöstä, jotta aineiston käsittely lähtisi puhtaasti aineistosta käsin. (Tuomi & Sarajarvi 2009, 95-6.) Pro gradu tutkielmassani aineistolähtöisyys syntyy kokemuksen tutkimisesta. Lähestyn ennakkoluulottomasti aineistoa antaen sen kertoa teemojaan.

Kokemusta ei voi irrottaa kokijasta, mutta voimme yrittää jäsentää kokemuksen olemusta (Tani 1995,19). Lasten tuotoksien ja keskusteluhavaintojen analyysisissä pyrin käyttämään monipuolisia tapoja ymmärtääkseni lasten kokemusta kylästä. Analysoin jokaisen tehtävänannon, esimerkiksi sarjakuvan, tuottamaa aineistoa kyläläisyydestä yhtenä ryhmänä ja vertailen sitten tulosta toisiin tehtävänantoryhmiin. Muodostan myös jokaisen lapsen tuottamasta kokonaisuudesta yksilön elämismaailman kuvaa, jota vertailen toisten kylän lasten tuottamiin kuviin. Lea Kantonen kirjoittaa lasten kertomuksista, joissa voi näkyä ristiriitaisuutta kulttuurista omaksuttujen tarinoiden rinnalla. Lasten kertomuksissa yksityiset ja jaetut kokemukset yhdistyvät. Kantosen taideprojektissa lasten tärkeiksi paikoiksi näyttäytyivät metsät ja luonnossa olevat paikat, paikkoja lapset esittivät projektissa toimintojen kautta. (Kantonen 2009, 186, 204, 206-207.) Kokoan lasten aineiston perusteella siitä nousevia kategorioita, joista muodostan kylän kuvaa esittelevät teemat. Jokaisen lapsen maailma on tutkielmassani tärkeä ja yhtä arvokas. Paikkakokemusta tutkiessani huomioin myös poikkeavat ja yksilölliset tuntemukset.

4 Siis mikä tää paikka on? Aineiston kuvaus

Kuvailen jokaisen antamani tehtävänannon erikseen. Kuvailussa sekoittuvat lasten piirustukset sekä kirjoitettu ja kerrottu aineisto. Kuvat ovat liitteenä (Liite 1).

4.1 Sarjakuvat

Ohjeistin sarjakuvat itse tekemäni julisteen avulla. Julisteessa kehotin oppilaita kertomaan oman tarinan omalta kotikylältään. Apukysymyksinä olivat: *mitä teet, missä leikit ja millaista täällä on*. Julisteessa jänismäinen hahmo kysyi *siis mikä tää paikka on?* Kehotin keksimään sarjakuvasankarin ja kertomaan tarinan siitä, mitä omalla kotikylällä tapahtuu. Kehotin laittamaan sarjakuvan otsikkoon kylän nimen, minkä oppilaat ottivat kirjaimellisesti, eikä otsikoissa lue muuta kuin pelkästään kylän nimi. Mietin, vaikuttiko jänishahmoni valinta oppilaiden sarjakuvahahmojen valintaan, koska monet piirsivät eläimiä. Tuon ilmi analyysissäni oppilaiden hahmoille löytyvän muitakin selityksiä kuin mallin ottaminen esimerkiksiäni. Keskustelin jokaisen oppilaan kanssa seuraavana päivänä sarjakuvasta ja sen ilmentämästä paikasta. Käytän keskusteluja tukena aineiston analyysissä. Ympäristön käsitteeseen liittyvät luonto, rakennettu ympäristö sekä sosiaalinen ympäristö; arjen elinympäristö täynnä arkisia toimintoja nukkumisesta syömiseen (Passoja 2003,44).

Pyrin sarjakuvan valinnalla keräämään oppilailta vapaamuotoisia tarinoita heidän elämästään ja arjen paikoista. Koin sarjakuvan olevan ilmaisuna vapaa ja kiinnostava lasten tehdä aluksi ja ajattelin että sarjakuva toisi näkyville erilaisia puolia kylistä. Passojan mukaan lapsen oman ympäristön merkitykset tulevat esille konkreettisesti kiinnittämällä lapsen huomiota omaan asuin- ja elinympäristöön. Lapsen kokemusmaailman käsittely motivoi lasta. (Passoja 2003,43,45.) Rutiinit luovat koettua ympäristöä, vasta muutos saa usein aikaan havainnon ympäristöstä (Tani 1997, 215). Ajattelen, että sarjakuvailmaisuuun liittyvä tarinan ja juonen keksiminen olisi kuin muutos. Sarjakuva tehtävänantona avaisi lasten silmiä tarkastelemaan kylää eri tavalla, huomioimaan asioita omasta elämämaailmastaan. Sarjakuvahahmon keksiminenkin voi olla muutos. Kylää voi katsoa eri perspektiivistä, silti omastaan.

Hahmot ovat sarjakuvissa yksin, ystäviin viitataan kolmessa työssä. Ystävät kuitenkin katoavat sarjakuvissa (Kuva 1). Ystävät ovat koulukavereita. Eläimet, lemmikit, villieläimet sekä mielikuvituseläimet ovat mukana sarjakuvien maail-

moissa (esim. kuva 2). Kulkuneuvot (esim. kuva 3) näyttelevät roolia poikien sarjakuvissa. kulkuneuvoja ovat kelkka, autot, crossipyörä, mönkijä. Sarjakuvissa liikkuminen on olennaista, sekä pihapiiristä lähteminen että kodin ja ulkopuolisen maailman välillä kulkeminen. Poliisiautokin eksyy kylälle. Perhe näkyy kodin pohjapiirroksessa, kotitalot esiintyvät kuvissa (kuva 4). Sarjakuvien sankarit ovat eläimien lisäksi lapsia sekä sankarien tapaisia hahmoja kuten "minäukko" lierihattuineen. Kylän fyysinen sijainti näkyy yhdessä sarjakuvassa tienristeyksen ja nimikyltin piirtämisenä (kuva 5, kylän nimi poistettu). Ympäristöstä kuvataan metsiä, vuodenajoista sekä talvea että kesää, hankea ja ruohoa. Vaarat ja järvi näkyvät maisemallisina elementteinä sarjakuvissa. Vuorokauden rytmi sekä vuodenkierto tuodaan esille. Kodin tai talojen sisätilojakin näytetään kalusteineen ja esineineen, hyvin intiimejä ja yksityisiäkin tiloja. Tupakeittiömäiset tilat tulevat esille perheen yhteisinä tiloina. omaa huonetta esitetään. Lasten sängyt, sekä ase ja tietokone ovat kuvitettuna arjen esineistöstä. Sarjakuvien juonet ovat hengailua, onnettomuuksia, hyvän ja pahan taistelua sekä syömistä (kuva 6). Arki ja elämismaailma sekoittuvat tarinoissa. Lasten kanssa keskustellessa liitokset selvenevät. Omasta pihasta on esitelty trampoliini leikin välineenä (kuva 7). Puhe karhujen pesistä on siirtynyt fantasiatarinaksi (kuva 8). Isän kelkka on inspiraation lähteenä. Sarjakuva mahdollistaa mielikuvituksellisen otteen, jota on hyödynnetty ja omaa kylää kuvattu esimerkiksi palmujen paikkana sekä rosvo ja poliisi- tarinan miljöönä (kuva 9).

4.2 Leikkipaikan kuvaukset

Leikkipaikan kuvaukset ohjeistin kysymällä: kun lähdet kotiovelta, minne menet? Toveyn mukaan ulkotila antaa lapsen leikille tilaa ja mahdollisuuksia liikkumiseen ja aktiivisuuteen. Lasten leikeissä on mukana matkustamista, muuttamista, jahtaamista, kuljettamista, törmäämistä, erilaisia tapoja liikkua ja liikuttaa jotakin (Tovey 2007,18) Ohjenuoranani oli tietoisuus lasten leikkimällä toteuttamasta paikan haltuunottamisesta. Sanoin myös, että voi piirtää hauskan tekemisen paikan. Piirroksen taakse oppilaat kirjoittivat paikasta vapaasti muutamia lauseita; mikä paikka on, mitä siellä tehdään. Vapaavalintaista tekstiä sai kirjoittaa, mikäli halusi. Sarjakuva-aineiston keruun jälkeen kaipasin konkreetti-

sempaa kuvausta lasten ympäristöstä, koska sarjakuvat olivat enemmän mielikuvituksellisia, tarinallisia viittauksia kyläelämään.

Kaksi piirrosta leikkipaikasta kertoo omasta mökistä ja vesistöstä (kuva10). Leikkipaikka sijoittuu rajatilaan sisä- ja ulkotilan välille, toimintaan ja toisaalta maiseman tarkkailuun (kuva11). Aikuiset ovat näkymättöminä läsnä piirroksissa, kun mainitaan tekemisinä saunominen, veneily, muista toiminnoista uiminen ja kalastus. Mökit sijaitsevat kotien lähellä. Laura kuvaa paikkana kiveä kodin lähellä metsässä rentoutumisen paikkana (kuva 12). Lauran paikkaan liittyy perspektiivin vaihtaminen, kiipeäminen, joka näkyy myös kolmessa poikien piirustuksessa katolle kiipeämisenä ja hyppimisenä. Teekutsut ovat poikien yhteinen ”hengailun” paikka ladon katolla, kutsuihin liittyy jännitystä ja itsenäisyyttä sekä sosiaalista kanssakäymistä koulukavereiden kesken (kuva 13). Ladolle matkataan itsenäisesti esimerkiksi mönkijällä (kuva14). Kutsut toisintavat aikuisten mallia vierailuista, on kahvia ja pullaa sekä tuoleja, toisaalta rikotaan aikuisten kaavoja paikan valinnalla. Myös Niko hyppii kodin pihalla olevan liiterin katolta, yksin (kuva15). Tytöt eivät mainitse ystäviä, perhe häilyy taustalla passiivissa tekemisistä puhuttaessa ”istutaan”. Nellin piirroksessa on muisto veljen kanssa leikkimisestä, negatiivinen, sekä kiikkuminen toimintana oman kodin pihalla (kuva16). Eeron jalkapallokisasat liittyvät kyläkouluun ainoana virallisena lasten paikkana ja instituutiona (kuva17). Eero korostaa kuitenkin säännöttömyyttä kertoessaan pelistä. Samin piirroksessa on myös koulukaveri läsnä, pelataan jalkapalloa kahdestaan myös vanhan ladon edessä (kuva18). Vuodenajat näkyvät piirroksissa, ja Terhi kertoi sekä talvesta että kesästä leikkipaikkaan vaikuttaen; talvella lasketaan mökille mäkeä.

4.3 Kiva tai inhottava päivä

Kivan tai inhottavan päivän kuvaus oli lisätehtävä nopeimmille leikkipaikan piirtämisen päivänä. Lisätehtävän ehti tehdä kahdeksan yhdeksästä oppilaasta. Nelli piirsi paperin molemmille puolille, kun ensin aloitettu piirustus ei miellyttänyt. Olen analysoinut molemmat puolet paperista, koska huomasin molemmat aiheet olennaisiksi Nellin arkielämässä. Tehtävänannossa kehoitin ku-

vaamaan tunnelmaltaan kivan tai inhottavan päivän kylillä oman mielenkiinnon mukaan. Norberg-Schulzin mukaan ihmisen muodostamat merkitykset ympäristöstä tekevät siitä kotoisan. Tiedämme, millaista on kävellä tietyssä paikassa, ymmärrämme ympäristöämme. (Norberg-Schulz 1984,23.) Koetin kaikkien tehtävien aikana kannustaa lapsia vapaaseen ilmaisuun ja välineisiin. Sanoin tässä tehtävässä, että saa tehdä vaikka sarjakuvan. Sarjakuvan tekeminen oli aiemalla kerralla ollut mieleistä lapsille ja siihen kulutettiin paljon aikaa.

Jarnon ja Juhan kiva päivä rakentuu todelliselle toiveelle ja odotukselle oman kelkan hankinnasta, joka on isän hallinnassa. Pojat kuvaavat sarjakuvina odotusta ja kelkan saapumista perheeseen (kuva 19). Kulkuneuvot sekä kelkka että sen hakeva auto ovat esteettisempää ja tarkempaa ilmaisuä käyttäen kuvattuja (kuva 20). Kelkka kuvaa kylillä itsenäisesti liikkumista. Perhettä on kuvattu veljenä ja isänä. Kivan päivän piirroksissa odotetaan myös lemmikin näkemistä (Kuva 21) sekä joko muistellaan tai luultavammin odotetaan myös kesälomaa. Lomaa on kuvattu saunamaisemalla kaloja pyydystävine lintuineen (kuva 22) sekä vierailulla kirkonkylässä jäätelökioskilla (kuva 23). Aikuiset ovat näkymättöminä toimijoina näissä kuvissa. Jäätelömatkan ostoon tarvitaan äiti, autolla päästään kulkemaan. Saunan lämmitys kertoo myös aikuisten toiminnasta. Nelli kuvaa mummon luona vierailua, lähellä kotia, sukulaisuussuhdetta mummon kodin pohjapiirroksen kautta (kuva 24). Myös Eero kuvaa sisätilaa kivana päivänä, vapaapäivää. Sinä päivänä laiskotellaan, syödään herkkuja, pelataan ja nukutaan (kuva 25). Eero on kuvannut itsensä yksin ja vapaana. Rentoutuminen näkyy myös muissa vapaapäivien kuvauksissa. Lapset ovat yksin tai perheen parissa kivoina päivinä. Oleskellaan ulko- ja sisätiloissa sekä kesällä että talvella. Koulu instituutiona näkyy lomapäivien odotuksessa, ja toisaalta vanhemmat taustalla vapaa-ajan määrittäjinä vapaapäivien vietossa.

Kaksi oppilasta teki yksissä tuumin piirrokset inhottavasta päivästä kylillä. Molemmissa piirustuksissa oli tikku-ukko ja *puhekupla inhottava päivä kun on koulu* (kuva 26). Olen liittänyt pro graduuni vain toisen kuvista, koska ne olivat sisällöltään ja ulkoasultaan samanlaiset. Vaikka tikku-ukot seisoivat yksin piirustuksissa, oli piirtäminen kahden oppilaan sosiaalinen vastaisku tutkijalle koulu-

luokassa. Toteamukset piirustuksissa kertovat uhmasta ja kapinasta. Piirroksissa näkyy toive viettää vapaa-aikaa eikä tehdä koulutehtäviä luokassa, josta oppilailla oli kiire ulos leikkimään kahdestaan. Yksinkertaisuudessaan myös nämä piirrokset kertovat koulun rajaamasta lapsen ajasta, jota vastustetaan lapsen voimin. Kuitenkin itse mietin sitä, että näillekin lapsille koulu on tärkeä paikka leikkiä yhdessä. Heillä on keskenään pitkä välimatka toistensa luona vierailuun vaikka he kuvaavatkin toisiaan piirustuksissaan.

4.4 Kartat

Kartta-tehtävässä ohjeistin piirustuksia oman liikkumisen alueina. Lasten ympäristöstä tekemät kuvat kertovat myös lapsista ja heidän elämästään ympäristön reflektoinnin lisäksi (Matthews1992, 128). Piirsin esimerkin omasta kylän ympäristöstäni. Huomasin, että oppilaat ehkä toistivat valitsemiani elementtejä eli omaa kotia, teitä ja koiraan omaa lemmikkinä töissään. Olen kuitenkin verrannut piirustuksia oppilaiden tuottamaan muuhun aineistoon ja käsitellyt matkimista analyysissä. Kartan taakse oppilaat kirjoittivat tekemisistään kylillä, esimerkiksi harrastuksista. Sanoin oppilaille, että karttaan voi piirtää inhottaviakin paikkoja. Kehotin heitä nimeämään elementtejä kuvissaan. Tunnilla teimme myös merkintöjä yhteiseen isoon pelkistettyyn kyläkartaan, jonka olin piirtänyt. Jokainen merkitsi karttaan kotinsa, sekä muita tärkeitä paikkoja mikäli halusi.

Monet kartoista kuvaavat kotitaloa ja sen välitöntä ympäristöä (kuva 27). Osa töistä on melkein pelkästään pihapiirin kuvausta. Ainoastaan kahdessa kartassa kuvataan naapurustoa (kuva 28) ja kylän fyysistä kuvaa laajemminkin vesistöjen ja tieverkoston avulla (kuva 29). Juha on nimennyt naapureita sekä kertoo vierailusta kyläläisten luona. Mummolat ja sukulaisuus tulevat esille kartoissa (kuva 30). Monesti mummolat sijaitsevat kodin lähellä kertoen jatkuvuudesta, maataloudestakin sukupolvenvaihdoksena. Lapset myös mainitsevat sukulaisten luona käymisen. Lasten omista paikoista esille tulevat majat, vakoilupaikka, huonon onnen hökkeliksi nimetty uuden merkityksen saanut rakennus. Lapsille tarkoitettu paikka on hiekkalaatikko kodin pihalla (kuva 31). Kartoissa kuvataan istutettua kasvillisuutta sekä puita. Yksi lapsista kuvaa itseään metsässä (kuva

32). Myös vihreyttä, nurmea ja vettä esitellään, sekä teitä ja yksi mäkin on mainittu maisemasta, yhdessä kartassa joki ja sillat muodostavat ja rajaavat ympäristöä. Pellot ovat mainitut kahdessa kartassa (kuva 33). Piharakennuksia on kuvattu, löytyy liiteri, siilo, navettoja, ulkosauna ja aitta. Niko on nostanut pihalta tärkeäksi traktoritallin (kuva 34). Kaksi tytöistä kertoo piharakennuksesta eläinten pitopaikkana (kuva 35). Kulkeminen ja liikkuminen on tärkeää. Tuodaan esille esimerkiksi lenkkeilyä ja mönkijällä ajamista. Tytöt kertovat lemmikkien hoitamisesta. Myös tietokone on tärkeä toiminnan väline. Jarno, Juha ja Eero korostavat yhteistuumin omia mahdollisuuksiaan ja omaa toimijuuttaan kertoessaan tekemisistään. Pelejä mainitaan ja kirjoituksissa on uhmaa "teen vaikka mitä". Sekä kesään että talveen liittyviä tekemisiä kuvataan, sekä ulko- että sisätiloissa, yksin ja yhdessä tapahtuvia. Tytöt eivät viittaa ystäviin vain sukuun.

Tekemääni suurpiirteiseen kyläkeskuksen karttaan jokainen merkitsi oman kodin ja muita paikkoja halutessaan. Juha innostui ruksailemaan kavereiden koteja paikoilleen. Juha laittoi myös mummon, ehkä majan ja ladonkin. En ole varma kuka ne teki, mutta ne olivat lähellä Juhan kotia. Kartassa oli muutama nimetty paikka, jotka ainakin Juhan piirustuksissa esiintyivät. Yksi paikka kantoi henkilön nimeä. Paikan merkitsijästä ei ole tietoa. Eero merkitsi isolla tuhrulla oman kodin ja mökin kylän järven rantaan. Laura sanoi, ettei ole muuta piirtämistä karttaan kuin oma koti. Niko laittoi oman kodin lisäksi järven kotikylälleen, samoin Terhi oman kodin ja ukin lammen sen lähelle, ja näytti ukin kodinkin. Kukaan ei laittanut koulua eikä entistä kauppaa kartalle.

5 Kylän kuva

5.1 Kodin, perheen ja suvun paikat

Koti voi tarkoittaa erilaisia asioita eri ihmisille; lapsi voi kokea kodiksi oman

huoneensa. Kodissa ihmisen perustarpeet tyydyttyvät. Kotona eletään sosiaalisia suhteita. Koti on yksityinen tila, joka lapsuudesta laajenee naapurustoon, lopulta koko maailmaan. (Tuan 2006,16, 17.) Sarjakuvien tapahtumat paikoittuvat kotipiiriin eli kodin tai talon läheisyyteen pihalle. Talon sisälle mennään monessa työssä. Kodin sisällä oleva ei-julkinen tila määrittää kyläläisyyttä. Nellin koira johdattelee sarjakuvan lukijan sisälle taloon, josta esitellään tupa ja oma huone pohjapiirroksen keinoin (kuva 4). Saarikankaan mukaan asumisen kaavat antavat viitteitä käyttäjilleen tilassa toimimisesta sekä sukupuolisuudesta tiloissa. Ne vaikuttavat käyttäjien suhteisiin, kuten esimerkiksi asunnon pohjapiirros kalusteineen. Huoneiden sijoittelu ja nimet vaikuttavat niiden käyttäjien identiteetteihin ja rooleihin. (Saarikangas 2006, 86-7.)

Yhteisten tilojen avaruus, kotitaloustyön ja oleskelun rinnakkaisuus luovat läheisyyttä asukkaiden välille. Perheen yhteinen ja yksityinen tila ovat erotetut. Makuuhuone on erillään keittiöstä tai oleskelutiloista. 1940- 50-luvuilla keittiö oli asunnon keskus, kodin rakentuminen tapahtui keittiön ympärille. (Saarikangas 2002a, 367,445-446). Samalla tavalla Nellin sarjakuvassa tupa piirtyy esiin yhteisenä tilana ja oma makuuhuone Nellin ja sisaruksen omana tilana. Vain oleellisimmat tilat on valittu kodin kuvaukseen. Kotitalous tulee esille kodinkoneina ja pirttikalusteina. Keittiön ja makuuhuoneen läheisyys kertoo äitiyden ja lapsuuden suhteesta, läheisyydestä omakotitalorakentamisessa (Saarikangas 2004,21). Nellin sarjakuvassa näytetään katsojalle sekä hyvin yksityinen että tavallaan julkisempi tila. Julkinen tila kattaa talon julkisivun. Oma huone sekä sänky pienempänä paikkana kuvaavat melkein intiimiä tilaa.

Kotia kuvataan sarjakuvissa eri tavoin. Monessa piirustuksessa se on ikään kuin taustana tapahtumille, rakennuksena mukana sarjakuvan maisemassa (kuva1). Monissa lasten kartoista on kuvattu vain kotia ja sen lähiympäristöä. Nikon kartassa on pelkkä pihapiiri, kylläkin voimakkaina elementteinä tiet. Kodin pihasta lähtee ja kodin takana menee tie (kuva 34). Nelli on värittänyt ainoastaan kotinsa huolellisesti kartassa. Koti on kuvattu edestäpäin ja muut rakennukset ylhäältä. Koti on kartan tukikohta. Burken tutkimuksen mukaan lasten kuvaamat leikkipaikat sijoittuivat kodin läheisyyteen, avoimille alueille ja koulun

leikkialueille. (Burke 2005,50). Monet leikkipaikka- piirustuksissa kuvatuista koh-teista sijaitsevat kotipiirissä, ainoastaan Eeron mainitsema jalkapallokisa on ky-län koululla ilman viitettä kotiin.

Koti on liikkuva, muuttuva tila. Sen rajat eivät ole selkeät. Kotiin liittyy muistoja, muisti, maisema, fyysinen paikka ja sosiaaliset suhteet. Koti toimii kiintopistee-nä. Esineet muodostavat kodin merkityksiä. (Saarikangas 2006,237-8.) Aineis-tossa kodin rajojen häilyvyys näkyy liikkeenä kodin, pihan ja lähiympäristön vä-lillä. Paikasta syntyy persoonallinen maailma ja koti asumisen kautta (Kallio 1993, 63). Jarnon sarjakuvassa sankari käy kotinsa sisällä sekä ajaa kuusien keskellä. Sarjakuvissa liikutaan sisä- ja ulkotilojen välillä. Koti on tukikohta toi-minnalle. Juhalla koti näyttäytyy paikkana jonne päivän jälkeen palataan reis-susta kylältä (kuva 5). Koti on turva. Asuminen on edestakaista lähtemisen ja palaamisen liikettä, jonka myötä kodista tulee osa ympäristöään. (Rajanti 2004,92-3).

Kotipiha on leikkipaikka, jonka sisälle Nellin kertomuksessa sisältyy fyysisesti pienempi muistojen paikka: kiikku. Paikassa yhdistyy menneisyys nykyisyyteen (Telinkangas 2005,132). Nellin piirustuksen paikka on osittain muistojen paik-ka, osittain tämän hetken paikka (kuva16). Paikka on myös pysyvä lapsen elä-mässä vuodenaajoista riippumatta, koska kotona lapsi viettää suurimman osan ajastaan. Piha on myös raja julkisen kylän ja intiimin, yksityisen perhe-elämän välillä. Sen voi nähdä myös luonnon, maaseudun ja rakennuksien välisenä ra-jamaastona. Kodin sisälläkin on rajoja esimerkiksi lasten ja aikuisten alueiden, kieltojen muodossa. Myös Niko kuvaa pihapiiriä. Liiterin katto mieluisana leikki-paikkana on kodin lähellä (Kuva 15). Tähän paikkaan liittyy vaaran tunnetta, vaikka koti on yleensä turvalliseksi mielletty

Lasten koti ei käsitä institutionaalisenä ja aikuisten luomana lasten ympäristönä vain asumista kotona. Kotia ovat myös pihamaat. Koti muodostuu sekä sisä- et-tä ulkotiloista. Pihamaa voi olla lapselle kokonainen maailma eri osasineen. Osa voi olla aikuisten suunnittelemla lasten paikkoja. Osa on samassa ympäristössä aikuisten kieltämiä lapsille tärkeitä paikkoja, joita käytetään kun aikuiset eivät

näe. (Rasmussen 2004, 160.)

Terhi ja Kirsi ovat valinneet leikkipaikoikseen mökkinsä perheeseen liittyvänä paikkana. Mökkiin liittyy molemmilla vesistö olennaisena, paikan nimikin on ilmoitettu suhteessa veteen. Terhillä on *mökki ja järvi*, Kirsillä *mökin ranta*. Molempien piirustuksissa vedelle on annettu tilaa, eikä Kirsi edes kuvaa mökkiä rakennuksena vaan ulkoympäristö on tärkeämpi (Kuva 11). Mökit ovat kuitenkin perheen paikkoja molemmilla tytöillä. Aikuisuus välittyy toiminnan kuvauksista, esimerkiksi saunomisesta. Molemmat tytöt kertoivat mökin sijaitsevan kodin lähellä.

Laura on piirtänyt kivan päivänsä ulko- ja sisätilan rajalle. Katsoja on ikään kuin ulkona luontoympäristössä lintujen kanssa, mutta kuvassa on myös saunarakennus. Sieltä kohoaa savu, eli sinne ollaan menossa tai sieltä tulossa (Kuva 22). Paikka on tarkkailun, levon ja olemisen paikka samoin kuin fyysinen tila ulkoympäristössä. Sauna on myös kotiin ja aikuisuuteenkin liittyvä paikka, koska harvoin lapset lämmittävät saunaa. Sauna on intiimi ja yksityinen paikka. Piirustuksessa katsoja on saunan ulkopuolella yksityisen ja julkisen rajalla. Sauna voidaan nähdä vetäytymisen paikkana (Aura ym. 1997, 64).

Mummolat tulevat aineistossa vastaan sijaiten samalla kylällä jopa kodin vieressä. Tytöt kertovat vierailevansa isovanhempien luona. Nellin kivan päivän piirroksessa on mummon koti, jossa vierailaan ja joka on tuttu huonekaluineen (kuva 24). Paikka on kotoa lähtemistä ja sinne palaamista. Mummola sijaitsee kodin läheisyydessä. Minunkin kotini on rakennettu vanhan sukutalon paikalle, jossa isän suku on monta polvea jo asunut.

Eero toimii sisätiloissa omassa kodissaan kivana päivänä. Toiminta alkaa omasta sängystä ja päättyy sinne. Toisaalta koti esitellään ensin ulkoa katsottuna savupiippuineen. Sängyssä oltaessa vieressä on ikkuna, josta näkyy kuusi ja aurinko, luontoa (kuva 25). Ulkoympäristö on tiedostettu. Kartassaan Eero poimii myös sängyn objektiksi kodin sisältä; paikaksi paikan sisältä. Saarikankaan mukaan arkkitehtuurin käyttäjät osallistuvat tilan rakentamiseen merkityksellis-

tämällä suunniteltua tilaa. Tilassa on aina monia tiloja, ristiriitaisiakin. Arkkitehtuuri on siten dynaamista ja muuttuvaa. Ihmisten puuttuminen arkkitehtuurin representaatioista luo kuvaa ajattomasta suunnittelusta ikään kuin rakennukset olisivat muuttumattomia, pysyviä. (Saarikangas 2006, 136-7,169.) Eero merkityksellistää tilojaan omalla toiminnallaan ja esineistön kautta.

Yksityinen ja julkinen kohtaavat asunnossa. Asuntoa tuotetaan, esitetään ja käytetään. Asuntoon liittyy arkkitehtuuri, materiaallinen ja sosiaalinen tila. Asunnossa tottumukset ja tavat ylläpidetään. Asukkaiden ja yhteiskunnan säännöt, normit, arvomaailma ja käsitys hyvästä arjesta lomittuvat. Tiloissa oma ja vieras sekä avoin ja suljettu kohtaavat esimerkiksi huonejärjestyksessä tai liikkumisessa tilassa. Saarikangas kuvaa 40-luvun naista kodissaan, kuinka hän sijoittui eri tiloihin päivän töissä: keittiöön ruokailemaan miehensä kanssa, vapaa-aikaan arkihuoneessa, nukkumaan makuuhuoneessa. (Saarikangas 2002a, 9,18,20,26,278)

Julkisen ja yksityisen vuoropuhelu näkyy piirustusten tarinoissa, oman ja jaetun. Juhan sarjakuvassa oma sänky paikkana vaihtuu vuorokauden tiimellyksessä julkisiin tiloihin kuten teihin, ystävän kotiin ja vierailujen paikkoihin. Näistä verkostoista ja reiteistä kyläläisyyden kokemus muodostuu. Kokemus on liikettä kodin ja muun ympäristön välillä. Leikkien paikat ja niiden väliset polut muodostavat lapsen elinpiiriä (Horelli & Vepsä 1995, 38).

Jarnon kodin kuvauksessa on askeettisuudessaan ja esineistössään maskuliinisuutta. Koko Jarnon sarjakuvan tarina on hyvin miehekäs väkivaltaisine juoniineen, toimintaelokuvaa mukailevine tarinoineen (kuva 9). Jarnon kylässä ajellaan kelkalla metsissä, toisaalta palataan kodin valoon ruokapöydän äärelle. Masseyn mukaan paikan ja kodin käsitteen rinnastaminen levon ja rauhan pesänä voi olla ongelmallista, koska naisille koti on usein aherruksen paikka. Perheen sisäiset suhteet voivat aiheuttaa ristiriitoja siinä missä ulkoisetkin. (Massey 2003,69-70).

5.2 Uuden merkityksen saaneet ja itsetehdyt paikat

Lapset ovat omineet latoja leikkipaikoikseen. Teekutsuilla lato muuntuu poikien omaksi paikaksi aikuisten eri käyttötarkoitukseen luomasta paikasta. Pojat yhdistelevät paikkaan aikuisten vierailukulttuuria sekä omaa vapauttaan. He tekevät sen muuttamalla toiminnan ladon katolle, josta maailma näyttäytyy jännittävämpänä ja erilaisena paikkana. Teekutsut viedään ulkoympäristöön talvella ja horisonttia muutetaan (Kuva 13). Rasmussenin mukaan lapsen paikka voi olla leikkiin rakennettu maja, merkityksellistetty pieni alue. Paikalle annettu nimi lasten leikissä kertoo merkityksestä ja paikan identiteetistä. (Rasmussen 2004.158-9.) Teekutsuillaan pojat ovat tulkinneet latoa ympäristönä, ja merkityksellistäneet sen paikaksi toiminnallaan, tehneet siitä läheisen ja tutun (vrt Karjalainen 1997, 230).

Samin leikkipaikkapiirustuksessa ladon edusta muodostaa poikien jalkapallopelille ympäristön. Lato on vanha, siellä pojat voivat pelata rauhassa (kuva 18). Latoihin liittyy myös aikuisten poissaolo; nämä paikat ovat syrjässä ja lasten omimia paikkoja. Liiterin katto on myös lapsen itse uudelleen merkityksellistämä paikka. Lapsen toiminta liiteriin liittyen ei vastaa aikuisen käsitystä liiteristä hallojen säilytyspaikkana. Niko hyppii liiterin katolta, "huvikseen". Lemmikkien paikat navetassa ja tallissa merkityksellistävät myös tavallaan uudestaan piharakennusten tarkoitusta lasten kokemuksissa (kuva 35).

"Huonon onnen hökkeli" on Kirsin paikka kodin lähellä (kuva 30). Voisi ajatella että hökkeli on Toveyn käsittelemää riskien kanssa leikkimistä; uhmataan omaa pelkoa (Tovey 2007, 97-99). Tekemisiä ei kuvata hökkeliin liittyen mutta ehkä se tuo jännitystä päivään autioituneena, mihin hökkeli-sanalla voisi ajatella viittaavan. Talolle on annettu uusi mielikuvituksellinen merkitys. Saarikangas kuvaa lähiöiden reuna-alueiden, metsien, autiotalojen ja joutomaiden merkityksellisyyttä lapsille ympäristönä. Ne ovat olennainen osa lähiöelämää (Saarikangas 2006. 237-8).

"Vakoilupaikka" on nimenä toimintaa kuvaava, piiloutumiseen ja tarkkailuun liit-

tyvä lapsen oma paikka kodin vierusmetsässä. Vakoiluun liittyy nimenäkin jokin salaista ja jännittävää. Majat ovat myös lasten omia paikkoja, joihin liittyy rakentaminen ja omistaminen. Lauran kivi on myös uuden merkityksen saanut luonnon paikka (kuva 12). Se on turvallisen lähellä kotia kuitenkin niin kuin muutkin lasten majat. Sekä Eeron että Lauran omiin merkityksellistettyihin paikkoihin liittyy tarkkailu. Rasmussenin mukaan esimerkiksi puuhun paikkana liittyy fyysinen käyttö, toisaalta puu on erityisten kokemusten paikka. Kokemuksista syntyy tieto paikasta. Puu voi olla paikka johon liitetään erityinen merkitys ja se voi olla tunteita herättävä paikka. Lapsen fenomenologisessa kokemuksessa nämä asiat yhdistyvät ja linkittyvät toisiinsa. (Rasmussen 2004, 160-1.) Eeron kartassa oleva aittarakennus nousee merkityksellisemmäksi paikaksi kotipihalla kuin itse kotitalo (Kuva 32) .

5.3 Instituutiot, rajat ja riippuvuus paikan kokemuksissa

Matthewsin ym. tutkimuksen mukaan monet lapset tuntevat olevansa etäällä kylän elämästä. Ideaali kylän kuva on murentunut erityisesti nuorten kulmasta katsottuna. Lapset eivät ole yhtenäinen ryhmä yhtenäisellä äänellä, vaan on erilaisia lapsuuksia ja erilaisia kasvuympäristöjä. Sekä maaseudun alueet vaihtelevat, että lasten tavat kokea alueita. Lasten suhde luontoon maalla ei välttämättä ole niin vapaa, tutkiskeleva ja intensiivinen kuin idyllisessä kuvassa maaseudun lapsista. Monesti maalla aikuisten luomat alueiden maanomistuksen rajat ja aidatkin rajoittavat liikkumista. Villi luonto pelottaa aikuisia, ja varsinkin pienimpien lasten leikkialue voi olla rajattu. Sosiaalisuus voi olla tärkeämpää kuin luonto lasten paikanvalinnoissa. Joskus maaseutua voidaan käsittää kuin se olisi eristetty kaupungeista, jopa yhteiskunnasta, vaikka mediakin muuttaa jo tätä käsitystä. Maaseutu voi olla myös synkkä; lapsuus ei rakennu viattomuudesta. Huoleton elämä ja yhteisön tuki ovat haavekuvia. Kylän tilasta voidaan kilpailla. Aikuisten ja lasten välillä voi olla kitkaa alueiden hallinnasta. Maalla kodin lähellä ei välttämättä ole nuorelle sosiaalisia mahdollisuuksia ja autoa tarvitaan liikkumiseen. (Matthews ym. 2000.141-2,144-146.) Maallakin pelätään liikennettä ja muukalaisia. Toisaalta vanhemmat saattavat rakentaa kuvaa huolehtivasta yhteisöstä, joka takaa lasten turvallisuuden. Maaseutu voidaan tulkita turvalliseksi

sekä vaaralliseksi yhtä aikaa. (Valentine 1997, 147.)

Oma toimijuus ja vapaus on tärkeää, mutta aikuisten maailma näkyy piirustuksissa. Aikuisten valta vaikuttaa lapsen maailmaan säännöin ja luvin. Paikka voi olla sosiaalinen toiminnan paikka kuten jalkapallokenttä mieleisenä leikkipaikkana (kuva 17). Koulu mahdollistaa harrastukset ja kaverit. Sääntöjen puuttumista korostetaan jalkapallokilpailusta kertovassa piirustuksessa. Koulu instituutiona voi olla kiva paikka, kun se perustellaan vapaudella. Kuitenkin piirustuksen tekijä Eero on riippuvainen koulukyydistä ja opettajista koulun edustajina peliin liittyen. Opettajat liittyvät valvomiseen ja järjestämiseen. Leikkipaikka toteutuu kouluaikana. Tässä leikkimisen tai pelaamisen paikassa yhdistyvät aikuisten määrittämät kouluinstituution luomat rajat lapsuudelle ja oikealle leikille, sekä myös lapsen oma itsensä hallinta sääntöjen puuttumista korostettaessa. Virtasen mukaan tilallisuus on osa elämämaailmaa. Se muovautuu arkipäiväisten toimintojen kautta ja on sosiaalista tilaa. Sosiaalisuus näkyy kommunikaatiossa ja kehollisuudessa. Sosiaaliset säännöt ja tavat muodostavat tilan kokemista. (Virtanen 2000,30,35.)

Koulu instituutiona rajaa lapsen arjen vapautta. Vanhemmat säätelevät vapaa-aikaa koulun ulkopuolella. Tämä käy ilmi esimerkiksi Lauran piirustuksesta, jossa lomapäivänä lämpiää sauna. Saunanlämmitys on aikuisten tekemiseen viittaavaa, vaikka piirustus sinällään kuvaakin lapsen vapauden kokemusta ja lepoa. Eeron kiva päivä vapaana koulusta noudattelee vuorokauden rytmiä. Kahvinkeitto viittaa aikuisuuteen vaikka toisaalta Eero korostaa omaa vapautta nukkua pitkään, syödä herkkuja ja pelata väkivaltapeliä (Kuva 25). Eero siis haastaa instituutioita tavallaan. Sekä lukeminen että videopelien pelaaminen tarjoavat pakotien arjesta lapsille (McNamee 2000,488). Juhan sarjakuvan tarina kestää vuorokauden vaihtumisen, kun kotona mennään nukkumaan (kuva 5). Lapsen elämässä vuorokauden rytmi on oleellinen arjen määrittäjä. Kouluun täytyy herätä aamulla ja vanhemmat valvovat unen saantia. Kallion mukaan koti näyttäytyy lapsen oleellisimpana elinympäristönä, jota aikuiset kontrolloivat. Koulu määrää perheen arjen rytmin instituutiona. Laki jakaa Suomessa lapsen arjen kodin ja koulun välillä. Vain lapsen oma keho on hänen autonomi-

sessä vallassaan. (Kallio 2006b7-9.) Oman kehon hallinta näkyy aineistossa esimerkiksi vaaran uhmaamisena, katolle kiipeilynä ja syömisenä. Keholla hallitaan myös kulkuneuvoja. Ruumiillisuus näkyy omissa toiminnoissa omissa paikoissa. Näitä paikkoja ovat esimerkiksi kivi ja metsä, joissa keho on havainnoinnin ja liikkumisen väline.

Kirsi kokee kivana päivänä vapauden ja itsenäisyyden tunteet, jotka nekin ovat aikuisesta riippuvaista vapautta. Äiti on kaupassa kirkonkylällä ja sillä välin Kirsi saa olla yksin jäätelöä ostamassa kioskillä (Kuva 23). Näissä rajoissa kuvataan omien tekemisten hallintaa. Julkisessa tilassa lapsen vahteina toimivat kaikki aikuiset (Kallio 2006b, 8). Maaseudulla lapset ovat riippuvaisia vanhempien autokyydeistä. Kunnan kirkonkylään on kylältä matkaa parikymmentä kilometriä. Kiva päivä kylillä voikin olla kiva päivä sieltä poissa. Kuvassa on valtatie johtaen kirkonkylään kertoen liikkumisesta. Riippuvuus vanhempien kyydistä näkyy aineistossa myös esimerkiksi kelkan saannissa: kelkan ostaminen ja hakeminen autolla on isän vallassa (Kuva 20). Kotona voi olla myös rajoja aikuisten ja lasten toimintojen ja alueiden välillä. Esimerkiksi Nelli kertoi *isän pöydästä* omistajuuden kautta. Oma huone on kuvattuna perheen yhteisen tilan, tuvan, jälkeen (Kuva 4). Näidenkin huoneiden välillä on raja.

Vanhempien arvomaailma lapsilla vaikuttaa paljon siihen miten kylään asennoidutaan. Vanhemmat vaikuttavat liikkumiseen kylältä pois vaikka kunnan kirkonkylälle. Huoltajien vallassa on, mitä medialaitteita tai kulkuneuvoja kotona on paikkojen saavuttamiseksi. Esimerkiksi kahden sisaruksen piirustuksissa on oma tietokone ja televisio medialaitteina yhteyksinä kylän ulkopuoliseen maailmaan. Toisella sisarusparilla kulkuneuvot näyttelivät isoa osaa kylän kokemuksessa ja niiden hankinta on vanhemmista riippuvaista samoin kuin niillä vapaasti kulkeminen.

Osittain Terhin kertomat tekemiset kertovat aikuisuuden läsnäolosta. Lemmikien pitäminen vaatii aikuisten luvan ja vierailun kohde ukki on aikuinen. Mökillä tehdään aikuisten asioita kuten kalastetaan ja soudetaan. Hiekkalaatikko oman kodin pihalla on myös aikuisten lapsille määrittämän oikean lapsuuden tuotta-

misen paikka (Kuva 31). Matthewsian mukaan aikuiset määrittävät monesti lasten paikkoja, päättävät mitä lapset tarvitsevat ympäristössään. Aikuisten näkemisen tapa eroaa lapsen ja nuoren tavasta. (Matthews 1999,66.)

Laura on nimennyt piharakennukset kuten esimerkiksi hallin. Hän on maininnut liiterin puiden säilytyspaikaksi viitaten arkisiin toimintoihin ja aikuisten tekemisiin. Toisaalta navetta kanin paikkana kertoo lapsen omasta pihan kokemuksesta. Piirustuksissa aikuisten vierailumallia toisinnetaan teekutsuilla, vaikka kapina aikuisuutta vastaan toisaalta näkyikin hylätyn paikan uudelleenkäytössä. Matthewsian ja Limbin mukaan lasten ympäristö on monesti rajatumpi kuin aikuisen. Tähän vaikuttavat kulkumahdollisuudet, raha ja lapsista huolta pitäminen. Lasten paikkoja voivat olla sosiaaliset paikat, joissa tavataan kavereita, toiminnan paikat, henkilökohtaiset omistamisen ja kuulumisen paikat sekä yksinäisyyden paikat. (Matthews & Limb 1999,66,77.) Poikien teekutsut ovat monia edellä mainituista lasten paikoista. Kutsuilla tavataan kaverit sekä kiipeillään ja hypitään, lato myös omistetaan oman merkityksellistämisen avulla (Kuvat 13 ja 14).

5.4 Luonnon ja ihmisen muovaaman ympäristön kohtaaminen

5.4.1 Eläimet paikan merkityksellistäjinä

Sarjakuvien hahmot toimivat eläinten kanssa tai ovat eläimiä itse. Kellertin mukaan lemmikkieläimet ovat epäsuoria luonnon kokemuksia. Ihminen kontrolloi niiden paikkoja. Villiä luontoa voidaan pitää suorana luonnon kokemuksena. (Kellert 2005,65). Lemmikkieläimet ovat muunneltuina mukana piirustuksissa. Yhdessä työssä esiintyy sankarina karhu, joka muuttuu välillä ketuksi. Eläimet ovat villejä ja paikallisia eläimiä. Kissat, koira ja kanit ovat sarjakuvien ilmaisussa oikeisiin lemmikkeihin viittaavia hahmoja. Vain Juhan kani on nimetty oikean lemmikkikanin mukaan ja se kulkee toverina matkalaisen seurassa kylillä (Kuva 5).

Kirsin tarina karhusta vie oman kylän metsiin, vaikka karhu onkin sarjakuvamainen inhimillistetty teddy bear- hahmo (Kuva 8). Kirsi kertoo kylillä olevan kar-

hunpesiä, ei ole itse koskaan nähnyt eläintä. Tässä kuvauksessa varmasti aikuistenkin puheet siirtyvät lasten ajatuksiin, koska karhut ovat puheenaihe kylillä. Sarjakuvassa on myös kuvattuna kettu, joksi karhu muuttuu tarinan edetessä.

Nellin piirroksessa näkyy kumitettu sänky, jolla kissa makaa. Huonekalukin voi olla paikka, tässä lemmikin lepopaikka. Lemmikin paikka on kotona. Nellin piirustuksissa näkyvät eläimet nimettyinä ja tyytyväisen näköisinä. Lemmikkien paikoista kerrotaan. Nelli esittelee oman kotinsa mielikuvituslemmikin avulla (Kuva 4). Lemmikkikissaa kuvataan seurana, toverina (Kuvat 21 ja 35). Piirros nimetyistä "kisusta" kertoo eläintenhoidosta, lemmikkien merkityksestä symbolisine sydämineen. Lemmikin näkemistä odotetaan ja lemmikki on iloinen ja tyytyväinen nähdessään tytön. Piirroksista loistaa huolettomuus ja tyytyväisyys. Nellille tärkeitä ovat ilmeisesti myös lemmikkikani ja -kissa, jotka ovat piirretyt kartan alareunaan huolellisesti ja nimetty. Kanin koppi on myös huomioitu tallin sisälle. Eläimet on kuvattu iloisen näköisinä karttaan. Ne ovat osallisina Nellin arjessa. Lemmit ovat perheen ja mummin lisäksi ainoat seuralaiset Nellin esiintuomina piirroksissa.

Lauran piirustuksissa näkyy kani lemmikkinä. Sarjakuvasta näkymättömänä toimijana näyttäytyy kuitenkin kanista huolta pitävä ihminen, joka kerää kanille koriin omenat. Sarjakuvassa ne vain ilmestyvät koriin. Sarjakuvassa on myös viitteitä ihmisiin kanin omistajina. Kuvattuna on trampoliini, joka löytyy piirtäjän kotoakin. Kuvassa on kyltti pystytettynä Lauran kodin läheiselle järvelle. Kanin koppi on rakennettu kanin kodiksi (Kuva 6). Karttaan Laura on piirtänyt kanien paikan navettaan.

Terhi kertoi omassa kylässään kaikilla olevan kissoja. Heilläkin oli kotona viisi kissaa. Kissat ovat siis toimijoita siinä missä ihmisetkin (Kuva 2). Terhi kertoo kylän kokemuksesta eläinten kautta. Kissat ovat vapaita Terhin kuvauksessa. Ne kulkevat vaaroilla ja kallioilla, silti ollen riippuvaisia ihmisestä. Näin eläimet vaikuttavat myös lasten paikkakokemukseen sekä mielikuvituksen tasolla että arjen toimintana kuten lemmikkien hoitamisena. Luonto tarjoaa lapselle ongel-

maratkaisua. Luonnossa ovat läsnä kuoleminen, ruokkiminen, selviytyminen ja uudistuminen. Ne ovat luonnon erilaisia prosesseja (Kellert 2005,69). Terhi kertoo kissojen liikkuvan vaaroilla ja kallioilla kotikylällään. Terhin kissalla on aurinkolasit. Terhin sanojen mukaan mielikuvituskissasta tulikin oikea kissa sarjakuvaan. Kissojen vapaus ja toisaalta riippuvuus ihmisistä näkyy sarjakuvassa, sekä eläinten oleellisuus paikan kokemuksessa. Eläimet voivat olla seuraa, jos muita ystäviä ei lähistöllä ole. Kellertin mukaan lapsuuden keskivaiheilla, kuudesta kahteentoista vuoteen, lapset alkavat osata muodostaa sidettä lemmikki- ja tuttujen eläinten ja itsensä välille. Lapset myös oppivat ymmärtämään elävien olentojen itsenäisyyttä ja riippumattomuutta heidän omista tarpeistaan. (Kellert 2003, 76.)

Tytöt kuvaavat vapautta ja toisaalta riippuvuutta eläinten kautta. Eläimet ovat vapaita ja villedäkin, toisaalta luonto ja toisaalta ihminen on eläimen hallitsija. Ihminen auttaa eläintä arjessa ruokkien ja tarjoten lämpöä. Sekä Terhin, Eeron että Lauran auttavat eläimet, lemmikit, ovat kiitollisia ihmisen avusta ja tyytyväisiä osaansa. Vuoden kiertokulku on jatkuvuutta maaseudun kylillä ja eläinten hoitaminen osaltaan kuvaa elämän jatkuvuutta.

5.4.2 Luonto paikan kokemuksissa

Luonnon arvostamista pidetään luonnollisena maaseudun asukkaille. Ajatellaan, että maaseudun asukkaalla on itsestään selvästi läheinen ja sosiaalistunut suhde luontoon (Itkonen 2008, 188). Kylien lapsille luonto näyttäytyy luonnollisena ympäristönä, jota hyödynnetään leikeissä. Vesistöt ovat tärkeitä sekä metsät piilopaikkoina. Luonto mahdollistaa liikkumista ja seikkailua. Kaikki lapsista eivät kuitenkaan kuvaa luontoa erityisenä paikkana. Esimerkiksi Nellin piirustuksissa näkyy lähinnä vain oman pihan puusto.

Villit paikat tarjoavat mysteereitä ja seikkailua lapselle. Luovuuden mahdollisuuksista ja ympäristön tutkimisesta syntyvät paikan kokemus ja paikan taju. (Tovey 2007,63.) Eero on piirtänyt itsensä kartassaan metsään, ikään kuin piilossa lymyämään (kuva 32). Lauren on tutkinut aikuisten metsäkokemuksia,

jotka ovat elämänkerrallisia. Ne yltävät lapsuudesta aikuisuuteen. Metsästä voi löytää lapsuudenkokemuksista, metsän sylistä lähtevän kodintunnon. Metsän ja luonnon ymmärtäminen, siellä selviäminen, tuottaa turvallisuuden tuntua. Metsä on pyyteetön, se hyväksyy, tuo rauhaa. Metsä on kuin lohduttava ystävä. Metsä näyttäytyy yksityisenä alueena, jonka ulkopuolella yhteisö jää. Metsä on piilo. Metsän muutokset eivät ole hektisiä, vaan luonnon kierto etenee omaa vauhtiin. Metsä on pysyvyyttä. (Lauren 2008,35,38,42-3,45.)

Laura kuvaa lempipaikkaansa kiveä yksinäisyydestä, rauhasta ja symbolisesta merkityksestä kertovana. Kivelle paikan merkitys annetaan olemalla, aistimalla ja tarkkailemalla sen ympäristöä metsää (Kuva 12). Maanpintaa korkeammat leikkipaikat antavat lapsen katseelle uuden näkökulman, yli omien rajojen. Korkeat paikat tarjoavat yksityisyyttä ja tarkkailusuojaa. (Tovey 2007, 62.) Luonnonpaikka on merkityksellistetty omaksi hiljaisuuden paikaksi, joka on kodin lähellä. Paikka on kuitenkin intiimi, yksityinen paikka puiden saartamana. Korkeakankaan mukaan tytöt kertovat omasta reviiristään leikkipaikkojensa kautta. Pienet paikat näyttäytyvät tyttöjen omina: esimerkiksi kivet ja kalliot (Korkiakangas 1996, 287). Kuitenkin Lauran kiveenkin liittyy näkymättömänä toimintaa. Sinne pitää kiivetä, kivelle kuljetaan luultavasti jalkaisin tai pyörällä sen sijaitessa kodin lähellä.

Metsä puineen ja iso kivi ovat turvallisia istujaa ympäröiviä elementtejä. Horelli ja Vepsä kirjoittavat tunteiden purkamisen ja esteettisyyden tarpeen olevan osa lasten suhdetta luontoon. Metsässä on erilaisia materiaaleja rakentaa majoja. Metsään voi piiloutua, siellä voi olla vapaa ja seikkailla. (Horelli & Vepsä 1995,26, 75). Lauran piirros kivan päivän saunamaisemasta on täynnä luonnon toimintaa ja sen kiertokulkua. Kuvataan jatkuvuutta ja muutosta samanaikaisesti tarkkaillen lintujen toimia. Lintujen kalojen syöminen viittaa luonnon kiertokulkuun ja sen arvostamiseen (Kuva 22). Luonnon arvostus, tarkkailu ja kiertokulku vuodenaikoina tulevat esille useammassa Lauran piirroksessa. Luonto voi paikana tuottaa elvyttävän kokemuksen (Aura ym.1997,54).

Sepänmaan mukaan maaseudun maisemaan liittyy luonnon tuoma säännölli-

nen muuttuminen vuodenaikojen mukana ja myös ihmisen työn kautta. Ihminen seuraa luonnon prosessia toiminnallaan maisemassa. (Sepänmaa 1997, 24-5.). Sepitteellinen maisema voi syntyä sosiaalistumisen, oppimisen kautta, esimerkiksi käsite Vaara-karjala (Luostarinen 1997,49). Laura toistaa tavallaan kulttuurillemme yleistä kuvastoa kauniista suomalaisesta maisemasta saunoineen, lintuineen ja luontoineen auringon paistaessa. Luonnon monimuotoisuuden ja jatkuvuuden luonnollista havainnointia voi olla vaikea erottaa kulttuurisesti opitusta luonnon arvostamisesta. Samoin tutkimustilanne voi tuoda muassaan erilaista tulkintaa kuin arjen kokemus luonnosta (Virtanen 2000,150). Tytöt kuvaavat leikkipaikkaansa tai mielipaikkaansa kylillä maisemien kautta metsästä mökkien rantoihin ja kotipihaan. Piirtäjätytöt ovat ikään kuin katsojan rooleissa (Kuva 11). Maisemakokemus esteettisenä ja merkityksellisenä on lähtöisin kulttuurin tuotamista arvoista (Vuori 1993,97)

Ihmisen laittamat omenapuu ja marjapensaat ovat kuvatut ja nimetyt Nikon kartassa. Myös Nelli on kuvannut istutettua luontoa ja Laura omenapuun. Muutenkin puita on kuvattu lasten piirustuksissa. Sami on kuvannut vanhan ladon vierteen suuret kuuset luonnon elementteinä (Kuva 18). Eerolla on kokonainen metsä. Nellin leikkipaikan kuvauksessa on sekä havupuu että vaahtera, johon liittyy myös kiikun muisto (Kuva 16). Laurakin kuvaa kiven ympäröimää metsää kuusineen ja koivuineen. Luonnon merkitykset syntyvät arjen kokemusten, käytäntöjen ja arvojen yhteydessä (Vilkuna 1997, 164). Kirsin kartassa luonto edustavat kaksi kuusta, jotka erottuvat selkeästi kartasta värityksensä ansiosta. Kartassa näkyy myös ihmisen istuttama pensasrivi talon vieressä ruohikolla.

Kirsin sarjakuvan paikkana on metsä eli karhun koti. Kuvataan siis villiä luontoa. Kirsin karhun ihastelema tai hämmästelemä kukka on esteettinen ja mielenkiintoinen luonnon kohde karhun mielestä. Kellertin mukaan Luonto tarjoaa lapselle heidän välisessään vuorovaikutuksessa paljon ihmeteltäviä, nautittavia ja mielikuvitukseen vetoavia elementtejä. Samoin luonto herättää haavoittuvuuden ja vaaran tunteita. Luonnon tuomat tuntemukset ovat sekä negatiivisia että positiivisia. (Kellert 2003, 73.) Luonto näyttäytyy esimerkiksi sarjakuvien tarinoissa luonnollisena maaseudun ympäristönä ja paikkana.

Luonnon objektit ovat lapsille tärkeitä jo elävyytensä ja monimuotoisuutensa ansiosta. Ne myös liittyvät lasten elämismaailmoihin (Kellert 2005,66). Lauran kani elelee omenapuun ja järven läheisyydessä. Von Bonsdorffin mukaan pysyvät elementit, topografiset kuten järvet ja joet, ovat tärkeitä ihmiselle jatkuvuuden tunteen kannalta. Niistä voimme tunnistaa paikkamme ja maiseman, sen ominaiset piirteet. (von Bonsdorff 1998, 126.) Lauran arjesta kani ja järvi kodin lähellä ovat päässeet sarjakuvan maailmaan. Kani näyttäytyy seikkailevana, mutta arjessa ja luonnossa kiinniolevana hahmona syömisineen, fyysisine toimintoineen (Kuva 6). Samin kartassa pellot kotipihaa reunustaen ovat ainoa selkeä kasvillisuuden ja ihmisen muodostama liitto, joka viittaa luontoon sekä maatalouteen samalla. Lauran kartassa luontoon viittaavat vesistöt. Niitä ovat järvi, joki, joen päätelammikko sekä lohilammikko (Kuva 28). Juha on värittänyt talojen ympäristön vihreäksi, se kertoo luonnosta. Kuvassa on vesistö, jota hallitaan uimalla. Terhin arjessa on sekä järvi että lampi tärkeinä elementteinä. Lasten leikkipaikoissa luonnonympäristö ja materiaalit ovat tärkeitä (Burke 2005,50).

Aika jatkuvuuden ja muutoksen ulottuvuuksineen tekee tilasta elettyä todellisuutta. Aika muodostaa paikan henkeä. (Norberg-Schulz 1984,32.) Aika on osa paikkojen kokemista. Ajan kulumisen merkitsee jatkuvuutta ja muutosta. Paikat ovat menneisyyttä ja toiveita tulevasta. (Relph 1986, 33.) Aika on läsnä luonnossa vuodenaikojen vaihtuessa, luonnon muuttuessa pysyen silti jatkuvana. Luonnon ja vuoden kiertokulkua kuvaavat Nelli ja Laura. Kirsillä kuluu vuosi, kun karhu muuttuu ketuksi metsässään. Kirsi kuvaa muutosta ja jatkuvuutta villin luonnon kautta. Lauran kanille poimitaan omenat puusta. Näin kuvataan luonnon kiertokulkua, sadonkorjuuta ja selviytymistä.

Aineistonkeruu tapahtui maaliskuussa lasten hiihtoloman jälkeen, silti vain Jar- no kuvaa selkeästi talvista aikaa sarjakuvassaan (Kuva 9). Melkein kaikilla muilla sarjakuvissa on kesäinen tai lumeton aika kasveineen ja vihreine ympäristöineen. Kesä mahdollistaa valoisuudellaan ja lämmöllään pidemmät ulkoleikit. Silloin koulukaan ei rajoita lapsen toiminnallisuutta. Juha on kuvannut kesäai-

kaa kartassaan, mutta tekemisissä näkyy myös talvi kelkkailuna ja jääkiekkona

5.5 Fyysinen kylä

Lasten piirustusten kautta muodostuva fyysinen kylä kattaa lasten omien kulkemisen alueiden kuvauksia, pihapiiriä ja hieman naapurustoja eripuolilta kylän aluetta. Fyysiseen kylään liittyvät kylän konkreettiset paikat, tiet ja maisemalliset muodot. Horellin mukaan kouluikään siirryttäessä lapsen laajentunut elinympäristö kattaa kaupungin tai kylän (Horelli 2003, 9). Lapset kuvaavat aineistossa kylää kokonaisuudessaan vähäisesti. Vain kahdessa kartassa kuvataan kodin ympäristöä naapureihin ulottuen (Kuvat 28 ja 29). Oma pihatie ja läheltä kulkevat kylätiet ovat olennaisia. Lauran kartassa (kuva28) näkyy kodin pihapiirin lisäksi kaksi naapuria ja vesistöä. Järvi ja joki ovat kuvattuna selkeinä olemassa olevina fyysisinä paikkoina. Lauran kartassa on pihatien lisäksi isompi kylän tie sekä naapuriin vievät tiet. Laura on kuvannut piirroksessaan siltoja ja lohilammikon.

Juhan kartta (kuva 29) on myös laaja. Se näyttää kuvan kylätiestä ja kuvaa kylää naapurien, nimettyjen teiden ja järven avulla. Kartta ulottuu toisen kyläkeskuksen kylän puolelle koulutoverin mökkiä kuvaten. Juha on piirtänyt oman ja kolmen naapurin pihatiet, varsinaisen kylätien, sekä yhden haarautuvan tien, josta haarautuu toinenkin. Kaikki nämä kolme isompaa tietä on nimetty.

Terhillä jokin vesistö on osa kylän kuvaa, siellä uidaan, muttei sitä ole omassa kartassa. Terhin asuinkylällä on kuitenkin järvi, tosin ukillakin on oma lampi. Terhin luoman tyttöhahmon ympäristössä on vaaroja maisemallisena elementtinä sarjakuvassa. Terhi kertoi kylästään paikkana konkreettisesti oman kodin sekä luonnonympäristön kautta. Samin kartassa pihapiirin ulkopuolella ja sen rajoina ovat pellot sekä isompi tie. Tämä on kylätie, joka kulkee kahteen suuntaan. Eeron kotipiiriä kuvaavassa kartassa ulkopuolinen kylä on mukana teiden muodossa. Kylätie on nimetty ja Eero ainoana on merkinnyt selkeän matkan eli kaksi kilometriä karttaansa. Juhan kartassa kylä on läsnä. Koti on vain osa karttaa. Yhteiseen karttaan Juha merkitsi mummolankin, jota ei missään kuvassa

käsittele, ja se laajentaa reviiriä neljällä kilometrillä kylällä. Jarno on ainoana kiinnittänyt huomiota kartassaan maaston muotoihin. Hän nimeää kartassaan mäen kodin vieressä. Mäellä on varmasti toiminnallista merkitystä liikkuvaiselle lapselle.

Kylän siteet ulkopuoliseen maailmaan näkyvät sarjakuvissa. Kirsi ulottaa paikkakokemuksen kuvauksen kirkonkylään asti. Jarnon sarjakuvassa esiintyvä poliisiauto ei kuulu kylälle, mutta pojat ilmoittivat nähneensä sellaisen kylällä. Poliisilaitos on kunnan kirkonkylällä, jonne on matkaa kylältä 20 kilometriä. Nellin sarjakuvassa tv ja tietokone kertovat mediayhteyksistä, lasten arjesta. Samoin sitä ilmentää Samin piirustuksessa tv-antenni. Juhan työssä näkyy maantie, joka vie kunnan kirkonkylään ja kulkee kyläkeskuksen halki. (Kuva 5).

Kartografisesti paikka on tietty sijainti, koordinaatit kartalla, ikään kuin sen voisi tulkita universaalisti (Karjalainen 1997,230). Juha viittaa tavallaan kylän konkreettiseen sijaintiin tienviitalla ja todellisuutta jäljittelevällä teidenristeyksellä. Toisaalta Juhan tulkinta taas on oivaltava ja kuvaava: kylä alkaa valtatie haarauduttua hiekkatieksi, poikkeaa valtavyylältä sivuun. Karjalaisen mukaan paikat saavat elämäntilanteissamme merkityksensä. Paikat ovat elettyjä sijainteja. (Karjalainen 1997,230.) Juha myös tiedostaa karttamaisen, aikuisten määrittämisen kylän raitin, töissään. Hän käyttää tien nimiä sekä kylän nimikylttiä.

Jarnon ja Eeron töissä hahmojen puheessa tulee paikallinen murrekin esille. *Mie oon* kirjoittaa Eero hahmojensa sanovan, *pysähy* huutaa Jarnon sankari. Samin kartassa näkyy maatalous elinkeinona rakennuksina ja peltoina. Esityksessä näkyy maaseudun perinteinen kuva viitaten maatalouteen. Samoin esimerkiksi Nikon kartassa traktoritali ja pelto kertovat maataloudesta. Nellillä siitä viestivät traktoritali, siilo ja lato. Maaseutua ja sen kyliä esitetään usein maatalouden symbolien kautta (lhatsu 2005,9).

5.6 Sosiaalinen ympäristö kylässä

Ympäristöpsykologisen näkökulman mukaan fyysisen ympäristön, esineiden,

rakennuksien ja luonnon lisäksi ihmisellä on sosiaalinen ympäristö, jonka toiset ihmiset ja yhteisöt tekevät. Symbolinen ympäristö tarkoittaa esimerkiksi kieltä ja kulttuurista lähteviä merkityksiä. Yhdessä fyysinen, sosiaalinen ja symbolinen ympäristö muodostavat elinympäristön. (Aura 1997,15.)

Holmila esittelee vertikaalisen jatkuvuuden, joka viittaa yksilön eliniän ylittävään jatkuvuuteen. Tätä jatkuvuutta luovat jälkeläiset, suvun tuomaa jatkuvuus, sekä vaikkapa talon rakentaminen paikkaan liittyvänä jatkuvuutena. Tutkimuksessa suomalaisesta maaseutukylästä Holmila näki kylässä luotavan vertikaalisen jatkuvuuden tunnetta perheen ja työnteon sekä luonnon muuttumattomuuden huomaamisen kautta. Vertikaalinen jatkuvuus on jäljen jättämistä maailmaan. (Holmila 2001,136-7.) Voisi ajatella aineistossani näkyvän vertikaalisen jatkuvuuden sukulaisuudesta kerrottaessa, sukulaisuus on yksi kyläläisyyden kokemuksen piirre lasten kuvissa. Jokaisella tytöllä sukulaisuus tulee esille, kolmella isovanhemman, yhdellä äidin muodossa. Isovanhempien läsnäolo kylällä on osa paikan kokemusta, ja kertoo sukupolvien siteestä kylään. Pojista yksi toi yhteisessä karttapiirroksessa esiin mummolan samalla kylällä. Kirsin vanhemmat ovat jääneet asumaan jomman kumman vanhempien lähelle. Näin kylän sukupolvi on jatkunut. Samoin esimerkiksi Lauran kartassa tämä käy ilmi pihapiiriin sijoittuvana mummolana.

Hahmot ovat sarjakuvissa yksin, kaverit lähtevät pois jättäen päähenkilön itseksensä kahdessa työssä (Kuva 1). Koulukaverien välinen matka on pitkä. Aikaa vietetään silti kahdestaan, mutta yksinäisyys ja itsenäisesti toimiminen on tuttua. Pojat viittaavat aineistossa ystäviin, tytöt keskittyvät eläimiin. Perheet piirtyvät kuvauksien taustalle, muutamassa piirroksessa isä on kuvattu konkreettisenä hahmona. Kollektiivinen muisti siirtyy sukupolvien kautta, vaatii paikassa asumista ja sosiaalisuutta (Forss 2007,92). Sosiaalisuutta kylän kuvauksissa esittelevät kaverit, perhe, suku, koulu ja naapurit. Myös eläimiin suhtaudutaan kuin tovereihin. Juhan sarjakuvassa viitataan koulukaverin kotiin eri kylällä (kuva 5). Terhin sarjakuvassa on tyttöhahmo ja kissa. Terhin molemmat tekemiset ovat aikuisiin liittyviä siinä mielessä, että ukki on aikuinen ja lemmikit ovat aikuisten luvalla hankittuja. Nellillä kylällä seurana ovat eläimet ja suku tulee

myös esille.

Perhe ja suku ovat monille tärkeintä yhteisöä nykyaikana (Holmila 2001,14). Perhe tulee esille pohjapiirroksena toteutetun Nellin sarjakuvassa puuttuvana, mutta näkyy talon huonekalujen ja arjen toimintoihin viittaavien esineiden kautta. Oma huone jaetaan veljen kanssa. Perhe tuodaan esille näin ikään kuin piiloutuvana, arjessa olevana. Pohjapiirroksessa kuvataan sekä julkinen talon sivu, että sen asujia omistamisen ja rutiineihin viittaamisen kautta. Iskän pöytä mainitaan piirustuksen ulkopuolella, kertoen auktoriteetista ja isän yksityisestä vallan välineestä. Myös leikkipaikan kuvauksessa tulee esille pakko leikkiä veljen kanssa. Perhe ja elinkeinot liittyvät ihmisen paikkakokemukseen ja paikakidentiteettiin arkipäiväisinä osina (Laitinen 2002, 198). Rakentaminen on paitsi ympäristön muokkaamista myös ihmisen oman identiteetin muovaamista samalla. Tila ja asukas ovat yhtä. Ympäristön muovaus on ympäristön kokemisen tapa. (El Harouny 2002, 262-3.)

Jarnon sarjakuvissa viitataan myös selvästi kotiin ja sen myötä perheeseen talon kuvaamisen kautta (Kuva 9). Vierailevana auktoriteettina on poliisi, josta sankarikin on riippuvainen. Jarno kertoo myös isästään kelkan kautta. Sankarilla on kelkka kuin isälläkin. Tytöt kirjoittavat tekemisestä leikkipaikassaan passiivissa antaen ymmärtää leikkipaikan olevan ikään kuin jaetun: "käydään, uidaan, saunotaan". Jotkut toiminnoista viittaavat selvästi aikuisten tai vanhempien ihmisten mukanaoloon kuten soutaminen ja kalastuskin. Nelli ainoana tytöistä kertoo sisaruksensa mukanaolosta leikkipaikassa. Tytöistä kaikki kuvaavat leikkipaikkojaan ilman ihmisiä piirustuksien ympäristöissä. Ihmiset tulevat tyttöjenkin kuvissa esille niiden taustoiksi kirjoitetuissa teksteissä. Laura kuvaa kiveä kuin yksityistä paikkaa, mutta kirjoittaa kuitenkin "istutaan, rentoudutaan". Tuntuu kuin mukana olisi muitakin kuin hiljaisuudesta nauttiva lapsi. Hiljaisuus viestii kuitenkin yksinolosta. Tytöt eivät puhu kavereista, mutta perhe välkkyi taustalla kerrottaessa kotipihoista ja mökeistä niiden lähellä. Laurankin kivi on kodin lähellä. Aikuisuus ja perhe rajautuvat leikkipaikan ulkopuolelle.

Kenenkään lapsen piirustuksessa ei ole perheen ulkopuolisia kavereita läsnä

kivana päivänä. Eeron hyvä päivä on kuvattu yksin ollen. Toisaalta Eero kuvaa päivää kotona, joten perheen voisi ajatella olevan läsnä (Kuva 25). Kivaa päivää määrittää osaltaan perhe myös Jarnon ja Juhan töissä, joissa näkyy riippuvaisuus vanhemmista. Riippuvaisuus näkyy isän autokyydissä moottorikelkan haakuun ja isän luvasta saada kelkka ylipäättään. Toisaalta Juhan työssä tulee esille omistaminen. Kelkka on veljesten oma ja yhteinen. Se kertoo liikkumavapaudesta. Saunan lämmitykseen liittyy Lauralla aikuisen ehkä perheen läsnäolo, vaikka maisemaa lintuineen katsellaankin ikään kuin yksin piirustuksen ulkopuolelta. Äiti on näkymätön toimija Kirsin piirustuksessa autokyytinä ostoksille, vaikka piirustus kuvaakin pinnalta pelkäästään Kirsin hahmoa. Terhi käy myös ukkinsa luona kylässä, mutta ei ole piirtänyt tätä karttaan.

Sami ei kuvaa naapureita eikä kavereita kartassaan. Leikkipaikkapiirustuksessa yhteys koulukaveriin on saavutettu polkupyörällä. Ladon edessä jalkapalloa pelatessa ollaan kahdestaan ilman aikuisia. Sama kaveri esiintyy myös sarjakuvassa. Kaverien välillä matkaa on kuitenkin yli seitsemän kilometriä. Jalkapalloa pelaamaan kaverukset ovat tulleet ladolle polkupyörillä. Kaveruksista toisen piirustuksessa hän on yksin hyppimässä katolta, ehkä siksi koska välimatka kaverusten kesken on niin pitkä. Tämäkin kuvaus kertoo lasten riippuvaisuudesta aikuisista ja kulkuneuvoista.

Pojat kuvaavat leikkipaikkapiirustuksissaan toimintaa, jossa he itse ovat mukana, kuvassakin, useimmissa kavereineen (Kuva 13). Jalkapallokisassa aikuisten toiminta on taustalla näkymättömänä läsnä, koska kyse on koulujen välisistä kilpailuista. Myös Nikon kotipihapiirissä tapahtuva liiterin katolta hyppiminen on lähellä aikuisten valvomaan aluetta. Toimintaon kuitenkin selvästi itsenäistä, jännityksenhakuista ja ehkä kiellettyäkin. Pojat hyppivät, kiipeilevät ja pelaavat keskenään. Leikkipaikkoihin liittyy sosiaalista kanssakäymistä. Paikan käsityksiä tuotetaan sosiaalisesti (Massey 2003,56). Pojilla kaverit tulevat viereisiltä kyliltä. He ovat kylien piiristä kuitenkin koulukavereita. Juhan kylä on sosiaalinen, sekä muiden kyläläisten että kavereiden kanssa toimitaan. Maalla eri-ikäiset lapset voivat leikkiä keskenään, koska lähellä ei välttämättä asu ketään muita. Tanskassa tehdyssä tutkimuksessa lasten paikkakokemuksista maalla asuvat

leikkiverit olivat 8 ja 15-vuotiaat. (Rasmussen 2004.158-9.) Teekutsut ovat poikien välinen kokoontuminen ,joka käsittää hengailua ladon katolla ilman aikuisia. Pojat ovat eri-ikäisiä, kaksi heistä sisaruksia.

Ainoastaan Lauran ja Juhan kartoissa näkyy naapurustoa. Juha kuvaa kylää nimeten naapurit etunimillä. Yhden kolmesta naapurista kohdalle Juha on kirjoittanut kahvilla käymisen. Juhan tekemisissä näkyy myös yhteisöllisyys: joukkuepeleihin tarvitsee muitakin tovereita, ellei sitten pelata sisarusten kesken. Kuitenkin kaikki kartat keskittyvät oman kodin läheisen ympäristön kuvaukseen. Vain yhdessä on viittaus koulukavereihin.

Kylän kokemisessa sosiaaliset suhteet ovat tärkeitä ja ne muodostavat kylän verkostoa. Lapset rakentavat suhteita toisiinsa esimerkiksi kylän alakoulussa. Tyttöjen piirustuksissa ei ole ollenkaan viitteitä koulutovereihin. Pojilla on kaikilla joku kaveri jossakin piirustuksessa, sekä nimettyinä että nimettöminä hahmoina. Eero on piirtänyt jalkapallokisas kylän koululle. Eero ei ole nimennyt hahmoja, eikä viittaa kavereihin muuten kuin pelin kautta. Hän on kuitenkin osa kahden pojan piirustuksia. Jalkapallokilpailu viittaa kylän väliseen tekemiseen. Sosiaalisessa kanssakäymisessä voidaan uusintaa kylän merkitystä yhteisönä, näin kylä säilyy elävänä (Riikonen 1997 189). Koulu on tässä mielessä tärkeä kylän säilyttäjä, koska se auttaa muodostamaan sosiaalisia suhteita kyläläisten välille.

5.7 Toiminnassa rakentuva kyläkokemus

Lapsen elinpiiri muodostuu leikin ja arjen puuhien paikoista sekä reiteistä niiden välillä (Horelli 2003,8). Kirsin kuvaama paikka on kotoa lähtemisen ja sinne takaisin saapumisen välissä. Äidin kyydillä ajetaan ostoksille. Nikolla samoin tiet kulkevat voimakkaina paperissa, mönkijällä ajaminen kuvaa liikkumista. Niko kertoi käyvänsä mönkijällä kolmen kilometrin päässä kotoa. Vaikka Nikon pihalla on muitakin maatalouspihaan liittyviä rakennuksia, Niko on valinnut merkityksellisenä vain traktoritallin (Kuva 34). Sen kuvaaminen kertoo myös kiinnostuksesta koneisiin ja liikkumiseen, vanhempien työn seuraamiseen maalla. Laura

viittaa liikkumiseen kodin pihapiiristä vesistön äärelle sekä metsään, myös naapurustoon. Juhan sarjakuvassa liikutaan kodista, intiimistä paikasta, yleisille paikoille eli teille. Tiet määrittelevät kyliä. Ne rajaavat ja muodostavat kylän kuvaa.

Liikkumisen ja paikan käsitteet yhdistyvät tiessä: tie on samalla liikkumista että paikka, jolloin toisaalta paikan käsitys menettää merkitystään (Naukkarinen 2006,70). Paikkojen välillä ja niiden sisälläkin tapahtuu liikkumista (Naukkarinen 2006,65).

Jarnon kartassa ulkopuolinen kylä ei näy, mutta liikkumisesta kertovat mönkijä ja auto (Kuva 27). Myös kelkkailu tulee monta kertaa esille paikan haltuun ottamisessa. Panosvyö ja metsästysase kertovat sarjakuvassa paikallisista toiminnoista kuten ampumisesta ja metsästyksestäkin (Kuva 9). Telinkangas huomaa kyläkirjassa näyttäytyvän miesten välisen kaveruuden ja vaarallisuuden harrastuksissa. Metsästys esiintyy tärkeänä miesten toimintana (Telinkangas 2005, 132). Juhan tekemiset kylillä ovat myös toiminnallisia ja liikkuvuuteen viittaavia, ajelua kelkalla ja mönkijällä, vierailua ja joukkuepelejä. Niissä myös sosiaalisuus on tärkeää. PehmoGIS -tutkimuksessa kerättiin Turusta vuosina 2007–2008 lasten ja nuorten kokemuksellista tietoa ympäristön tarjoumista ja arjen liikkumisesta. Toiminnallisista tarjoumista tärkeimpiä olivat pyöräily ja palloilu. Ilman vanhempia keskimääräinen matka tarjoumiin oli 2-2,8 kilometriä iästä riippuen. (Kytä ym. 2009,9–12.)

Vesa Keskisen Kiirettä pitää tutkimuksessa kerättiin tietoa nuorten normaalista arjesta 4-9.luokkalaisilta ja lukion 1-2.luokilta. Tutkimus kertoo kaupunkilaisnuorista. Koti oli tärkein paikka ystävien kanssa olemiseen. Kaupunkilaispojat tapaavat ystäviään harrastuspaikoissa sekä kodin ulkoympäristössä. Jo tässä vuonna 2001 julkaistussa tutkimuksessa todettiin tietokoneiden olevan osa nuorten arkea, vain 8 % pojista ei ollut tekemisissä tietotekniikan kanssa viikon tarkkailujakson aikana. Poikien tietokoneella pelaaminen oli tuolloin yleisempää verrattuna tyttöihin ja pojat pelasivat myös konsolipelejä. Pyöräily, uinti, jalkapallo ja kävely olivat suosituimpia liikuntaharrastuksia helsinkiläistutkimuksessa.

Jalkapallo oli tutkimuksessa poikien harrastama laji kuten myös kalastaminen, tytöillä vastaavasti kävely. (Keskinen 2000,11,16,46-48,55,57, 101.)

Samin sarjakuvasankari ajaa krossipyörällä, Nikon sankari yrittää ajaa mönkijällä ja Juhan piirustuksessa näkyy toiveuni punaisesta maastoautosta viitaten liikkumiseen. Kulkuneuvot ovat pojille tärkeä keino kokea paikkaa, liikkua ja tuntea vauhdin hurma (Kuva 1). Toveyn mukaan ulkona liikkuessaan ja leikkiessään lapsilla on mahdollisuuksia antaa mennä. Vapaus ja ympäristö ovat erilaisia sisätilojen rajoitukseen verrattuna (Tovey 2007,13.) Myös autoja kuvataan kulkuneuvoina, sellaisia välineitä joilla vanhempien kautta liikutaan. Kylää hallitaan kulkuneuvojen avulla kesäisin ja talvisin aina pulkasta veneeseen.

Eero kuvaa lähimetsiä tekemisten kuten majan rakentamisen ja vakoilun kautta. Paikan kokemus syntyy omasta ruumiillisuudesta. Ruumiillisuus näkyy tärkeänä sarjakuvissa. kulkuneuvoihin, törmäämiseen, pihalla olemiseen ja liikkumiseen ylipäättään liittyy oman ruumiin hallinta. Eläintenkin kautta kuvataan ruumiillisuutta ja liikettä. Ympäristöä koetaan moniaistisesti (Pallasmaa 1995,181).

Samin piirustuksessa on vanha lato, jonka edessä pelataan koulukaverin kanssa jalkapalloa ja jonne tullaan pyöräillen. Tilan muunneltavuus on lapsille mieleisille tiloille ominaista (Horelli ja Vepsä 27). Teekutsujen pitopaikka on ladon katto, jonne matkataan kelkalla ja mönkijällä itsenäisesti näin omistaen ympäristöä. Teekutsuilla kiivetään, hypitään ja jutellaan; hengailaan. Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta (2009)- teos esittelee lapsuutta lasten toimijuuden kautta: miten lapset toimivat heidän ympärillään olevien ryhmien ja toisten lasten kanssa, millaista yhteistä toimintaa vuorovaikutuksesta syntyy. Eletty lapsuus on tätä vuorovaikutusta. (Alanen, 2009, 23)

Kiikkuminen muuttaa Nellin muistossa perspektiiviä tavalliseen maisemaan. Laura vaihtaa perspektiiviä poikien tapaan kiipeämälle korkeammalle maanpinnasta, näin luomalla aikuisten paikoista poikkeavaa tilaa. Raittilan mukaan ympäristö on lapsen ja ympäristön välinen prosessi, joka dynaamisena kehittyy. Lapset ovat aktiivisia toimijoita käsitellen ympäristöä ja ympäristön muovatessa

heitä. Kohtaamisen tilanteessa syntyy merkkejä, joita lapset tulkitsevat eri tavoin myös poiketen vakiintuneista kulttuurinmukaisista tavoista. (Raittila 2008, 12,16,19.) Niko hyppii puuliiterin katolta. Leikkipaikka on näin maanpinnan ja katon yhteinen tulos, liikkumisen kautta syntyvä. Huimauksen ja jännityksen tunne on olennaista leikin syntymisessä. Paikka muodostuu näin liikkeestä, toiminnasta. Paikka saa merkityksensä jännityksen tuojana ja perspektiivin vaihtajana. Aikuisten puuliiterille antama merkitys vaihtuu lapsen luomaan merkitykseen katosta oivana paikkana keholliselle toiminnalle. Suojasta tulee vaarallisuutta. Kehon käyttäminen auktoriteetin vastustamisessa on lapsille ominaista (Kallio 2006a, 51).

Kirsi ja Terhi kertovat enemmän yleisistä ja perheen yhteisistä tekemisistä kuten saunomisesta, kalastuksesta ja soutamisesta. Ne tavallaan vaativat aikuisemman ihmisen läsnäoloa. Myös Laura kertoo passiivissa kivellä rentoutumisesta ja istumisesta, aivan kuin ei olisi siellä yksin. Toisaalta hän mainitsee hiljaisuuden. Tyttöjen piirustukset näyttävät maisemallisilta, ovat tyhjiä ihmisistä ja toiminnasta. Tytöt kuitenkin kuvaavat teksteissään paikkojaan toiminnan ja tekemisien kautta (Kuva 10 ja 11). Myös tarkkailu on toimintaa leikkipaikoissa.

Terhi varmasti kuvaa omaa arkeaan kertoessaan tylsyydestä. Ei ole tekemistä ja oleskellaan ulkona eläinten kanssa (Kuva 2). Eeron kivoihin päiviin liittyy sekä levon että toiminnan tunne. Nukutaan myöhään ja syödään. Toiminta on tietokonepelissä. Eero ilmoittaa piirustuksessaan, että laiskottaa. Stenvall toteaa kotona olevan läsnä tekemättömyyden (Stenvall 2009a,53). Myös Kirsi kuvaa kivana päivänä rentoa olemista, jäätelön syömistä. Kirsi lenkkeilee, Niko pelaa tietokoneella ja ajaa mönkijällä. Tekemiset sijoittuvat siis sekä sisätiloihin että ulos. Sami juoksee pihamaalla ja laiskottelee. Samin tekemisissä yhdistyvät rauha ja vauhti.

Nellin sarjakuvassa kerrotaan kodin arjesta ja rutiineista. Yhteisessä tuvassa syödään ja katsotaan televisiota sekä kuntoillaan. Tupa erottautuu lasten huoneesta, jossa nukutaan, oleillaan tietokoneella ja katsellaan omaa televisiota. Nellin kivat päivät kattavat kanssakäymistä, suvun sisäistä sekä eläimien kans-

sa touhuamista ja olemista. Nellin piirustuksista mummon koti on staattinen. Toimintaan viittaavat pohjapiirroksessa vain arkiset kalusteet: tuolit. Toisaalta mummon kotiin liittyy matka sinne toimintana. Mummon koti sijaitsee sekkin Nellin kodin lähetyvillä. Lemmikkikissaa kuvaavaan piirroksen toimintana liittyy lemmikin hoitaminen ja oleskelukin lemmikin kanssa. Myös esimerkiksi Terhi käy vierailemassa ukkinsa luona ja hoitaa eläimiä. Terhi kertoo uivansa kylällä ja hän on piirtänyt pelikonsolin karttaansa kissan vierelle. Laura lenkittää koiransa ja kaniaan, vierailee mummon luona ja pelaa tietokone tai konsolipelejä. Lemmit olivat Stenvallin tutkimuksessa enemmän tyttöjen vapaa-aikaan liittyviä. Tytöt hoitivat perheen lemmikit poikia useammin. (Stenvall 2009b, 62.) Lemmit liittyvät paitsi harrastuksiin ovat myös seuraa lapsille.

Laurankin tekemisissä sisä- ja ulkotila ovat molemmat läsnä. Mummo asuu samassa pihapiirissä. Lauran kartassa näkyy myös maja järven rannalla, omaksi tehty paikka. Laura selvästi liikkuu ympäristössään ja tutkii sitä. Hän vierailee naapureidenkin luona. Sekä Lauran piirtämä mielipaikka kivi että sauna voivat olla vetäytymisen paikkoja (vrt. Aura ym.1997, 64). Yksityinen ja yhteinen vuoropuhelevat.

Lauran ja Eeron töissä kuvataan syömistä. Eeron hahmo ruokkii lohikäärmeensä ja Lauran kani pyydystää itselleen omenoita. Syöminen liittyy ruumiillisuuteen ja on yksi arjen perustoimintoja. Eläinten ruokkiminen ja eläimistä huolta pitäminen ovat osa maaseudun lapsien arkea. Valentinin mukaan syöminen on yksi tapa ilmaista ruumiin tilallisuutta. Me olemme tilallisia ja tilassa. (Valentine 1999, 49.)

Tanskalaisessa tutkimuksessa lasten arjesta lapset kulkivat kodin, koulun ja harrastetoiminnan välillä arkena. Lasten päivä toisti kaavaansa: kotona herätys, sitten kouluun ja iltapäiväkerhoon. Sitten menttiin kotiin, jossa syömistä odotellen oltiin sisällä, harrastettiin ehkä jotakin, käytettiin medialaitteita ja leikittiin ennen nukkumaanmenoa. (Rasmussen, 2004,156.) Eero poikkeaa sarjakuvasaan instituutioiden määrittelemästä arjen kaavasta, nousee myöhään ilmeisesti koska laiskottaa. Hän kuitenkin toimii periaatteessa aivan normaalin arjen mu-

kaisesti rytmissä omana kivana päivänään.

Stenvall pohtii tutkimuksessaan tavallisten lasten arjen tutkimusta, jota on hänen mukaansa vähän. Kolme tärkeintä kokonaisuutta 9-13-vuotiailla ovat Stenvallin tutkimuksen mukaan koti, kaverit ja harrastukset. Tyttöjen ja poikien välillä on eroja, mitä kavereiden kanssa tehdään. Tytöt hengailevat, pojat pelaavat. Helsinkiläislasten tutkimuksessa 3-6. luokkalaisten hyvän arjen kokemus syntyi vapaasta, turvallisesta toiminnasta helposti saavutettavissa paikoissa läheisten ihmisten kanssa. Lasten arkea muodostavat lasten omat asiat, joihin he voivat vaikuttaa sekä aikuisten asiat. (Stenvall 2009b,8,17,76,79.)

Juha on esimerkki toiminnallisesta lapsesta kylällä, joka ottaa haltuun paikkaa liikkumalla sekä sosiaalisesti. Juha kirjoittaa tekevänsä kotona vaikka mitä. Hän sijoittaa toiminnan siis kotiin, mutta kuitenkin tekemisien lista kattaa liikkumista. Mönkijällä ja moottorikelkalla ajetaan, pelataan jääkiekkoa ja jalkapalloa. Jääkiekkoa varmasti pelataan myös koulun jäällä, sisäharrastuksista mainitaan tietokoneen pelaaminen. Eeron kanssa yhteinen uhmakas isolla kirjoitettu lause *teen vaikka mitä* päättää toimintojen listan uhmakkaana mahdollisuutena, omalla toimijuutena. Juhan kartasta käy myös ilmi uiminen järvessä. Naapurien luona vierailu on osa kyläläisyyttä; kahvinjuonti on mainittu nimetyin naapurin kohdalla.

Juha on piirtänyt karttaan paalikoneen säilytyspaikankin kylätien varressa. Juha tarkkailee ympäristöään ja kartan kuva muistuttaa hänen koulumatkaansa, joka taitetaan kävellen (Kuva 29). Lapset, jotka kulkevat itsenäisesti kouluun osoittautuivat Rissotton ja Tonuccin tutkimuksessa kykeneväisiksi tuottamaan karttaa liikkumisestaan. Lapsilla, joilla on vapaus liikkumiseen koulumatkoilla voi olla myös parempi käsitys ympäristöstään. Lapset, jotka saavat kulkea koulumatkan itsenäisesti voivat toteuttaa matkalla omia mielitekojaan, esimerkiksi katsella kaupungissa ikkunoita. (Rissotto ja Tonucci 2002,65. 74.)

5.8 Esineistö kylän kuvan välittäjänä

Fenomenologiaan liittyy olennaisena osana Edmund Husserlin esittelemä elämismaailman käsite (Norberg-Schulz 1984,8). Lasten elämismaailmoihin liittyvät kylällä olennaisesti myös esineet, joista arjen elämä rakentuu. Karjalaisen mukaan paikat esimerkiksi huoneet tulevat ihmiselle läheiseksi ympäristöksi esineiden ja välineiden käyttämisen myötä. Huoneista tulee välineiden kokonaisuuksia joita eletään. (Karjalainen 1995a, 91.)

Ruokailu, oleminen, viihde, nukkuminen ja kuntoilu paljastuvat Nellin piirtämien kalusteiden ja kodinkoneiden nimistä. Tietokone on tärkeä, se on nimetty hp:ksi väritetty huolella tuotemerkkeineen. Sohva tuvassa on ainoa väritetty asia piirustuksessa viitaten oleiluun ja television katseluun (Kuva 4). Nellin aineistosta nousevat arkiset toiminnot esille esineiden kautta. esimerkiksi perinteinen pirttipöytä kertoo yhteisistä ruokailuhetkistä perheen kesken. Ruokapöytä ja vuode ovat tulisijan ohella asunnon keskuksia osina arjen toimintoja, jäsentäen arkea (Pallasmaa 1995, 184). Omassa huoneessa televisio ja tietokone veljen kanssa jaettuina medialaitteina kertovat lasten vapaa-ajan viettämisestä. Nykyajan kylillä maaseudun keskellä on mahdollisuuksia olla yhteydessä muihin. Yhteydet ovat laajentuneet vuosikymmenten kuluessa. Ihminen voi säädellä ympäristösuhdettaan myös asuntonsa kautta; muunneltavuuden ja asunnossa olevien erilaisten symbolien avulla. (Aura ym.1997,60).

Myös Jarnon sarjakuvassa esitellään sankarin *minäukon* kodin sisustusta, johon kuuluvat pöytä, tuoli, lamppu, kello, ase ja panosvyö seinällä: kodin tärkeimmät ja olennaiset esineet (Kuva9). Tuoli ja pöytä esittelevät isän ja pojan yhteistä tilaa, tupamaista. Perheen yhteisöllisyyttä tuetaan yhteistiloilla (Aura ym. 1997, 64). Asunnon symbolisten sisältöjen kautta säädellään yksityisyyden ja yhteisyyden rajoja sekä omaa ympäristösuhdetta (Aura ym. 1997,60). Ruonavaara toteaa kodin olevan asuinympäristö, jossa jaetaan merkityksiä. Kotiin liittyy turvallua, tuttuuden tunnetta ja hyväksyntää. Kotiin liittyy kokemuksellisuutta, koti tehdään kalustamalla. Asukkaan sosiaalinen status ja arvomaailma näkyvät kodin sisustuksen valinnoissa. (Ruonavaara 2004, 106-8.) Samin kotitalossa on katolle piirretty tv-antenni. Esineistö kuvaa lapsille tärkeitä ja arkisia asioita kylän arjessa, varsin yksityisessä.

Nellin piirroksessa mummolasta ainoat selkeästi tunnistettavat esineet ovat kaksi tuolia, joista toinen on kiikkutuoli. Nelli on pohjapiirroksenomaisesti kuvannut mummon kalusteita huoneessa sekä muutamia pintojen rakenteita (Kuva 24). Huonekaluihin liittyy asumisen rutiineja, tilan kokemista ja haltuunottamista. Mummo ilmeisesti istuu kiikkutuolissa usein, koska se on piirretty selvästi kuvaan. Istuminen liittyy myös vierailemiseen toimintana.

Arjen välineistä, makuupaikasta, kulkureiteistä, työkaluista syntyy eletty ympäristö, paikka. Se on kuitenkin enemmän kuin näiden osatekijöiden summa. Paikka on olemassa näiden osiensa kautta ja ajan tuoman tuttuuden kautta. (Karjalainen 1995a, 92.)

Nellin kivan päivän piirroksessa näkyy kumitettu sängynpäätty. Sänky on oma paikka sekin lapselle kodin sisällä. Myös Juha näyttää sarjakuvassaan sängyn, joka kertoo arjen jatkuvuudesta. Eeron piirroksessa on oman sängyn lisäksi runsaasti esineistöä; pöytä ja tuoli, kahvikannu, muki ja pullalautanen, juliste ihmisestä, peliohjain tv:n tai tietokoneruudun edessä sekä verhot ikkunassa (Kuva 25). Esineet kertovat arkipäivän toiminnoista, kodissa tärkeistä ja havaittavista kohteista. Sänky on tärkeä intiimi paikka, jonka näyttäminen kertoo vuorokauden rytmistä, verhot vedetään ikkunaan ennen nukkumista. Minuutta voidaan tukea personalisoimalla tilaa, antamalla oman leiman omalle tilalleen (Aura ym. 1997,54). Eero on piirtänyt sarjakuvan itsensä näköisen julisteen sarjakuvan talon seinälle, kuin idolin.

Ympäristöpsykologian mukaan ihmiset ovat aktiivisia, toimivat ympäristön haltuunottajina. Ympäristösuhdetta säädellään esimerkiksi sisustamisen avulla, tilan käytöllä, rakentamisella ja elvyttävien luonnonpaikkojen etsimisellä. Omakotitalon asukkaat valitsevat mielihyvää tuottavia symboleita kotinsa sisutukseen, kulttuuri vaikuttaa myös symboleiden valintaan. Horellin mukaan asukkaat käyvät dialogia symbolien avulla asunnon kanssa, niin että asunnosta muovautuu koti. (Horelli 2004 86-88.)

Aineistossa kulkuneuvoilla on suuri merkitys lasten paikan kokemuksessa. Kulkuneuvot liittyvät paikan hallintaan ja kokemiseen liikkumisen kautta. Lapset saavat itsenäisesti ajella mönkijöillä ja moottorikelkoilla. Vanhempien autoilla kuljetaan pidempiä matkoja. Myös vene esiintyy kulkuneuvona vesistöllä.

Juhan sarjakuvassa on auto, joka on melkein välttämätön kulkuväline kylässä, koska bussiyhteydetkin rajoittuvat koululaislinjojen lisäksi muutama maantietä kulkevaan linja-autoon. Auto kertoo toisaalta myös lapsen riippuvuudesta vanhempiensa liikkuvuuteen. Sarjakuvassa esiintyvä auto näyttäytyy sekä esteettisenä objektina että liikkuvuuteen viittaavana unelmana sarjakuvan pojalle. Sarjakuvan sankarilla on päällään myös autokuvaioinen paita, sekin ilmentäen esteetiikkaa. Paita kuvaa mielenkiintoa kulkuneuvoja kohtaan. Jarno on myös tutkinut koneiden estetiikkaa ja kuvaa sitä. Ford Ranger -merkkinen auto on piirretty omaan karttaankin tärkeänä peräkärryn viereen (Kuva 27). Juhan piirroksessa on moottorikelkka, joka on huolellisesti väritetty Yamaha-merkkeineen (Kuva 19). Huolellisuus kertoo kelkan tärkeydestä, kelkkaan liittyy sekä toiminnan ajatus että esteettistä arvostamista. Jarnon kivan päivän piirroksessa on kelkka, pakettiauto ja peräkärry. Pakettiauton ulkosivuun on kiinnitetty piirroksessa huomiota, sen kyljessä olevat kuviot on toistettu. Kelkasta tulee piirroksessa kuninkaallinen vaikutelma, kun se saapuu kotiin peräkärryssä (Kuva 20). Kelkka on väritetty punaisella voimakkaammin kuin mikään muu kuvassa. Kelkka on isän lahja, toiveen toteutuminen. Se on oma esine jolla hallita tilaa.

Elämismaailma kattaa kodin lisäksi kotiseudun. Tuntemattomista objekteista tulee niiden suhteiden ymmärtämisen kautta tuttuja. Tunnistetuista objekteista syntyy ympäristö. Esteettisyys rikkoo arkisuutta. (Haapala1995,97–8,103.) Kotiseutua haltuunotetaan kulkuneuvoin, aikuisten avulla autolla. Koulukyydityskin tutustuttaa omaan kotiseutuun. Esteettisyys näkyy aineistossa esimerkiksi kulkuneuvojen ulkonäön arvostamisena. Kulkuneuvot auttavat tekemään kylän ympäristöstä mielekästä ja tuttua. Esteettisyyttä näkee myös luonnonympäristöjen arvostamisena, jatkuvuutena.

Lauran sarjakuvassa aikuisten ostama lapsille suunnattu leikkiväline trampoliini

on omaksuttu lapsen käyttöön, siitä on tullut toiminnan väline ja paikka toisen paikan eli pihapiirin keskellä. Muita suoraan lapsille tehtyjä leikkivälineitä ulkona ovat hiekkalaatikko ja keinu. Nämä välineet ovat pihamaalla kodin vieressä. Ne ovat lasten omaksumia paikkoja. Esineistöä leikkipaikkapiirustuksissa ovat jalakapallot, maalit sekä Nellin mainitsevat veljen pikkuautot ainoa selkeä lelu. Nämä esineet ovat toiminnan mahdollistavia välineitä.

Kirsin omakuvassa jäätelönostosta tytön vaatteet ovat tarkasti piirretyt. Oman kokemuksen mukaan kirkonkylälle piti aina lapsena laittaa siistit vaatteet kun lähdettiin ostoksille. Ehkä Kirsillekin tämä on tärkeää ja osa kokemusta. Kirsin piirroksessa pöytä ja tuoli ovat väritetty huolellisesti, kertovat istumisesta ja ympäristön tarkkailemisen tärkeydestä. Näkymättömänä objektina piirustukseen liittyy auto, jolla kirkonkylälle päästään.

5.9 Lapsen paikka täynnä odotusta ja vapauttavaa vaaraa

Lapset omistavat kyliltä paikkoja ja kuvaavat omistustaan piirustuksissaan. Omistamiseen liittyy kodin paikkojen lisäksi omia paikkoja, joissa koetaan vapautta ja vaaraa. Paikoissa ollaan itsenäisiä monine mahdollisuuksineen. Samalla paikassa on läsnä myös aika muistoina ja tulevaisuutena. Paikkaan kuulumisessa yhdistyvät sekä menneisyyden kokemukset että nykyisyys (af Forselles-Riska 2006,226-7).

5.9.1 Aika ja odottaminen

Virtanen toteaa eletyissä tilassa olevan läsnä tulevaisuuden, menneisyyden, toiveiden ja pelkojen. Paikkaa rakentavat mielissä tilallisuus, sosiaalisuus ja ajallisuus yhdessä. (Virtanen 2000,37.)

Sisarukset jakavat kivana päivänä kylillä toivomuksen omasta kelkasta, odotuksen sen saapumisesta. Puut piirrosten ympäristössä kuvaavat ulkoilmaa. Kelkalla ajaminen mahdollistuu metsän, teiden, sekä talven ansiosta. Kivaan päivään liittyy jännitystä, uutuudenhohtoa sekä tieto tulevasta vauhdista ja toimin-

nan mahdollisuuksista kelkan myötä.

Aika näkyy aineistossa suvun kuvaamisena, lapset ovat osa jatkumoa. Isoäidit ja ainakin yksi isoisa asuvat samalla kylällä, jopa pihapiirissä maatalouden sukupolvenvaihdon jälkeen. Vuodenajat ja luonnon kierto näkyvät piirroksissa; kesän odotus, talven turvallinen lumi. Lomia ja vapaa päiviä odotetaan. Kesäajan kuvauksiin liittyy samalla muisto kesälomasta että tulevaisuuden kaukainen unelma aurinkoisista päivistä, sulasta vedestä ja rentoutumisesta.

Keinu on piirroksissa ainoa selkeä muisto leikkipaikkaan, kotiin liittyen. Keinu on muuttanut paikkaa. Piirtäjä leikki silloin pikkuveljen kanssa pihalla autoilla. Poliisiautoa muisteltiin myös sen tultua esille sarjakuvassa. Geobiografia tarkoittaa elämän kuvaamista paikkojen kautta, kun ajasta ja tilasta syntyy elettyä paikkaa (Karjalainen 2004,59). Aika ja ikä ovat osa fenomenologista paikan kokemusta; nissä näkyy eletty elämä. (Forss 2007,87).

5.9.2 Paikan omistaminen

Moottorikelkkaan liittyy paikan hallinta liikkumisen kautta, mutta myös kelkan omistaminen. Kelkka on veljen ja Juhan oma ja siitä iloitaan. Omistamiseen liittyy itsenäisyys kelkalla kulkiessa; vastuu ja vapaus. Jarno on piirtänyt itsensäkin karttaan heiluttamaan kättä katsojalle kotinsa pihalle, kertoen omasta toimijuudestaan ja kodin asukista eli itsestään.

Paikka syntyy meidän ja ympäristömme välisissä merkityssuhteissa. Paikka on merkityksellinen. (Karjalainen 1997, 231.) Lapset luovat itsensä ja ympäristön tai esineiden kuten kulkuneuvojen välille omistussuhteita. He tekevät asioita merkityksellisiksi itselleen.

Ympäristön representaatioon voi liittyä hallintaa. Pyrimme kontrolloimaan ja objektivoimaan ympäristöämme. Representaatio tarkoittaa esimerkiksi tuotettuja symboleita. Representaatio edustaa ja esittää kohdettaan. Kuva kohteesta on sen representaatio eli esitys. (Mäntysalo, 2004, 9-10.) Nelli osoittaa tilan hallit-

semista ja omistusta esittelemällä arjen toimintoja kalusteiden sijoittelun avulla pohjapiirroksena. Kaaviossa näkyy myös paikan kontrollointi. Burken mukaan lapsille rajatut ja suljetut paikat ovat merkityksellisiä. Omistajuus ja paikkaan kuuluminen on tärkeää ja sitä osoitetaan. (Burke 2005, 44.) Myös *kotini* sana viittaa omistamiseen ja näin paikan hallintaan ja sen merkityksellisyyteen. Paperissa näkyy poispöyhitty teksti *minun ja veljen huone*, jolla on aiottu selittää katsojalle huoneen omistusta. Kuitenkin Nelli puheessaan vähättelee huoneen merkitystä, sanoo että siellä oleskelee vähän lukuun ottamatta tietokoneella oleskelua. Hän kertoo näin tietotekniikan merkityksestä arjessa. Nelli on maininnut kylän nimen kirjoittaessaan tekemisistään eli hän ei sijoita toimintaansa koko kyläkeskukseen vain omaan kylän osaansa. Omistaminen tulee näkyville piirustuksissa myös ilmaisujen *meidän piha*, *meidän metsätie*, *meidän talo* kautta. Juhan teekutsut ovat veljenkin mielestä juuri Juhan kutsut. Juhakin korostaa omistajuuttaan lipulla teekutsuista.

5.9.3 Vapauden ja vaaran kokemukset

Eero ja Juha kirjoittivat karttaansa tekemisiään kylillä sanoin *teen mitä tahansa*. Poikien kesken piirustuksissa näkyy tällainen matkiminen ja yhteinen uhma. Eero on kirjoittanut nämä sanat isolla paperin taakse. Ensin hän on maininnut vakoilupaikassa olemisen, majan rakentamisen ja mönkijällä ajamisen. Eeron tekemiset ovat olemista ja liikkumista. Vakoilupaikkaan liittyy jännitystä ja piiloutumista, katseen valtaa ja mielikuvitusta. Majan rakentaminen osoittaa oman paikan hallintaa, mönkijällä ajaminen kertoo vauhdista ja itsenäisyydestä. Kaikki toiminnat viittaavat pois kodin välittömästä läheisyydestä ja ilman aikuisia olemiseen. *Teen mitä tahansa* -ilmaisu liittyy vapauden tuntemukseen, omiin mahdollisuuksiin ja korostettuun toimijuuteen. Juhakin nostaa esille omaa toimijuuttaan, mahdollisuuksia ja vapautta tekemisissään. Positiivinen paikkapuhe rakentaa positiivista minää (Virtanen 2000,167).

Jarnon sarjakuvaa värittää hyvän ja pahan taistelun, leikin ja jännityksen tuntu kylän kuvitteellisessa elämässä. Rosvo- ja poliisi leikki sekoittuu todellisuuteen. Kallialan mukaan taisteluleikit hyvän ja pahan välillä ovat leikin perusteemoja

(Kalliala 1999,286). Voisi ajatella, että Jarnon kuvaus kylän tapahtumista on kuvitteluleikkiä paperilla. Kuvitteluleikkiin liittyy lapsen kokemusmaailma, sekä mielikuvitus että todellisuuskin (Kalliala 1999,284). Jarnon sarjakuvassa on poliisi ja rosvo-asetelma. Kylän tarinassa on kuvattuna konfliktin ratkeaminen. Poliisiauto hakee rosvon sankarin ajettua tätä takaa. Sarjakuvassa tulee esille jännityksen kaipuu ja populäärikulttuuri tarinan juonessa. Paha saa palkkansa kertomuksessa, jossa sekoittuvat paikallisuus, kelkkailu, aseet ja oma koti. Jarnon sarjakuvasankari ajaa kelkalla aivan kuin Jarno itse. Vauhti ja vaara ovat tärkeitä paikan kokemisessa. Puihin törmäillään piirustuksissa ajeltaessa pyörällä ja mönkijällä. Vaaraa ja vauhtia on kodin lähelläkin arkielämässä. Kylien välisillä teillä voi liikkua vapaasti. Itsenäisyys näkyy myös kulkuneuvoilla yksin ajamisessa, pois kodin pihalta liikkumisessa, ilman aikuisia toimiessa kenties kielletystikin. Myös ainakin yksi negatiivinen ilmaisu kylistä tuli esille pilkkanimenä, mutta sarjakuvaan sitä ei siirretty. Haluttiin kai kuvata itselle tärkeää ja mukavampaa tunnelmaa eli jännitystä ja vapautta negatiivisuuden sijaan.

Eeron kivan päivän kuvauksessa savu kohoaa talon piipusta ja sisällä on tarjolla kahvia ja pullaa. Toisaalta Eero saa sarjakuvassaan pelata ilmeisen väkivaltaista tai toiminnallista peliä kivana päivänään, mikä kertoo vapaudesta tehdä mitä haluaa. Ylös nousemisen jälkeen aamupala on kahvia pullalla, ehkä toive? Eero haluaa hallita kodin sisätilaa ja omia tekemisiään hauskana päivänään. Tietokone ja muu mediavälineistö tarjoaa lapsille vaihtoehdon kokea seikkailu sisätiloissa ulos lähtemisen sijaan (Tovey 2007,5). Toisaalta voi ajatella myös Lauran aistivan jännitystä ja vapautta tarkkaillessaan lintujen toimia lomalla ollessaan.

Kirsin työssä läsnä on vapaus ja lepo. Lauralla vapaus tulee esille pakona omaan merkityksellistettyyn paikkaan kiven luo kodin välittömästä pihapiiristä. Vapaus näkyy myös kesäloman kuvauksena. Lauran paikka kivana päivänä saunan vieressä on enemmän maisemallinen, visuaalinen kuin tietty piste ympäristössä. Ehkä hetkessä, ajan ja paikan risteyksessä on jotakin mielenmaisemallistakin, paikkaan liittyy tunne vapaudesta ja lomasta. Linnuista voi kuulua ääniä, saunan savu voi tuoksua ja aurinko lämmittää. Paikka on moniaistinen.

Kirsin paikka jäätelön syönnissä on myös vapaan tarkkailunja rauhan paikka, mielentilallinenkin. Kirsi voi istua ja tarkkailla ympäristöä itsekseen ilman aikuisia, hän voi nauttia vapaudesta ja jäätelöstä. Kirkonkylälle meno on erityistä aikaa, vaikka aikuiselle arkea ostoksilla käymisineen. Lapselle kirkonkylällä olo voi tuoda tällaisia vapauden hetkiä. Terhi kuvaa kissojen vapautta sarjakuvassaan, ne saavat vaeltaa vapaina vaaroilla ja kallioilla. Kuitenkin kissan omistaminen ja kissasta huolta pitäminen liittyy sarjakuvassa lapsen velvollisuuksiin; lapsi tarjoaa kissalle suojapaikan.

Teekutsuilla läsnä on myös välittömästä pihapiiristä itsenäisesti lähtemisen vapaus. Voi ajaa mönkijällä tai kelkalla ja olla kavereiden kanssa ilman aikuisten valvontaa. Vapaus ja jännityksen haku näkyy kiipeilemisellä ladon katolle, oman paikan ottamisena. Myös liiterin katolta hyppiessä jännitys on läsnä vaikka ollaan pihalla. Omassa lapsuudessaanikin huimausta ja jännitystä haettiin katoilta hyppimällä kaveriporukan kesken, samat leikit ovat yhä voimissaan. Jalkapallopelissä säännöttömyyden korostaminen on vapautta ja jännittäviä tilanteita syntyy pelatessa. Samin tekemiset, pihalla juoksu ja laiskottelu, kertovat vapaudesta ja uhmastakin sekä myös itsenäisestä toiminnasta.

6 Pohdinta

Pro gradussani lasten kyläläisyyden kokemus näyttäytyy kodin paikkana. Lapset merkityksellistävät omaa ympäristöään luomalla omia paikkoja piiloon aikuisten silmiltä, toisaalta perheen kanssa ollen. Kyläläisyyden tutkiminen ja lasten paikkakokemuksen tutkiminen maaseudun näkökulmasta on nyt ajankohtaista, kun kyläkouluja lakkautetaan ja maalla asuu yhä vähemmän suomalaisia. Lapset ovat toimijoita, joiden varassa moni pieni kylä on kouluineen, mutta silti lasten äänet jäävät monesti kuulematta ja lasten kokemuksille ei anneta paino-

arvoa. On tärkeää toisaalta myös kyseenalaistaa maaseudun ja kaupungin välistä jakoa, mielikuvia maaseudusta kasvupaikkana. Nykypäivänä esimerkiksi media muuttaa lähtökohtia asua maaseudulla; yhteydet ovat olemassa eikä maaseutu välttämättä näyttäydy korpena, syrjäisenä muulta maailmalta. Eriarvoisuus on yhä kasvava ongelma nykypäivän Suomessa ja maaseudun lapset voidaan nähdä ikään kuin marginaalisina yhteiskunnan kaupungistuessa. Kyläkoulujen lakkauttaminen toisaalta voi lisätä lapsen sosiaalista piiriä, kun koulutovereita on enemmän. Toisaalta se voi heikentää oman lähiympäristön tunteista ja omien lähtökohtien arvostamista. Olen itse viettänyt lapsuuteni Pohjois-karjalassa ja minulle maaseutukylä näyttäytyy ristiriitaisena mutta arvokkaana paikkana sekä muistoissa, tässä hetkessä että tulevaisuudessa lapsuudenkotini ja sukuni ollessa viimeinen linkki kotiseudulleni.

Keräsin pro gradu tutkielmani aineiston pohjoiskarjalaisen kohdekylän alakoulun kuvataidetunneilla. Aineistona toimivat lasten monipuolisesti kylää kuvaavat piirustukset, tekstipätkät, osallistuva havainnointi sekä keskustelu lasten kanssa ollessani samalla kuvataideopettajana tunneilla. Aineistoa analysoin sisällönanalyysin keinoin kategorioimalla ja teemoittelemalla. Pro graduni teemoiksi nousivat kodin paikat, hylätyt tai muuten lasten itse merkityksellistämät paikat, fyysinen kylä, instituutiot lasten paikkakokemuksen määrittäjinä, luonto paikkakokemuksessa, esineistö paikan kokemuksessa, sosiaalinen paikka, toiminnassa syntyvä paikka sekä omistuksen, odotuksen ja vapauden tunteet paikkoihin liittyen. Koti ja koulu määrittävät omalta osaltaan lasten paikkoja ja arjen kulkua sekä maalla että kaupungissakin. Kotiin liittyviä paikkoja ovat myös pihapiirin ja sukulaisten paikat. Lapset rikkovat paikkojen rajoja itsenäisesti, ottamalla esimerkiksi hylättyjä latoja omikseen tai merkityksellistämällä luonnon elementtejä ja paikkoja. Sosiaalinen ympäristö on yksi paikkakokemuksen osatekijä, esimerkiksi perhe, suku tai kaverit lapsien verkostona. Paikan kokemus rakentuu toiminnan kautta. Lasten liikkuminen ympäristössä vaikuttaa kyläläisyyden kokemiseen. Lapset haltuunottavat ympäristöä esimerkiksi kulkuneuvojen avulla. Eläimet ovat yksi osa lasten paikkakokemusta ja tietoisuutta luonnon kiertokulusta. Luonto näyttäytyy paikkakokemuksessa toiminnan, tarkkailun ja toisaalta rentoutumisen mahdollisuuksina. Lapset voivat piiloutua luonnossa, luoda oman

paikkansa kodin lähelle. Monet pro gradun teemoina kuvatut lasten paikan kokemukset ovat toisiansa risteäviä, päällekkäisiä: esimerkiksi Lauran kivi lempi-paikkana on sekä lapsen itse merkityksellistämä paikka, että luonnon paikka. Kiveen liittyvät myös kodin ja pihapiirin rajat ja toiminnassa rakentuva paikan kokemus.

Omistaminen on osa paikan merkityksellistämistä, paikkakokemus rakentuu ajassa, joka voi ylittää tulevan odotuksiinkin. Paikoissa näkyvät myös jännityksen ja vaaran etsintä; vapaus omissa paikoissa. Kylän kuva rakentuu yksityisen ja julkisen välimaastossa, kodista alkaa lapsen kyläläisyyden rakentuminen. Koulu näkyy julkisena tilana aineistossa enimmäkseen lasten kuvaamina lomapäivinä, poissaolevana. Koen itse, että koulu vaikuttaa lapsen paikkakokemukseen laajentavasti, koska siellä kohdataan muita lapsia kyliltä. Toisaalta jos koulussa on vai vähän lapsia, voi lasten kaveripiiri olla niukka maaseudulla jos naapurustossa ei ole ystäviä.

Lasten paikkakokemukset esittelevät kuvan kylästä melko hajanaisena alueena, lähes jokainen lapsi painottaa välitöntä kodin ympäristöä, jotkut ulottavat kylänsä kavereihin toisilta kyläkeskuksen kyliltä. Huomaan itse yhtäläisyyttä lasten aineistoon. En juuri tunne lähikyliä kotiseutuni kyläkeskuksesta, vaikka ne ovat lähellä kotipaikkaani. Lasten aineistosta välittyy osittain samanlainen paikan kokemus, poikkeuksiakin on. Kylät hahmottuvat oman kotipiiriin, kaverien, sukulaisten ja liikkumisen mahdollisuuksien kautta. Kirveennummi toteaa, että kylästä voidaan saada erilainen kuva sen mukaan, ketä sieltä katsotaan. Tutkitaanko naisia, syrjäkulmia vai entisajan torppareita (Kirveennummi & Räsänen 2000,14). Koulu näyttäytyy tutkimuksen valossa paikkana joka luo yhteisöllisyyttä saattamalla lapset yhteen pitkienkin matkojen päästä. Koulu ylläpitää tunnetta yhtenäisestä kylästä ja kyläyhteisöstä. Epäilen, että kun tutkimuskyläni koulu lakkautetaan, kylän yhteisöllisyydestä on enää rippeet jäljellä kyläyhdistyksen ja esimerkiksi metsästysseurojen kautta.

Kuvataidekasvatuksella voisi olla suurempi rooli tulevaisuudessa syrjäisellä maaseudulla ympäristökasvattajana. Koen pro graduni perusteella, että maa-

seudun lapset tarvitsevat enemmän paikallisuuteen ja paikalliseen ympäristöön liittyvää opetusta, jottei kuva kotikylästä ja kotiseudusta jää hataraksi syrjäisyyden ja marginaalisuuden kokemukseksi. Pro gradussani välittyi kuva lapsista, joilla jokaisella on monia paikkoja elämismaailmassaan kylällä, mutta elämismaailmojen risteämät ovat harvassa ja joista ei muodostu pro graduni perusteella yhteisöllisyyttä läheskään kaikkien lasten kohdalla. Silti aineisto kuvaa ryhmää lapsia, jotka löytävät omalta kylältään toiminnan ja tuntemusten paikkoja, seikkailua. Kuvataidekasvatuksen avulla on mahdollista perehtyä monin eri keinoin oman kasvuympäristön ja kotiseudun eri puoliin aina arkkitehtuurista lähtien. Ympäristötaide tarjoaa näkökulman luonnon ja paikkakokemuksen pohittamiseen. Maaseudulla lähiympäristö ja luonto ovat olennainen ja luonnollinen osa lasten elämismaailmoja. Tulevaisuuden ajatuksia lasten kuvataidekasvatuksessa maalla ja kylissä voisivat olla erilaiset työpajat, joissa perehdyttäisiin omaan kotiseutuun lähtien omalta kotipihalta, innostettaisiin kokemuksellisen oppimisen kautta lapsia tutkimaan omaa ympäristöään ja kehittämään sitä. Paikalliset osaajat ja esimerkiksi kyläyhdistys voisivat toimia sidosryhminä opetukselle.

Maaseudun ja kyläläisyyden tutkiminen oli minulle pro gradussani luonteva lähestymistapa maalaislapsuuteni vuoksi, ja halusin myös säilöä tutkimuksen kohdekylän vaakalaudalla olevan koulun oppilaiden kokemuksia kotipaikastaan. Toisaalta tällainen liika tuttuus tutkittavan asian kanssa oli haaste, koska välillä koin, etten näe aineistoani kunnolla. Asiat tuntuivat itsestään selviltä ja tutkijana oli vaikea liikkua oman lapsuuden ja nykyisenkin paikkakokemuksen ja lasten paikkakokemusten välillä. Huomasin, että monet lasten esiintuomat asiat olivat minullekin omasta lapsuudesta tuttuja, ja ettei paikkakokemus ehkä ollutkaan muuttunut niin suuresti omasta lapsuudesta kotikylälläni 1980–90-luvulla. Koin myös surua siitä, etteivät varsinkaan tytöt tuoneet ystäviä esille kuvatessaan ympäristöään, ja mietin, mitä se kertoo lapsuudesta maalla. Välimatkat ovat totta kai pitkiä, mutta ainakin omassa lapsuudessani kylien välillä kyllä liikuttiin vanhempien kyydeillä kavereiden luokse.

Pro gradussani käyttämäni aineiston hankintamenetelmä eli visuaalisen aineis-

ton ja havainnointiaineiston yhdistäminen osoittautui sopivaksi metodiksi. Lasten piirustukset vaativat usein selittämistä eli oppilaiden kanssa käymäni keskustelu on melkein välttämätöntä tämän kaltaisessa tutkimuksessa. Visuaalisen aineiston tuottamisen koen hyvänä tapana, oppilaat joutuvat arvottamaan ja valitsemaan kokemuksestaan olennaisen minulle esitettäväksi. Tässä menetelmässä on tietysti vaarana, ettei oppilas mielestään osaa tai keksi piirtämistä. Ollessani itse opettajan roolissa ja tein osallistuvaa havainnointia aineiston keruussa, pystyin keskustelemaan oppilaiden kanssa koko ajan ja sain varmasti tästä opettavasta ja ohjaavasta keskustelustakin aineistoon lisää ymmärrystä. Välillä koin, että fenomenologiaan liittyvä ajatus, ettei tutkittavaa liikaa ohjailla, oli vaikeaa toteuttaa.

Monimenetelmäisyys on paikkakokemusta lasten kanssa tutkittaessa mielestäni oleellista, ja jatkossa käyttäisin itse vielä laajempaa skaalaa menetelmissä. Haastattelun osuus olisi voinut olla suurempi, mutta opetustilanteessa koin sen hankalaksi. Muutenkin etnografisempi lähestymistapa voisi olla hedelmällisempi jatkotutkimuksessa, että tutkija oppisi tuntemaan lapsia ja lapset tottuisivat tutkijaan. Sisällönanalyysillä sain mielestäni kaiken näkyville aineistostani, koska pystyin keskittymään sekä teksteihin, havaintoihin että kuvalliseen materiaaliin, niiden sisältämiin teemoihin. Laineen mukaan fenomenologiseen asenteeseen kuuluu paikallisten ja tietyn hetkisten merkityksien esille tuominen, ei yleistäminen (Laine 2001, 26-8) ja tutkielmassani tuon esille nimenomaan tiettyyn aikaan ja paikkaan kuuluvia kokemuksia. Fenomenologiassa maailmoilta on yhtä monia kuin ihmisiäkin (Kallio 1993, 66).

Lasten kokemuksia tutkittaessa haasteellista on myös eettisyyden säilyttäminen, ja sitä jouduin pohtimaan paljon tutkimukseni aikana. Tutkimuksen kylä on pieni ja kaikki siellä tuntevat toisensa. Mietin, kuinka voin tutkia oppilaita, kun tutkielmasta todennäköisesti pystyy tunnistamaan oppilaat koulun vähäisen oppilasmäärän takia. Mielestäni pro graduni tuo kuitenkin positiivisesti esille lasten kokemuksia ja paikalle antamia merkityksiä. Lasten tutkimisessa mielestäni olennaista on pohtia, onko tutkimuksesta vahinkoa lapsille. Kyläläisyydestä ja lasten paikkakokemuksesta kertominen on mielestäni arvokasta, enkä koe että

olisin toiminut mitenkään epäeettisesti tutkielmassani. Koetin säilyttää anonyymiutta tutkimuksessa peitenimillä, koska kuitenkin paikan kokemukset ovat henkilökohtaisia, elämäntilanteisiin liittyviä asioita. Koulukontekstissa toimiminen tutkimustilanteessa vaikutti varmasti aineistoon, tai sitten negatiivisimpia kokemuksia lapset eivät halunneet suoraan tuntemattomalle ihmiselle esittää.

Jatkotutkimuksessa voitaisiin perehtyä lasten kyläläisyyden paikkakokemuksiin syvällisemmin tutkimalla lasten paikkoja monimetodisin keinoin. Lasten tunteita omaa kotipaikkaa kohtaan voisi kuvata tarkemmin ja yhdistää tutkimukseen myös ympäristön havainnointia konkreettisemmalla tavalla. Kuvataidekasvatus tarjoaa tähän monia vaihtoehtoja merkityksellisten paikkojen valokuvauksesta lähtien. Myös lasten tarinoita paikasta olisi kuultava, ei vain aikuisten muistelemina, vaan lasten omista suista lähtien. Liikkuvuuden ja monikulttuurisuuden yhä lisääntyessä tulevaisuudessa yhteisöllinen taidekasvatus, oman ympäristön ymmärtäminen ovat tärkeitä asioita, jotka mahdollistavat myös muiden ihmisten elämämaailmojen ymmärtämisen.

LÄHTEET

Alanen, Leena (2009). johdatus lapsuudentutkimukseen. Teoksessa Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta (2009). Toim. Leena Alanen & Kirsti Karila. Tampere: Vastapaino. 9-30.

Aura, Seppo; Horelli, Liisa; Korpela, Kalevi (1997). Ympäristöpsykologian perusteet . Helsinki: WSOY.

Berleant, Arnold (1995). Mitä on ympäristöestetiikka? Teoksessa Teoksessa Ympäristö, arkkitehtuuri, estetiikka. Toim. Arto Haapala, Martti Honkanen, Veikko Rantala. Helsinki: Yliopistopaino. 66-85.

Burke, Catherine (2005). Play in Focus. Children Researching Their Own Spaces and Places for Play. Children, Youth and Environments 15:1. 27-53.

Danaher, Tom & Briod, Marc (2005). Phenomenological approaches to research with children. Teoksessa Researching children's experience. Methods and approaches. Toim. Sheila Greene and Diane Hogan. London : Sage. 217-235.

El Harouny, Elisa. Historiallinen puukaupunki- tulevaisuuden elävää kaupunkiympäristöä. Teoksessa Eletty ja muistettu tila. Toim. Taina Syrjämaa ja Janne Tunturi. Helsinki : SKS. 257-276.

Forss, Annemari (2007). Paikan estetiikka. Eletyn ja koetun ympäristön fenomenologiaa. Helsinki : Yliopistopaino.

af Forselles Riska, Cecilia (2006). Menneisyyden muuttuvat paikat. Teoksessa Paikka. Eletty, kuviteltu, kerrottu. Toim. Seppo Knuutila, Pekka Laaksonen ja Ulla Piela. Helsinki : SKS. 218-231.

Freeman, Melissa; Mathison Sandra (2009). *Researching children`s experiences*. New York: The Guilford press:

Granö, Päivi (2009). "Luen huoneessani kirjaa susien elämästä". Suomessa asuvien ranskalaislasten ja suomalaislasten leikkipaikat. Teoksessa *Matkalla*. Toim. Helena Ruotsala, Petri Saarikoski, Maija Santikko. Turun yliopisto: Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitoksen julkaisuja 18.

Granö, Päivi (2004), *Leikin Pikkujättiläinen*. toim. Liisa Piironen. Helsinki: WSOY.

Grönholm, Inari (2001). Parannetaan koulua yhdessä. Teoksessa *Lapsuuden rakennettu ympäristö 2001*. toim. Marja Ivars. Helsinki: Suomen kotiseutuliitto. 34-41.

Haapala, Arto. Arjen arkisuus ja esteettisyys. Teoksessa *Ympäristö, arkkitehtuuri, estetiikka*. Toim. Arto Haapala, Martti Honkanen, Veikko Rantala. Helsinki: Yliopistopaino. 96-107.

Haarni, Tuukka; Karvinen Marko; Koskela, Hille; Tani, Sirpa (1997). Johdatus nykymaantieteeseen. Teoksessa *Tila, paikka ja maisema*. Toim. Tuukka Haarni, Marko karvinen, Hille Koskela ja Sirpa Tani. Tampere: Vastapaino. 9-34.

Hautamäki, Lauri (1979). *Elävä kylä. Kylätoiminnan opas*. Jyväskylä: Gummerus.

Holloway, Sarah L. and Valentine, Gill (2000). *Spatiality and the New Social Studies of Childhood*. *Sociology*. 34: 4.763–783.

Holmila, Marja (2001). *Kylä kaupungistuvassa yhteiskunnassa. Yhteisöelämän muutos ja jatkuvuus*. Helsinki: SKS.

Horelli, Liisa (1993). *Lapset ympäristön tutkijoina*. Helsinki: Mannerheimin Las-

tensuojeluliitto.

Horelli, Liisa (2003). Lapset ympäristön valloittajina. Teoksessa Lapsi ja kasvu-ympäristö. Toim. Pirkko Sassi ja Tuula Tarkkonen. Helsinki: Cultura. 4-11.

Horelli, Liisa (2004) .Omakotiasuminen ympäristöpsykologin silmin. Teoksessa Oma koti. Omakotiasuminen Suomessa. Toim. Anna-Maija Halme. Forssa: Kotiseutuliitto. 86-89.

Horelli, Liisa ja Jovero, Sari (2002). Nuoret ja paikallisuuden merkitys. Espoo: Teknillinen korkeakoulu.

Horelli, Liisa ja Vepsä, Kirsti (1995). Ympäristön lapsipuolet. Helsinki: Itsenäisyyden juhlavuoden lastenrahaston säätiö.

Hyyryläinen, Torsti (1994). Toiminnan aika. tutkimus suomalaisesta kylätoiminnasta. Tampere: Line sixtyfour.

Hyyryläinen, Torsti (2000). Kylätoiminnan perinne sosiaalisena pääomana. Teoksessa Eurooppalaistuva maaseutupolitiikka. Paikalliset toimintaryhmät maaseudun kehittäjinä. Toim.Torsti Hyyryläinen ja Pertti Rannikko. Tampere: Vastapaino.109-119.

Hyyryläinen, Torsti ja Rannikko, Pertti (2000). Sosiaalinen pääoma ja paikallinen kehittäminen. teoksessa Eurooppalaistuva maaseutupolitiikka. Paikalliset toimintaryhmät maaseudun kehittäjinä. Toim.Torsti Hyyryläinen ja Pertti Rannikko. Tampere: Vastapaino. 189-200.

Häkli, Jouni (1997). Näkyvä yhteiskunta: kansalaiset ja kaupunkisuunnittelun logiikka. Teoksessa Tila, paikka ja maisema. Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen. Toim. Haarni ym. Tampere: Vastapaino. 37-52.

Häkli, Jouni (1999). Meta hodos. Johdatus ihmismaantieteeseen. Tampere:

Vastapaino .

Hämynen, Tapio (2008). Rasimäen kylän elinkaari. Teoksessa Kylän paikka. Uusia tulkintoja Sivakasta ja Rasimäestä. Toim. Seppo Knuuttila, Pertti Rannikko, Jukka Oksa, Tapio Hämynen, Hannu Itkonen, Heidi Kilpeläinen, Mikko Simula, Sinikka Vakimo, Marjaana Väisänen. Helsinki: SKS. 60-104.

Ihatsu, Emilia (2005). Kylä lähtee. Maaseudun uhkakuvat sekä kylärakenteen ominaislaadun tunnistaminen ja ylläpito Unkarissa, Irlannissa ja Suomessa. Pohjois-Pohjanmaan korjausrakentamiskeskus.

Itkonen, Hannu ja Simula, Mikko (2008). Kylä liikkumisen tilana. Sivakan lämpimät kiireet. Teoksessa Kylän paikka. Uusia tulkintoja Sivakasta ja Rasimäestä. Toim. Seppo Knuuttila ym. Helsinki: SKS. 173-206.

Kaivola, Taina ja Rikkinen, Hannele (2003). Nuoret ympäristöissään. Lasten ja nuorten kokemusmaailma ja ympäristömielikuvat. Helsinki : SKS.

Kalliala, Marjatta (1999). Enkeliprinsessa ja itsari liukumäessä : leikkikulttuuri ja yhteiskunnan muutos. Helsinki : Gaudeamus.

Kallio, Kirsi Pauliina (2006a). Lasten poliittisuus ja lapsuuden synty. Keho lapsuuden rajankäynnin tilana. Tampere:Tampereen yliopisto.

Kallio, Kirsi Pauliina (2006b). Pääsy kielletty alle 18. Lapsuuden tilapolitiikka. Alue ja ympäristö 35:1. 3-13.

Kallio, Kirsi Pauliina (2009). Johdanto. Lapsuus ja nuoruus spatiaalisin silmin. Terra 121:1. 41-42.

Kallio, Kirsi Pauliina (2010). Missä lapsuus tapahtuu? Teoksessa Missä lapsuutta tehdään. Toim. Kirsi Pauliina Kallio, Aino Ritala-Koskinen ja Niina Rutanen. Helsinki : Nuorisotutkimusseura. 215-228.

Kallio, Minka (1993). Siirtolaisuus paikkakokemuksena. Tutkimuksen mahdollisuuksia ja rajoja Teoksessa Maantieteen maisemissa. Aiheita kulttuurimaantieteen alalta. Toim Pauli Tapani Karjalainen. Joensuu: Joensuun yliopisto. 57-72.

Kantonen, Lea (2009). Four Corners. Stories of Movement, Sound, and Silence at Homeby Children in Two Villages. Teoksessa Homes in transformation. Toim. Hanna Johansson ja Kirsi Saarikangas. 184-215.

Karimäki, Reeli (2003). Missä lapset leikkivät. Teoksessa Lapsi ja kasvuympäristö. Toim. Pirkko Sassi ja Tuula Tarkkonen. Helsinki: Cultura. 49-58.

Karimäki, Reeli (2004). Tarinat lasten leikeissä. Teoksessa Lets play. Toim Pirkko Hyvönen, Miika Lehtonen, Raimo Rajala . Rovaniemi: Lapin yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja 7.71-77.

Karimäki, Reeli (2005). Kuvitellut ja todelliset leikkipaikat. Teoksessa Leikkikentiltä. Lastenperinteen tutkimuksia 2000-luvulta. Toim. Helena Saarikoski. Helsinki: SKS. 106-129.

Karjalainen, Pauli Tapani (1995a). Eksistentiaalinen ympäristö. Teoksessa Ympäristö, arkkitehtuuri, estetiikka. Toim. Arto Haapala, Martti Honkanen, Veikko Rantala. Helsinki: Yliopistopaino. 86-95.

Karjalainen, Pauli (1995b). Mapping places. Teoksessa Proceedings. 1, Place and embodiment .XIII International Congress of Aesthetics. Toim. Pauli Tapani Karjalainen ja Pauline von Bonsdorff. University of Helsinki, Lahti Research and Training Centre. 13-16.

Karjalainen, Pauli Tapani (1997). Aika, paikka ja muistin maantiede. Teoksessa Tila, paikka ja maisema. Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen. Toim. Tuukka Haarni ym. Tampere : Vastapaino. 227-241.

Karjalainen Pauli Tapani (2004). Ympäristö ulkoa ja sisältä. Geografiasta geobiografiaan. Teoksessa Paikan heijastuksia. Ihmisen ympäristösuhteen tutkimus ja representaation käsite. Toim. Raine Mäntysalo. Jyväskylä :Gummerus kirjapaino oy. 49-68.

Kellert, Stephen R (2005). Building for life. Designing and understanding the human-nature connection. Washington, DC : Island Press, cop.

Keskinen Vesa (2001). Kiirettä pitää. Kaverit, koti, koulu ja nuorten vapaa-aika Helsingissä. Helsinki : Helsingin kaupungin tietokeskus.

Kilpeläinen, Risto (2010). Kyläkoulut Suomessa. Maaseudun pienet koulut opettajien kuvaamina oppimis- ja kasvuympäristöinä. Jyväskylä: WS Bookwell.

Kirveennummi, Anna & Räsänen, Riitta (2000). Suomalainen kylä kuvattuna ja muisteltuna. Jyväskylä:Gummerus.

Knuuttila, Seppo (1996). Miten sivakkalaiset itsestään kertovat. Teoksessa Kyläläiset, kansalaiset tulkintoja Sivakasta ja Rasimäestä. Toim. Seppo Knuuttila, Ilkka Liikanen, Pertti Rannikko, Hannu Itkonen, Merja Koistinen, Jukka Oksa, Sinikka Vakimo. Joensuu: Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisu n:o 114. 55-98.

Knuuttila, Seppo (1998). Paikan synty suomalaisena ilmiönä. Teoksessa Elävänä euroopassa. Toimittaneet Pertti Alasuutari ja Pertti Ruuska. Tampere: Vastapaino. 191-214.

Knuuttila, Seppo (2006). Paikan moneus. Teoksessa Paikka. Eletty, kuviteltu, kerrottu . Toim.Seppo Knuuttila, Pekka Laaksonen ja Ulla Piela. Helsinki : SKS. 7-11.

Knuuttila, Seppo (2008a). Perinteentutkimuksen paikka. Teoksessa Entinen aika, nykyinen mieli. Toim. Ulla Piela ja Sinikka Vakimo . Helsinki : Suomalaisen

Kirjallisuuden Seura. 434-443.

Knuuttila, Seppo (2008b). Seurattu Sivakka- miten mennyt muuttuu ja merkitykset vaihtavat paikkaa. Teoksessa Kylän paikka. Uusia tulkintoja Sivakasta ja Rasimäestä. Toimittaneet Seppo Knuuttila ym. Helsinki: SKS.107-134.

Knuuttila, Seppo (2008c). Sivakka ja Rasimäki tutkimuksina. Teoksessa Kylän paikka. Uusia tulkintoja Sivakasta ja Rasimäestä. Toim. Seppo Knuuttila ym. Helsinki: SKS. 9-22.

Koho, Satu(2008). Minun tuuleni, minun mereni. Koettu ja eletty paikka Joni Skiftesvikin martinniemiäisteoksissa. Oulu: Pianotalo Suomenmaa

Korkiakangas, Pirjo (1996). Muistoista rakentuva lapsuus. Agraarinen perintö lapsuuden työnteon ja leikkien muistelussa. Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistys.

Korpela, Kalevi (1995). Developing the Environmental Self-Regulation Hypothesis. Tampere: Tampereen yliopisto.

Korpinen, Eira. (2010). Koulu palvelukeskuksena. Neljä tarinaa kylistä ja niiden kouluista. Teoksessa Eläköön kyläkoulu! Toim. Eira Korpinen. Jyväskylä: PS-kustannus. 233-270.

Kuusisto-Arponen Anna-Kaisa, Tani, Sirpa(2009). Hengailun maantiede. Alue ja ympäristö 38:1. 51-58.

Kyrönlampi-Kylmänen, Taina (2007). Arki lapsen kokemana. Eksistentiaalis-fenomenologinen haastattelututkimus. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Kyrönlampi-Kylmänen, Taina. Päiväkoti lapsen paikkana. Teoksessa Missä lapsuutta tehdään. Toim. Kirsi Pauliina Kallio, Aino Ritala-Koskinen ja Niina Rutanen. Helsinki : Nuorisotutkimusseura.197-214.

Kyttä, Marketta (2003). Children in outdoor contexts. Espoo: Helsinki University of Technology.

Kyttä, Marketta (2006). Tarjoumat lapsen ympäristösuhteen muodostumisessa. Teoksessa Leikkipaikka. Toim. Päivi Setälä. Pori: Porin taidemuseon julkaisuja. 40-52.

Kyttä, Marketta, Anna Broberg & Maarit Kahila. Lasten liikkumista ja terveyttä edistävä urbaani ympäristö. Yhdyskuntasuunnittelu 2009 (2). 6-25.

Laine, Timo (2001). Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Toim. Juhani Aaltola, Raine Valli. Jyväskylä : PS-kustannus. 26-43.

Laitinen, Merja ja Pohjola, Anneli (2001). "Ei tää niin syrjässä". Tutkimus elämissen mahdollisuuksista ja palveluista syrjäkylissä. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Laitinen, Riitta. Koti, paikkaidentiteetti ja muutokset navajoyhteiskunnassa 1800-luvulla. Teoksessa Eletty ja muistettu tila. Toim. Taina Syrjämaa ja Janne Tunturi. Helsinki : SKS. 195-210.

Latvala, Pauliina (2006). Suvun satumailta katkeruuden kentille. Paikka kokemuksena ja tunnetilana. Teoksessa Paikka. Eletty, kuviteltu, kerrottu. Toim. Seppo Knuuttila, Pekka laaksonen, Ulla Piela. Helsinki: SKS. 171-186.

Lauren, Kirsi (2008). Metsässä suomalainen on kotonaan. Kertomukset metsän läheisestä merkityksestä. Teoksessa ympäristö täynnä tarinoita. Toim. Arto Haapala ja Virpi Kaukio. Kuopio: Unipress. 33-48.

Lehtinen, Ari (2006). Osallisuuden ja kieltäytymisen paikat. Teoksessa Paikka. Eletty, kuviteltu, kerrottu. Toim. Seppo Knuuttila ym. Helsinki: SKS. 44-

63.

Lehtonen, Heikki (1990). Yhteisö. Tampere: Vastapaino.

Luostarinen, Matti (1997). Maisema osana maaseudun sosiaalista rakennetta. Teoksessa maaseudun kulttuurimaisemat. Luostarinen, Matti & Yli-Viikari, Anja toim. Sulkava: Suomen ympäristökesku:. 46-54.

Makkonen, Elina (2005). Lapsuus menneen ja nykyisen vuoropuhelussa: kalmolaisten muistelupuheen tarkastelua. Teoksessa Leikkikentiltä. Lastenperinteen tutkimuksia 2000-luvulta. Toim. Helena Saarikoski. Helsinki: SKS. 83-104.

Makkonen, Elina (2009). Muistitiedon etnografiaa tuottamassa. Joensuu: Joensuun yliopiston julkaisuja.

Massey, Doreen (2008). Samanaikainen tila. Toim. Mikko Lehtonen, Pekka Rantanen ja Jarno Valkonen. Tampere: Vastapaino.

Massey, Doreen (2003). Erilaisuus. Toim. Lehtonen Mikko, Löytty Olli. Paikan käsitteellistäminen. Vastapaino .51-84.

Matthews, M. H. (1992). Making sense of place. Children's understanding of large-scale environments. Hemel Hempstead : Harvester Wheatsheaf.

Matthews, Hugh; Taylor, Mark; Sherwood, Kenneth; Tucker, Faith; Limb, Melanie (2000). Growing-up in the countryside. Children and the rural idyll. Journal of Rural Studies 16/2000. 141-153.

Matthews, Hugh; Limb, Melanie (1999). Defining an agenda for the geography of children: review and prospect. Progress in Human Geography 1999 23: 61-90.

McNamee, Karen (2000). Foucault's Heterotopia and Children's Everyday Lives. *Childhood* 2000 7: 479-492

Mäntysalo, Raine (2004). Johdanto. Paikan heijastuksia. Ihmisen ympäristösuhteen tutkimus ja representaation käsite. Toim. Raine Mäntysalo. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino oy..9-18.

Nairn, Karen; Panelli, Ruth; McCormac, Jaleh (2003). Destabilizing dualisms. Young people's experiences of rural and urban environments. *Childhood* 2003 10: 9. 9-42.

Naukkarinen, Ossi (2006). Paikallisuus, liikkuvuus ja esteettiset arvot. Teoksessa Paikka. Eletty, kuviteltu, kerrottu. Toim. Seppo Knuutila ym. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. 64-79.

Niskanen, Sirkka (2004). Representaatio, kuvailu ja tulkinta - fenomenologisen ymmärtävän psykologian lähtökohtia. Teoksessa Paikan Heijastuksia. Ihmisen ympäristösuhteen tutkimus ja representaation käsite. Toim. Raine Mäntysalo. Jyväskylä : Atena. 91-110.

Norberg-Schulz, Christian (1984) .Towards a phenomenology of architecture. New York : Rizzoli,

Paasi, Anssi (1998). Alueiden renessanssi ja identiteettipuhe. Teoksessa Missä on tässä? Toim. Sakari Hänninen. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 170-190.

Pallasmaa, Juhani (1995). Ihmisen paikka aika, muisti ja hiljaisuus arkkitehtuurikokemuksessa Teoksessa Ympäristö, arkkitehtuuri, estetiikka. Toim. Arto Haapala, Martti Honkanen & Veikko Rantala. Helsinki: Yliopistopaino.178-194.

Passoja, Britta (2003). Tarvitaanko ympäristökasvatusta tietotekniikan aikana. Teoksessa Lapsi ja kasvuympäristö. Toim. Pirkko Sassi ja Tuula Tarkkonen. Helsinki: Cultura. 42-48

Perttula, Juha (2005). Kokemus ja kokemuksen tutkimus. Fenomenologisen erityistieteen tieteenteoria Teoksessa Kokemuksen tutkimus. Merkitys, tulkinta, ymmärtäminen. Toim. Juha Perttula, Timo Latomaa. Helsinki : Dialogia. 115-162.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet (2004). <www02.oph.fi/ops/perusopetus/pops_web.pdf> [luettu 1.5.2011]

Philo, Chris (2000). The Corner-Stones of My World. Editorial Introduction to Special Issue. *Childhood* 2000 (7), 243-256.

Raittila, Raija (2008). Retkellä. Lasten ja kaupunkiympäristön kohtaaminen. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Raittila, Raija (2009). Ympäristön lapset - lasten ympäristö. Teoksessa *Lapsuus lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta* . toim. Leena Alanen & Kirsti Karila. Tampere : Vastapaino. 227-348.

Rajanti, Taina (2004). Mitä omaa löytyy omakotitalosta? Teoksessa *oma koti. Omakotiasuminen Suomessa*. Toim. Anna-Maija Halme. Forssa: Suomen kotiseutuliitto. 90-93.

Rannikko, Pertti (1996). Onko Sivakkaa enää olemassa? Tutkielma yhteisöllisyyden muutoksesta. Teoksessa *Kyläläiset, kansalaiset tulkintoja Sivakasta ja Rasimäestä*. Toim. Seppo Knuuttila ym. Joensuu: Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja n:o 114. 21-51.

Rannikko, Pertti (2008). Sivakan metsät avoimina ja suljettuina tiloina. Teoksessa *Kylän paikka. Uusia tulkintoja Sivakasta ja Rasimäestä*. Toim. Seppo Knuuttila ym. Helsinki: SKS. 25-58.

Rannikko, Pertti (2009). *Kylä kaupungin laidaksi: Autoetnografinen tutkimus*

paikallisyhteisöjen ja identiteetin liikkeistä. *Maaseudun uusi aika* 2009 (1). 5-19.

Rasmussen, Kim (2004). *Places for Children - Children's Places*. *Childhood* 2004 (11). 155-173.

Relph, Edward (1986). *Place and placelessness*. London: Pion.

Riikonen, Heikki (1997). Aluetietoisuuden sisältö paikallisyhteisössä. Teoksessa *Tila, paikka ja maisema*. Toim. Tuukka Haarni, Marko Karvinen, Hille Koskela ja Sirpa Tani. Tampere: Vastapaino. 179-189.

Rikkinen, Hannele (1992). *Ala-asteen oppilaiden elinympäristö*. Tutkimusprojektin teoreettiset lähtökohdat. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos. tutkimuksia 101.

Rissotto, Antonella & Tonucci, Francesco (2002). Freedom of movement and environmental knowledge in elementary school children. *Journal of environmental psychology* 22. 65-77.

Rose, Gillian (2007). *Visual methodologies*. London: Sage publications.

Rossi, Leena (1995). Yksilö ympäristöhistoriaan. Teoksessa *Monta tietä menneisyyteen*. Toim. Leena Rossi ja Hanne Koivisto. Turku : Turun yliopisto. 267-194.

Ruonavaara, Hannu (2004). *Oma koti ja omistusasuminen*. Teoksessa *Oma koti. Omakotiasuminen Suomessa*. Toim. Anna-Maija Halme. Forssa: Suomen kotiseutuliitto. 106-109.

Saarikangas, Kirsi (2002a). *Asunnon muodonmuutoksia*. SKS: Vammala.

Saarikangas, Kirsi (2002b). *Merkitysten tila: Lähiöasuminen, arkkitehtuuri, asukkaiden menneen ja nykyisyyden kohtaaminen*. Teoksessa *Eletty ja muistet-*

tu tila. Toim. Taina Syrjämaa ja Janne Tunturi. Helsinki : SKS. 48-75.

Saarikangas, Kirsi (2004). Omakotitalon synty. Teoksessa Oma koti. Omakotiasuminen Suomessa. Toim. Anna-maija Halme. Forssa: Suomen kotiseutuliitto.14-23.

Saarikangas, Kirsi (2006) Eletyt tilat ja sukupuoli. Asukkaiden ja ympäristön kulttuurisia kohtaamisia. Helsinki : SKS.

Sepänmaa, Yrjö (1997). Maaseutua ei voi tuoda. Agraarimaiseman estetiikan lähtökohtia. Teoksessa maaseudun kulttuurimaisemat. Toim. matti Luostarinen ja Anja Yli-Viikari, Sulkava: Suomen ympäristökeskus.23-29.

Siltavuori, Eeva (2004). Löytöretkiä ajassa eli miten esteettinen maailmani muodostui. Teoksessa Leikin pikkujättiläinen. Toim. Liisa Piironen. Helsinki: WSOY.

Stenvall, Elina (2009a). Paras paikka! 3.-6.-luokkalaisten helsinkiläislasten lempipaikat. Yhdyskuntasuunnittelu 2009 (2). 50-54.

Stenvall, Elina (2009b). Sellast ihan tavallist arkee. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.

Stenros, Anne (1997).The phenomenology of place. Three readings of genius loci. Teoksessa Place and embodiment .Toim Pauli Tapani Karjalainen & Pauline von Bonsdorff. Lahti: Lahti Research and Training Centre. Helsingin yliopisto. 17-24.

Strandell, Harriet (2007). New childhood space and the question of difference. Teoksessa Flexible childhood? Exploring children's welfare in time and space. Toim. Helga Zeiher. Odense : University of Southern Denmark, 49-68.

Tani, Sirpa (1995). Kaupunki taikapeilissä. Helsinki-elokuvien mielenmaisemat.

Maantieteellisiä tulkintoja. Helsinki : Helsingin kaupunki.

Tani, Sirpa (1997). Maantiede ja kuvien todellisuudet. Teoksessa Tila, paikka ja maisema. Toim. Haarni ym. Tampere: Vastapaino. 211-226.

Tani, Sirpa (1996). Aistit, muistot ja media. Näkökulmia henkikökohtaisiin ja kollektiivisiin mielenmaisemiin. Terra 108:2. 103-111.

Telinkangas, Sisko (2005). Tuskanpunaisesta sinivalkoiseen. Lähestymistapojen, näkökulmien, välineiden etsintää syrjäisen maaseudun tutkimiseen. Tampere : Tampere University Press.

Tilley, Christopher (2004). The materiality of stone. Explorations in landscape phenomenology. Oxford: Berg.

Tommila, Päiviö ja Heervä, Ismo (1980). Muuttuva kylä. Turun yliopiston kylätutkimusryhmän loppuraportti. Helsinki: SKS.

Tovey, Helen (2007). Playing outdoors. Spaces and places, risk and challenge. Maidenhead : Open University Press.

Tuan, Yi-Fu (2006). Paikan taju. Aika paikka ja minuus. Teoksessa Paikka. Eletty, kuviteltu, kerrottu. Toim. Seppo Knuuttila ym. Helsinki:SKS. 15-30.

Tuomi, Jouni ja Sarajärvi Anneli (2009). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Valentine, Gill (1997). A Safe Place to Grow Up? Parenting, perceptions of Children's Safety and the Rural Idyll. Journal of Rural Studies, (1997) 13. 137-148.

Valentine, Gill (1999). Imagined geographies. Geographical knowledges of self and other in everyday life. Human geograhly today. Toim. Doreen Massey, John

Allen & Philip Sarre. Cambridge: Polity Press. 47-61.

Valtakunnallinen kylätoimintaohjelma 2003–2007.

<<http://www.maaseutuplus.fi/fi/kylatoiminta/oppaitajaohjeita/voimaakuinpienessaky/body3=501>> [luettu 9.4.2011]

Warming-Nielsen, Hannele; Kampmann, Jan (2007). Children in command of time and space?. Teoksessa Flexible childhood? Exploring children's welfare in time and space. Toim. Helga Zeiher . Odense: University of Southern Denmark. 191-214.

Vilkuna, Johanna (1997). Kaupungin eletyt ja institutionaaliset luonnot. Teoksessa Tila, paikka ja maisema. Toim. Tuukka Haarni ym. Tampere: Vastapaino.163-178.

Virtanen, Anne (2000). Tilasta paikkaan, estetiikasta ekologiaan. Maantieteellisissä tulkintoja eletystä kaupungista. Turku: Turun yliopiston julkaisuja 155.

von Bonsdorff, Pauline (1998). Human habitat. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Vuori, Anu (1993). Maiseman merkityksellisyys. Teoksessa Maantieteen maisemissa. Aiheita kulttuurimaantieteen alalta. Toim Pauli Tapani Karjalainen. Joensuu: Joensuun yliopisto. 97-108.

Vuorinen, Leena (2009). Ikääntyminen maalaiskylässä. Helsingin yliopisto: Verson julkaisuja.

LIITTEET

LIITE 1.

Kuvat piirustusaineistosta. Lasten nimet ja muut vastaavat tiedot poistettu kuvista.

Kuva 1. Sarjakuva kylästä

Kuva 2. Sarjakuva kylästä

Kuva 6. Sarjakuva kylästä

Kuva 7. Sarjakuva kylästä

Kuva 8. Sarjakuva kylästä

Kuva 9. Sarjakuva kylästä

Kuva 10. Leikkipaikka kylältä

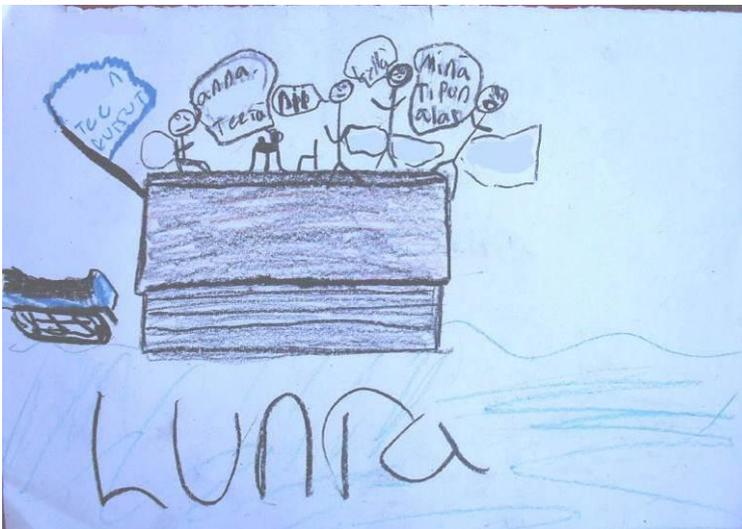
Kuva 11. Leikkipaikka ky-

lältä

Kuva 12. Leikkipaikka ky-

lältä

kuva 13. Leikkipaikka ky-

lältä

Kuva 14. Leikkipaikka ky-

lältä.

tä

Kuva 15. Leikkipaikka kyläl-

tä

Kuva 16. Leikkipaikka kyläl-

lältä

Kuva 17. Leikkipaikka ky-

Kuva 18. Leikkipaikka

kylältä

Kuva 19. Kiva päi-

vä kylällä

Kuva 20. Kiva päivä ky-

lällä

Kuva 21. Kiva päivä kylällä

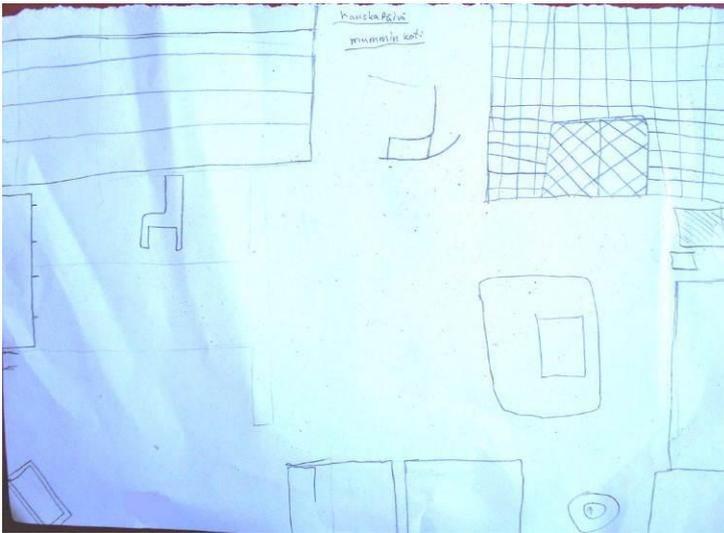
Kuva 22. Kiva päivä ky-

lällä

Kuva 23. Kiva päivä kyläl-

lä

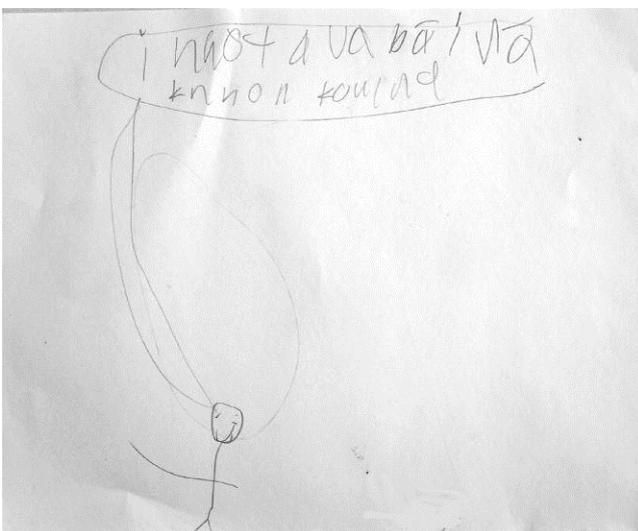

Kuva 24. Kiva päivä kylällä

Kuva 25. Kiva päivä kyläl-

lä

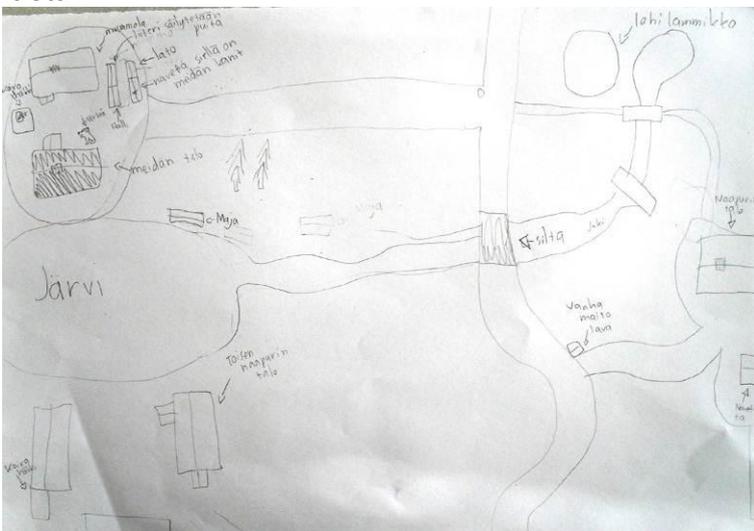

Kuva 26. Inhottava päivä kylällä

Kuva 27. Oma kartta ky-

lästä

Kuva 28. Oma kartta ky-

lästä

Kuva 29. Oma kartta ky-

lästä

